

ŽIVLJENJA IN DELA
KULTURNO-ZGODOVINSKE ŠTUDIJE

OSEM OBRAMB VERGERIJA, KOPRSKEGA ŠKOFA

O NESREČI IN PREGANJANJU, KI SO JU UTRPELI TISTI IZ KOPRA V LETU 1548

PETER PAVEL VERGERIJ ml.

OSEM OBRAMB VERGERIJA, KOPRSKEGA ŠKOFA
O NESREČI IN PREGANJANJU, KI SO JU UTRPELI TISTI IZ KOPRAV LETU 1548

Založba ZRC

Zbirka: ŽIVLJENJA IN DELA XXXI

Kulturnozgodovinske študije 7

Urednica zbirke: Petra Testen Koren

**OSEM OBRAMB VERGERIJA, KOPRSKEGA ŠKOFA; O NESREČI IN
PREGANJANJU, KI SO JU UTRPELI TISTI IZ KOPRA V LETU 1548**

Naslova izvirnikov: *Le otto difesioni del Vergerio, vescovo di Capodistria; Della afflittione et persecutione fatta sopra quei di Capodistria nello anno MDXLVIII*

Prevod, opombe in spremno besedilo: Tomaž Jurca

Urednik: Gregor Pobežin

Recenzenta: Igor Grdina, Jonatan Vinkler

Lektura: Živa Borak

Oblikovanje in prelom: Nina Semolič

Izdal: ZRC SAZU Inštitut za kulturno zgodovino

Založila: Založba ZRC

Zanje: Gregor Pobežin, Oto Luthar

Glavni urednik založbe: Aleš Pogačnik

Tiskarna: Collegium Graphicum, d. o. o.

Naklada: 300

Prva izdaja, prvi natis. / Prva e-izdaja.

Ljubljana 2023

Prva e-izdaja je pod pogoji licence Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0 prosto dostopna:

<https://doi.org/10.3986/9789610507550>.

Knjiga je rezultat izpolnjevanja programa P6-0440 "(Nova) Kulturna zgodovina intelektualne dediščine. Slovenski historični prostor v evropskem kontekstu", ki ga iz proračunskih sredstev Republike Slovenije financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije. Izid knjige je sofinancirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz naslova razpisa za leto 2022.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

929Vergerij P. P. ml.(082)

274(497.4Koper)"15"

OSEM obramb Vergerija, koprskega škofa. O nesreči in preganjanju, ki so ju utrpele tisti iz Kopra v letu 1548 / [prevod, opombe in spremno besedilo Tomaž Jurca; urednik Gregor Pobežin]. - 1. izd., 1. natis. - Ljubljana : Založba ZRC, 2023. - (Zbirka Življenje in dela ; 31. Kulturnozgodovinske študije ; 7, ISSN 1855-9360)

Prevoda del: *Le otto difesioni del Vergerio, vescovo di Capodistria ; Della afflittione et persecutione fatta sopra quei di Capodistria nello anno MDXLVIII*

ISBN 978-961-05-0754-3

COBISS.SI-ID 158074115

COBISS.SI-ID 158036227

ISBN 978-961-05-0755-0 (PDF)

**OSEM OBRAMB VERGERIJA,
KOPRSKEGA ŠKOFA**

**O NESREČI IN
PREGANJANJU, KI SO JU
UTRPELI TISTI IZ KOPRA
V LETU 1548**

OSEM OBRAMB VERGERIJA, KOPRSKEGA ŠKOFA

V katerih je popisan in razkrit droben del
številnih praznoverij Italije

In o veliki nepoučenosti in krivici knezov,
duhovnikov, pismoukov in farizejev

Možje, Izraelci! Na pomoč! Tu je človek, ki vsepovsod vse ljudi uči proti ljudstvu, zoper postavu in zoper ta kraj... Vse mesto je bilo na nogah, ljudje so drli skupaj.

Apostolska dela, 21, 28–30

Dura cervice & incircuncisi cordibus & auribus, vos semper Spiritui Sancto resistitis, sicut patres vestri, ita et vos.

Actorum septimo capite

Vi, ki ste trdovratni in neobrezani v srcih in ušesih, vi, ki se vedno upirate Svetemu Duhu: kakor vaši očetje, tako tudi vi.

Apostolska dela, sedmo poglavje¹

¹ Apd 7, 51.

CELIO SECONDO CURIONE ITALIJANSKIM BRATOM, MILOST IN MIR OD BOGA OČETA IN OD GOSPODA NAŠEGA JEZUSA KRISTUSA

Ko je mogočna roka Boga osvobodila Vergerija nadvse težkih okov, s katerimi je bil dolgo časa prikovan na ostudnosti Babilonije, je željno pritekel in se pridružil našim Cerkvam, ki so ga sprejele z velikim veseljem. V njem je tlela velika želja, da vam, bratje, ustreže, in v največji možni meri razširi Gospodovo slavo, ki ga je tako veličastno rešila. Naglo je zbral nekaj svojih spisov za tisk, da bi vsaj tako lahko pridigal po Italiji, če mu je to z živim glasom preprečilo preganjanje farizejev. Tako sem videl, da je pričujočih *Osem obramb* odrinil na stran, rekoč, da ga ne zanimajo več, saj naj bi vsebovale plitve zadeve in zgolj osnovne točke prvega preganjanja, ki ga je utrpel že pred štirimi leti. Sam priznava, da je takrat imel le malo luči, da ni dobro poznal resnice, da ni znal govoriti o božjih zadevah tako čisto, kot je treba in še zlasti glede teh obramb priznava, da je bil še precej mesen.

Pravzaprav je menil, da niso dovolj dobre, da bi v teh srečnih časih, ko vas je res veliko (po božji milosti) okusilo in razumelo študij evangelija, krožile naokoli.

Čeprav bi se njihova snov na prvi pogled lahko zdela malo pomembna, sem po dobrem premisleku presodil, da bi bilo dobro, če bi jih poslali naokoli, da bi to zgodbo slišali in si jo zapomnili po vsej Evropi. Kar se tiče Italije, sem se sam potrudil in vam jo ponujam natisnjeno, prepričan sem, da bo odmevala in obrodila sadove. Vidim namreč, da se v njej lepo razkrivata dve stvari: neotesanost in krivičnost papežev, legatov in avditorjev pa tudi mnoge zlorabe, mnoga praznoverja in malikovalstva, in vem, da tako stvar še posebej naša dežela zelo potrebuje. Glavni sad, ki si ga obetam od te zgodbe, je, da se bodo tudi tisti, ki niso bili deležni daru preporoda in še ne morejo užiti našega čistega nauka, ob branju zavedeli zatiranja tistih, ki bi radi razkrili in ošteli očitne zlorabe, katerih se nikakor ne da braniti. To je bil tudi Vergerijev namen. Videli bodo, da si tisti, ki razpravljajo o duhovnosti, zelo prizadevajo, da bi tiste uboge italijanske Cerkve ostale take, kot so, ovite v številna praznoverja in malikovalstva, kar je danes vsakomur očitno, pri čemer se ne menijo za čast Boga in ljudi. Res lepa reč, in čeprav jih kar dobro poznam, komajda verjamem, da so, še posebej v zadnjih letih, ko je Bog povsod pokazal toliko luči evangelija, tako slepi in tako trdovratni, da ne nameravajo popraviti niti dela svojih številnih in nadvse umazanih zlorab in grehov, pa čeprav jih veliko ljudi prosi, graja in spodbuja, da

ne bi delali svetu sramote. Delajo prav nasprotno in so toliko bolj jezni in trmasti, kolikor bolj se čutijo grajani in razkriti. Ko boste brali pričujoče obrambe, se boste zamislili in vprašali, če je bil kateri škof po Kristusovem rojstvu kdaj deležen bolj praznih, nespodobnih in izdajalskih obtožb, kot so jih namenili Vergeriju, ali če se je kateremu legatu kdaj primerilo kaj podobnega. Da so te obtožbe veljale za pomembne, je še slabše in toliko bolj sramotno. Pri tem jim niso bile mar razmere, povezane z obdobjem, v katerem veliko glasov in peres vpije: »Koncil, koncil, reformacija, reformacija«, in niso upoštevali osebe, ki so ji sami večkrat zaupali poslaništva in druge pomembne zadeve, prelaturu in skrb za številne duše v znamenitem mestu Koper. Nobeden od italijanskih škofov ni v teh dneh deloval kot on, saj je v tem mestu pridigal in ravnal kot pravi pastir ter sploh živel brez graje, kar so priznali sami preganjalci. Ob tej priložnosti so se razkrili, saj nikakor ne morejo prenesti, da bi škofje ostali pri svojih ovčicah in jih pasli z božjo besedo. Tako skušajo na skrajno podel način nadlegovati tiste, ki bi radi opravljali službo pastirja in hočejo, da bi vsi živeli kot oni, v razkošju rimske kurije, kjer priznavajo pravljice za resnico, praznoverja in malikovalstva za katoliški in apostolski nauk, kjer zdravijo in častijo z oljem, kjer mazilijo duhovnike, otroke, posvečujejo zidove in krščujejo zvonove. Vedo namreč, da lahko prav pod take reči zelo učinkovito pokopljejo Kristusov evangelij (kot je bil pokopan že nekoč). A teh praznoverij in pravljic se bodo držali zgolj škofi, ki so sinovi teme in posvetnega ter so žal meseni, nevedni in pohlepni. Tisti, ki so v resnici sinovi luči in Boga, bodo ostali pri svojem Očetu in ne bodo počeli drugega kot pridigali in učili sveti Kristusov nauk. Namesto da bi vztrajali pri judovskem obredju in smradu lažnih in malopridnih čaščenj, bodo posnemali Vergerija, in če bodo videli, da v Italiji ne morejo učiti resnice, bodo vzeli pot pod noge, zapustili tiste, ki jim preperečujejo njihovo pričanje, in prišli živeti k nam. Tu namreč beremo, učimo in pišemo (po božji milosti, ki nam je omogočila zmago proti temu malikovanju) zgolj to lepo, čisto in preprosto resnico, ki so nam jo pustili zapisano Božji Sin in njegovi sveti apostoli. Bratje, molite h Gospodu, da opogumi duha tistih drugih škofov, ne vem, koliko jih je, verjetno malo, ki jih od tu prav tako nagovarjamo, in so začeli okušati prijetnost Jezusa Kristusa ter zaničevati grenkobo človeških iznajdb in praznoverij. Opomnite jih na Pavlove besede: »Exite de medio illorum et separamini, et immundum ne tetigeritis«. ² Jezus vam namreč ponuja večno slavo in neminljivo dobro večnega življenja, če

² Gl. 2Kor 6, 17: »Zato 'pojdite iz njihove srede in se ločite', govori Gospod, 'in nečistega se ne dotikajte'.«

boste zanj in za njegov evangelij opustili te zemeljske čenče. In dokler se ti škofje ne zganejo, bomo z velikim veseljem, koristjo in odobravanjem naših Cerkev uživali v tem, kar nam je Gospod poslal, saj te redko vidijo čudež, ko neki prelat pusti vse, da bi sprejel njihov skromni in preganjani nauk. In naj papeži, kardinali, legati, škofje in vsi drugi, ki so podpirali to preganjanje, vedo, da jih bo to pred božjim sodiščem bremenilo in razkrilo, kot je storil tisti, ki jim je skušal povedati resnico. Ker je bil strpen do njihovih hib, je začel pri najbolj osnovnih rečeh, ki so skoraj kot mleko, kar boste videli ob branju teh obramb, pa so se ga vseeno lotili kot smrtni sovražniki takoj, ko je začel dvigati prah. Ko so ga zavohali, so si povezali ušesa, kot so storili nekoč farizeji, in so hoteli ubiti opominjevalca. O, kakšni nesrečniki! Poleg tega naj tudi vedo, da jih bo ta v sedanjem pa tudi v prihodnjem času pred svetom zelo očrnil in razkril kot mesene ljudi, ki ne spoštujejo božje slave, in lahko so prepričani, da bodo vsi popisovalci nemirov in trpljenja današnjih dni omenili očitno tiranijo, s katero so zatrli tega božjega služabnika. Bili bi sicer povsem zadovoljni, če bi ti preganjalci ne dobili druge kazni, kot je sramota pred svetom, a jih poleg tega čaka tudi večnost pekla, če bodo še naprej tako besno tlačili resnico, evangelij Boga in njegovega edinega Sina Jezusa Kristusa, našega Gospoda. Molimo za njih.

V Baslu 1. januarja 1550

VERGERIJEV PREDGOVOR IZ LETA 1546

Naša doba pozna zavoljo izjemne dobrote našega večnega Očeta mnogo izbranih ljudi, ki po svoje razumejo in razglašajo, zakaj sem se namenil napisati pričujoče obrambe proti obtožbam, ki so me doletele. Nekdo izmed njih bi zavoljo zavisti do Gospodove časti lahko sumil, da nameravam iskati pretveze, izgovore in prazne marnje in da mi tako narekuje meso, ki se boji preganjanja ter tegob, da bi se rad preoblekel in zakril ter zanikal Jezusa Kristusa in njegovo Sveto cerkev. In da se nameravam spraviti na svoje obtoževalce, jih oblatiti in jim naprtiti kakšno hudobijo, kot so oni naredili z mano in kot je to navada med ljudmi. Čutim se torej zavezanega, da teh izbrancev ne bi vznemirjal, obenem pa jim moram tudi ugoditi in pojasniti svoje ravnanje ter povedati, zakaj sedaj pišem o teh zadevah. Zavezan sem tako njim kot Jezusu Kristusu, v katerem živijo in čigar udi ter bratje so, zato se obračam k njim, saj mi za tiste zunaj ni mar, in jih s tem nagovarjam: O, sinovi Boga, združeni in pomirjeni v Kristusu, ne bojte se, saj teh obramb (po milosti našega nebeškega Očeta, ki me vzdržuje) nisem napisal z namenom, da bi zanikal resnico, ne da bi posnemal obrekovanje tistih, ki so me obtožili. Napisal sem jih namreč v slavo Boga in Jezusa Kristusa in da bi priznal tiste resnice, za katere vem, da sem jih s tisto malo duha, ki sem ga takrat imel (in vem, da ga je bilo malo) izrekel, da bi poleg tega česa naučil svoje preganjalce in da bi potegnil iz zmote (če bo taka božja volja) nekatere siromake, ki so se jim pustili skvariti. Kot krivoverskega in kužnega so očrnili tisti skromen nauk, ki sem ga pridigal z ljubeznijo, da so ga nekateri slaboumneži in strahopetneži skupaj s pastirjem, ki ga je učil, začeli zavračati in mrziti. Zato verjamem, da boste vi, izbranci, pohvalili moja prizadevanja, saj nameravam dokazati, da je bilo tisto, kar sem pridigal, resnično, katoliško in apostolsko, in sprevideli, da so tisti, ki so obrekovali in oštevali, to počeli zato, ker niso dovolj poučeni. Naša naloga, o moji sladki bratje, bo tako z mano moliti Boga in Jezusa Kristusa za vse te ljudi, ki so zavoljo nevednosti vzdignili toliko hrupa proti evangeliju in resnici, ju osramotili in očrnili, in ga prositi, naj jim pošlje malo luči in prave, poduhovljene in prebujene vere. Samo ta jih bo lahko naučila usmiljenja in skromnosti.

Če bo vseč Gospodu, bo vsaj nekaj ljudi zaradi teh mojih obramb k pisanju katerih me, kot čutim, spodbuja in napeljuje božja moč, sprevidelo njihovo zmoto. Slava gre njegovemu Nebeškemu Veličanstvu, ki se mu moramo zahvaliti, ga hvaliti ter mu prirediti veliko slavlje, ko bomo videli, da je za Jezusovo dediščino pridobil tudi tiste, ki so nasprotovali njemu in njegovim tovarišem. Rad bi

poudaril, da bodo kljub zelo plitvim, površnim in otročjim stvarjem, ki so mi jih očitali, ti moji obtoževalci ob branju pričujočih obramb in poslušanju vsakega, ki bi jim razlagal, kaj je v njih, vztrajali v svoji trmi in ne bodo priznali svoje zmote. Iz tega bo razvidno, da so povsem slepi in treba bo še bolj moliti k večnemu Očetu in ga prositi, da jim namesto tistih njihovih trdih in farizejskih v svojo slavo in hvalo podari mehka ter krščanska srca. Kot sem dejal, so njihovi očitki plitvi in površni, sami pa ne razumejo niti osnovnih in bistvenih izrazov krščanske vere. Vzemite torej za Kristusa sedaj v pokušino ta skromen grizljaj, ki naj vas še bolj vneme v molitvi za tiste, ki jo tako očitno potrebujejo.

Vik in krik obtoževalcev in tistih, ki so jih zaslišali proti meni, je nastal predvsem zaradi zadev okoli sv. Jurija, sv. Krištofa, sv. Lucije, sv. Apolonije in sv. Agate. O teh svetnikih je govorilo mnogo prič, sam pa sem dejal, da verjamem, da sta bila Jurij in Krištof sveta človeka, a da pisane legende o njiju niso resnične. Menim, da bi lahko sv. Jurija, ki s sulico pobije zmaja in osvobodi kraljevo hčer, razumeli kot Jezusa Kristusa, ki s križem pokonča hudiča in osvobodi dušo, in da bi lahko v sv. Krištofu, ki prečka vodovje z Jezusom na hrbtu, opirajoč se na palico, videli kristjana, ki ob opori žive vere brodi po morju tega življenja, vedno pod roko in voljo Kristusa. In o sv. Luciji ter drugih deklinah, sem povedal, da mnenje Katoliške cerkve ni skladno z zgodbami, da lahko te pozdravijo nekatere bolezni, torej ena oči, druga zobe in tretja ženske prsi.

In že so skočili pokonci tisti nesrečni obtoževalci in pričevalci (ki so v tem primeru eni in isti) ter zavpili, kot bi se podirala in gorela vsa Cerkev skupaj z Jezusom in nebesi (in prepričan sem, da mislijo, da je prav v teh postranskih rečeh bistvo krščanskega nauka in njegove milosti). Žal je bolj pomenljivo, da smo že od začetka naše dobe imeli tovrstne nemarne škofe in praznoverne pridigarje. Obtoževalci pravijo: »Ta škof se nam zdi krivoverec, luteranec, zdi se kot človek zunaj skupnosti verujočih.« Uporabljajo vse te izraze. In ko bi radi svoje trditve podkrepili, pravijo: »Ker je oni rekel, da sv. Krištof ni prenašal Kristusa na hrbtu čez reko in da sv. Jurij ni ubil zmaja in da sv. Lucija ne zdravi očesnih tegob.« O Bog! In podobna pričevanja lahko neki legat uporabi proti škofu, ki mora nato poslušati njegove hudobije. Potrpimo. Drži pa, da je neki doktor, neki avditor, gospod Gerardo Busdrago,³ ki je (da bi pokazal, kako mi je naklonjen) na svojo

³ Gherardo Busdrago (ok. 1500–1563) je bil v tistem času v Benetkah avditor nuncija Giovannija della Case. V tej službi je poznan predvsem po svojem zavzetem boju proti krivoverskemu tisku in po ukazu, ki ga je izdal 2. julija 1548, po katerem so v skladu s politikom cenzure della Case na Rialtu in San Marcu sežgali veliko količino krivoverskih knjig.

roko zbobnal skupaj inkvizicijo, izustil še večjo neumnost, kot pa ti ubogi pričevalci. Dejal je, da sem se posmehoval in skušal izničiti zasluge tistih dveh svetnikov. Za zasluge ima prenašanje Jezusa na hrbtu in zmago nad zmajem. Na nekem mestu pravi: »Deludens merita« in drugje spet: »Volens destruere merita horum Sanctorum«. O kakšna neumnost! A poslušajte še nekaj hujšega. Poslušajte to veliko hudobijo! Dobri avditor je moji dve alegoriji o Kristusu, našem Gospodu, odpravil kot čenče in pravljice. To so njegove besede: »Quasdam commentitas nugas et fabulas de ipsis sanctis confinxit.« Bodi hvaljen Bog, če so že pravljice in čenče, ko govorimo, da je Kristus s križem pokončal demona ali mu pobral moči ter osvobodil svoje izbrance. In ko govorimo, da mora kristjan prebroditi morje tega življenja ob podpori vere, pod voljo in roko Kristusa. Kaj so potem evangelijske zadeve, tako svete in trdne, če so to pravljice in čenče?

In moram spregovoriti še o eni pomembni zadevi, na katero sem v zvezi s tem opozoril. Kdor bere mojo obtožbo, lahko vidi, da so priče povsem strte od bolečine. Ker sem dejal, da omenjeni legendi nista resnični in povedal, da sv. Lucija ne zdravi očesnih tegob, se jim zdi, da sem oblatil čast in veljavo vere in nebes. Po drugi strani pa me obtožujejo, da sem pripisal preveliko moč, slavo in milost Jezusu Kristusu, in jim ni všeč, ker sem dejal, da nas Jezus odreši s svojo krvjo, da je umrl za nas in nas odkupil. Tako jih očitno precej bolj skrbi ugled sv. Krištofa, sv. Jurija in sv. Lucije kot pa Jezusa in tožijo (o slepota in nejevera, od katerih prihaja vse zlo), da sem slednjemu namenil preveč in prvim premalo časti. V teh obrambah bom tako dokazal, da velja vse, kar sem povedal o teh svetnikih in svetnicah, za resnično po katoliški miselnosti, skladno z odloki koncilov in s samimi kanoni. Če tega ne bodo mogli razumeti in se pomiriti, pomeni, da jih je (kot sem dejal) pogoltnila in oslepila jeza.

Tako sem si sedaj zadal to breme in začel zavoljo pomilovanja, ki ga imam do njih, pisati. Čutim (kot sem že povedal), da me k temu sili volja Boga. Ta spodbuja mojega duha in vodi mojo roko ter mi bo nekako pomagal tudi, če človeški um in pamet sedaj ne moreta razbrati, zakaj mi je naložil to breme.

Za tiste, ki mi bodo nekoč sodili (vem, da to ne bodo tisti jeznoriteži, ki so sprožili proces), se ne bi trudil s pisanjem teh obramb, saj je očitno, da so obtožbe neresne. Vsak človek, ki premore vsaj trohico iskrenosti in razsodnosti, bo v trenutku opazil, da gre za nedostojno preganjanje in krivično nadlegovanje, ki sem ga utrpel zavoljo sovraštva in zlonamernosti krdela zagrizenih in nevednih ljudi. Poleg tega je proces od začetka do konca poln neveljavnih zadev, zmešnjav in sramotnih napak. Zagotovo nista nič manj jezno kot obtoževalci in priče proti

meni delovala legat della Casa in njegov avditor. Še več, prepričan sem, da so se združili in se skupaj s tema dvema ter Eliem, ki je v Rimu, vsi zarotili proti meni, saj sta iz procesa jasno razvidna njihovo sodelovanje in spletkarjenje. Če mi tako novi sodniki res ne bi hoteli narediti velike krivice, bodo takoj zavrgli vse, kar je bilo do sedaj narejenega. Za te se torej ne bi splačalo truditi in pisati obrambe ter na dolgo razlagati mojega primera. Z mano bodo naredili, kot je po volji Gospodu, ne več ne manj, in na tem mestu jim ne morem povedati drugega. Zadevo imajo pred očmi in naj se spomnijo, da je primer tega preganjanega škofa danes po svetu bolj znan, kot bi si lahko mislili. Verjamem, da bodo v našem času pa tudi v prihodnosti o njem zagotovo precej razpravljali, a bolj zavoljo teh zadev kot zaradi česa drugega. A dovolj o tem. Naj končam s tistim, kar se mi zdi najpomembnejše, in povem: O izbranci, o božji otroci, katerih molitve zagotovo z veseljem posluša Večni Oče, kot tistega, ki vas spodbuja k njim, ga prek Jezusa Kristusa prosite, da mi nakloni več svojih svetih daril. Še toliko bolj goreče ga, dragi bratje, prosite, saj lahko iz mojih mrzlih besed in spisov vidite, da sem glede teh nebeških daril velik siromak. In zaradi tega sem bil ovaden in obtožen zgolj manj pomembnih zadev, če pa bi imel več duha, bi mi očitali hujše stvari. Molite k njemu, da me naredi za razumnega kristjana in da me kot takega po živi veri združi s telesom svojega edinega sina Jezusa Kristusa, da bi se ognil neumnostim in muham ter postal pridigar, zagovornik in branitelj členov, ki so pomembni, v slavo in hvalo njega, *qui sit benedictus in secula seculorum*.⁴ Amen.

V Kopru, 15. avgusta 1546

Actorum VI

Commoverunt Plebem et Seniores et Scribas, atque inaudentes corripuerunt eum et adduxerunt in Concilium, statuerunt falsos testes qui dicerent: Homo iste non cessat loqui verba contumeliosa adversus locum sanctum hunc et legem.

Apostolska dela VI

In nahujskali so ljudstvo, starešine in pismouke, da so pristopili k njemu, ga zgrabili in odvlekli pred veliki zbor. Privedli so krive priče, ki so trdile: »Ta človek kar naprej govori zoper ta sveti kraj in zoper postavo.«⁵

⁴ ... naj bo blagoslovljen na veke vekov.

⁵ Apd 6, 12–13.

Actorum XVI

Hi homines conturbant Civitatem nostram, cum Iudei sint et annunciant instituta quae non licet nobis suscipere, neque servare, cum simus Romani.

Apostolska dela XVI

Ta dva netita nemir v našem mestu. Juda sta in širita običaje, ki jih mi kot Rimljani ne moremo sprejeti in ne moremo izpolnjevati.⁶

Apocal. XVI

Deus enim dedit in corda eorum, ut faciant quod placitum est illis, ut dent Regnum suum bestiae donec consumentur verba Dei.

Razodetje XVI

Kajti Bog jim je vsadil v srce, da uresničijo njegovo misel, se združijo v eni misli in izročijo svojo kraljevsko oblast zvéri, dokler se ne uresničijo božje besede⁷.

Actorum IV

Domine, aspice in minas eorum: et da servis tuis, ut cum omni fiducia loquantur sermonem tuum.

Apostolska dela IV

In zdaj, Gospod, glej, kaj grozijo, in daj, da bomo tvoji služabniki z vso srčnostjo oznanjali tvojo besedo!⁸

Actorum VI

Et verbum Dei crescebat et multiplicabatur numerus Discipulorum valde: multa etiam turba Sacerdotum obediebat fide.

Apostolska dela VI

In Božja beseda se je širila, število učencev v Jeruzalemu se je zelo množilo in tudi veliko duhovnikov je postalo poslušnih veri.⁹

⁶ Prav tam, 16, 20.

⁷ Raz 17, 17.

⁸ Apd 4, 29.

⁹ Prav tam, 6, 7.

I Corinth.

Spectaculum facti sumus mundo, et Angelis, et hominibus.

Prvo pismo Korinčanom

... kakor da smo postali prizor, ki ga gledajo svet, angeli in ljudje.¹⁰

Apocal. XII

Et ipsi vicerunt propter sanguinem agni, et propter verbum testimoni sui, et non dilexerunt animas suas usque ad mortem.

Razodetje XII

Toda oni so ga premagali zaradi krvi
Jagnjeta
in zaradi besed svojega pričevanja,
saj niso ljubili svojega življenja vse do svoje
smrti.¹¹

Apocal. XX

Qui non adoraverunt Bestiam, neque imaginem eius, nec acceperunt characterem eius in frontibus aut in manibus suis, vixerunt, ac regnaverunt cum Christo.

Razodetje XX

Videl sem tiste, ki niso molili zveri in njene podobe in si niso vtisnili na čelo in na roko njenega žiga. Oživelci so in kraljevali s Kristusom tisoč let.¹²

¹⁰ 1Kor 4, 9.

¹¹ Raz 12, 11.

¹² Prav tam, 20, 4.

I Ioan. II

Tenebrae transierunt, et verum lumen iam lucet.

Prvo Janezovo pismo II

... tema izginja in resnična luč že sveti.¹³

¹³ 1Jn 2, 8.

PRVA OBRAMBA – O SVETEM JURIJU

Ena najpomembnejših točk, ki so mi jih očitali, je, da sem pred nekaterimi prijatelji povedal in tudi v pismu zapisal, da ni res, da je sv. Jurij s sulico pobil zmaja in osvobodil kraljevo hčer.

O tej resni temi sem tako (zahvaljujoč nekim smešnim obtoževalcem) prisiljen pisati svojo obrambo, v kateri bom najprej povedal legendo o tem svetniku in sicer natančno tako, kot je zapisana. Nato bom pokazal, ali jo imajo kanoni in papeži za resnično. Potem bom razložil, kakšna je lahko po mojem mnenju prispodoba tega, da je svetnik s sulico pobil zmaja in rešil deklino pred zmajevim žrelom. Na koncu bi se rad dotaknil pomembne zadeve in sicer, ali je za tistega, ki skrbi za duše svojih župljanov, primerno, da uči resnico, ne da bi upošteval ali se ravnal po kakšni od izprijenosti, zlorab ali navad (kot jih želijo imenovati nekateri), ki so se proti resnici uveljavile skozi čas. In ko se bom posvetil temu vprašanju, se bom oprl zgolj na besedila *Decretuma*.¹⁴

Pisana legenda o sv. Juriju pravi tako: Nekoč je Jurij iz Kapadokije prišel v libijsko pokrajino, v mesto Silena, ob katerem je bila mlaka, velika kot morje. V njej se je skrival nadležen zmaj, ki je že večkrat pognal v beg ljudi, ko so se z orožjem spravili nadenj, in potem prišel celo do mestnega obzidja ter jih s svojim dihom vse zastrupil. Da bi pomirili njegovo divjanje, so mu tako meščani morali dati vsak dan dve ovci, drugače bi ta pošast naskočila obzidje, skvarila zrak in pobila mnoge ljudi. Ko jim je začelo zmanjkovati ovac in z njimi niso več mogli pomiriti zmaja, so po posvetu začeli dajati zmaju vsak dan še človeško telo. Tako so mu dajali sinove in hčere teh ljudi, da jih je zmaj požrl, in med temi nesrečniki niso delali razlik. Ko so ostali skorajda brez vseh sinov in hčera, je ta usoda doletela tudi kraljevo edinko in odločeno je bilo, da mora biti tudi ona izročena zmaju. Tako je tisti kralj dejal ljudem: »Vzemite zlato, srebro in polovico mojega kraljestva in pustite mi hčer ter ji prizanesite.« Ljudje so jezno odgovorili: »Sam si postavil ta zakon, o kralj, naši otroci so mrtvi, ti pa bi rad rešil svojo hčer. Če ne boš privolil, da se z njo naredi kot z drugimi, te bomo zažgali v tvoji hiši.« Ko je to slišal, je kralj zajokal in dejal: »Ojoj, moja preljuba hči, kaj naj naredim s tabo in kaj naj ti povem? Bom kdaj videl tvojo poroko?« Nato se je obrnil k ljudem in jih prosil, da bi mu dali osem dni za objokovanje hčere. Ljudje so privolili, a so se po izteku tega časa vrnili in mu v jezi očitali: »Zakaj pustiš umirati ljudi za tvojo hčer? Zaradi tega zmaja bomo vsi pomrli.«

¹⁴ Gre za Gracijanov *Decretum*, zbirko odlokov kanonskega prava iz 12. stoletja.

Ko je kralj sprevidel, da je ne more rešiti, jo je oblekel v svečano opravo, jo objel in ji v solzah dejal: »O ljubljena moja hči, mislil sem, da bom lahko nahranil otroke svojega kraljevskega zaroda, sedaj pa boš ti postala zmajeva hrana. O ljubljena moja hči, na tvojo poroko sem želel povabiti vladarje in okrasiti palačo z dragimi kamni, želel sem poslušati zvonove in orgle, sedaj pa te bo požrl zmaj.« Nato jo je poljubil ter v slovo dejal: »Pri Bogu si želim, da bi sam umrl preden te na tak način izgubim.« Nato se je hči vrgla pred očetove noge in ga prosila za blagoslov in oče jo je v solzah blagoslovil. Ko je odšla k jezeru, je tam po naključju hodil blaženi Jurij in jo vprašal, kaj jo teži. Odgovorila mu je: »Vrli mladenič, hitro se povzpni na konja in zbeži, da ne boš umrl skupaj z mano.« Jurij pa je dejal: »Ne boj se deklica, povej mi, zakaj čakaš tu, pred vsem temi ljudmi.« Ona mu je odvrnila: »O mladenič, kot vidim, si plemenitega srca, a zakaj bi rad umrl skupaj z mano? Hitro zbeži.« Jurij ji je dejal: »Tu bom ostal, dokler mi ne poveš, kaj ti je.« Ko mu je vse razložila, je odvrnil: »Deklica, ne boj se, saj ti bom v imenu KRISTUSA pomagal.« Ona pa je dejala: »Dobri vojščak, ne umri tu z mano, dovolj bo, če umrem sama. Ne moreš me rešiti in umrl boš skupaj z mano.« Ravno ob teh besedah pa se je prikazal zmaj in pomolil svojo glavo iz jezera. Prestrašeno dekle je zaihtelo: »Zbeži, o, dobri mladenič, hitro zbeži.« Jurij pa je zajahal konja, se prekrižal in hrabro napadel zmaja, ki se mu je približeval. Zavihtel je sulico, se priporočil Bogu, ga hudo ranil in vrgel na tla. Nato je dejal dekletu: »Vrzi svoj pas za njegov vrat, deklica, in se nič ne boj.« Ko je to storila, ji je zmaj sledil kot krotek pes in ko ga je pripeljala v mesto, so ljudje ob pogledu nanj začeli bežati v hribe in goščave ter vpili: »Gorje nam, vsi bomo pomrli!« Potem pa jim je blaženi dal znamenje, rekoč: »Ne bojte se, k vam me je poslal gospod Bog, da bi vas odrešil muk z zmajem. Samo verjemite v Kristusa in vsakdo od vas naj se krsti in jaz bom do konca pobil tega zmaja.« Tako so se kralj in vsi ljudje krstili. Blaženi Jurij pa je izvlekel meč, pokončal zmaja in ga ukazal odnesti ven iz mesta, kar so ob prvem mraku tudi storili. Krstilo se je dvajset tisoč ljudi, brez otrok in žensk. Kralj je v čast sv. Mariji in blaženemu Juriju dal zgraditi veliko cerkev, v kateri je bil oltar z izvirom vode in kdor je iz njega pil, je bil ozdravljen vsake tegobe. Isti kralj je Juriju ponudil kup denarja, ki pa ga ta ni hotel vzeti in tako ga je razdelil med reveže. Tako je Jurij naložil kralju štiri stvari; da skrbi za cerkve, da spoštuje duhovnike, da se z veseljem udeležuje bogoslužja ter da nikoli ne pozabi na reveže. Nato je poljubil kralja in odšel. V nekaterih knjigah beremo, da se je takrat, ko je zmaj hotel požreti dekle, Jurij pokrižal, napadel zmaja in ga ubil.

Do tu sem do besede natančno prevedel zgodbo iz siromašne latinščine, ki skorajda ne bi mogla biti bolj okorna. In ne da bi o njej razglabljal, prepuščam bralcu v presojo, ali velja imeti zadevo za resnično ali verjetno. Zgodba potem pripoveduje o mučeništvu tega svetnika in pravi, da je sv. Jurij odvrigel vojaško opravo in si nadel krščansko, ko je videl Dioklecijanovo preganjanje kristjanov, ter pogumno dejal, da so poganski bogovi demoni. Zaradi tega so ga prijeli, ga obesili na vrh, mu ud za udom raztrgali z nekimi kavlji, mu rane natrli s soljo ter ga ožgali še z baklami. Nato so ga prepustili nekemu čarovniku in vraču, ki mu je dvakrat dal zastrupljeno vino, a mu ni škodovalo. Zatem so ga dali na kolo, na katerem so bila pritrjena zelo ostra rezila, a se je polomilo. Potisnili so ga tudi v kotel, poln staljenega svinca, kjer je užival kot v kopeli in ga vlekli po vsem mestu. On pa je prosil Boga, da bi bil uslišan vsak človek, ki bi molil k njemu, in z neba je prišel glas, ki je dejal, da bo tako. Takrat so mu odsekali glavo. Ko se je neki predstojnik po imenu Tacijan, ki ga je dal obglaviti, vrnil domov, je z neba prišel ogenj ter ga sežgal skupaj z vsemi njegovimi duhovniki in služabniki.

Ni znano, kdo je napisal to lepo legendo. Njen avtor ni Giacomo da Voragine, ki je zbral legende številnih svetnikov, saj v njegovem predgovoru beremo: »Haec legenda inter apocriphas scripturas commemoratur.«¹⁵ Celó tisti, ki jo je našel in uvrstil med ostale, je nima za verodostojno. Pravim torej, da gre za veliko burko, napisano s precejšnjo nesramnostjo, poniglavostjo in nevednostjo, ki vsebuje številne izmišljotine. V njej je del pravljice o Minotavru, za katerega so pesniki govorili, da je žrl človeška telesa, katerih imena so žrebali iz neke posode, in pa povest o Andromedi in Perzeju, ki je navedena v celoti. Že samo ob tem lahko jasno ugotovimo, da legenda ni resnična, ampak sodi med tiste zadeve, ki so si jih pred časom izmislili krivoverci, ko so hoteli preslepiti kristjane, da bi častili mučeništva svetnikov in verjeli njihovim čudežem. In najbolj očitna izmišljotina je prav ta zgodba. Da so si krivoverci res veliko izmišljevali in da je med vsem tem omenjena štorija še posebej domiselna, nam potrdi tudi papež Gelazij. Njegove besede so zapisane v razdelku XV in poglavju »Santa Romana ecclesia«,¹⁶ kjer pravi, da noben katolik ne dvomi, da so sveti mučeniki trpeli velike muke, ker so priznali Jezusa Kristusa, in da so jih lahko prenesli po milosti in ob pomoči Boga in ne po svojih močeh. A njihova mučeništva se ne berejo v cerkvah, saj ne poznamo avtorjev njihovih zgodb. Govori se, da so jih napisali neverniki in da so polne odvečnih in neprimernih besed, ki se ne ravnaajo po redu stvari. Taka je zgodba

¹⁵ »Ta legenda je omenjena med apokrifnimi spisi.«

¹⁶ *Decretum magistri Gratiani, Concordia discordantium canonum, distinctio XV, cap. III.*

o Kviriku in njegovi materi Juliti, tista o Juriju in še nekaj podobnih, za katere pravijo, da izvirajo od krivovercev.

To so besede *Decretuma*. Tam je jasno zapisano, da so si Jurijevo trpljenje izmislili krivoverci. Tudi sicer je očitno, da je bila zgodba napisana brez trohice spoštovanja. A kaj bi govoril o spoštovanju. Očitno je, da gre za navadno pravljico in norčijo. Tudi sam Gelazij previdno in resno pristavi, da te zadeve niso za branje v cerkvah, da krivoverci ne bi dobili priložnosti in se norčevali iz nas. Res je, da nekatera besedila starejših izdaj, od koder sem zgoraj navajal, omenjajo trpljenje Jurija, druge pa imajo namesto Jurija Gregorja. Novejša, popravljena besedila vsa po vrsti omenjajo Jurija. Preberite si, kaj piše proti koncu razdelka XV, kjer so našteje knjige, ki jih Cerkev ni odobrila. Tam so še enkrat skupaj omenjeni Kvirik, Julita in Jurij ter navedene besede: »Passio Georgii apocripha passio Quirici et Iuliate apocripha.«¹⁷ Na tem mestu je še vedno Jurij in ne Gregor. Prav zaradi tega vsi soglašajo, ko pravijo, da je Jurijevo trpljenje izmišljeno.

Poglejte v stari Brevir,¹⁸ v tisto skromno besedilo, ki se navezuje na sv. Jurija, in našli boste te besede: »In perside civitate Diospoli passio sancti Gregorii, cuius gesta passionis et si inter apocriphas connumeretur scripturas etc.«

In tudi o sv. Gregorju ni legende, ki bi bila napisana tako nespretno, da bi jo lahko imeli za izmišljeno in lažno, poznamo pa eno o sv. Juriju (kot sem pokazal), ki je pravljica in laž. Lahko smo prepričani, da govori *Decretum* prav o tej, ki jo poznamo, in ne o kateri drugi. Dve besedili *Decretuma*, Voragine, ki je zbral legende, in stari Brevir vsi soglašajo, da te legende in tega trpljenja ne moremo uvrstiti med verodostojne spise. S tem soglašata tudi papež Pavel III.¹⁹ s kardinalom Santa Crocejem, Špancec,²⁰ ki nam to potrdi celo bolj jasno kot

¹⁷ *Corpus Iuris canonici*, ur. Aemilius Friedberg (Lipsiae: Tauchnitz, 1879), *Decretum magistri Gratiani, Concordia discordantium canonum ac primum de iure naturae et constitutionis*, dist. XV, cap. III, str. 39: »Trpljenje Jurija je apokrif, trpljenje Kvirika in Julite je apokrif.«

¹⁸ Brevir je liturgična knjiga z dnevnimi molitvami, ki izvira iz obdobja zgodnjega krščanstva. Katoliška različica se imenuje *Breviarium Romanum*. Prevod Vergerijevega besedila, za katerega nismo našli neposrednega vira, bi se glasil: »V perzijskem mestu Diospolis je trpel sv. Jurij, opis njegovega trpljenja uvrščamo med apokrifne spise.«

¹⁹ Leta 1546, ko je Vergerij pisal svoje obrambe, je bil papež Pavel III. Alessandro Farnese (1468–1549) je poznan predvsem po tem, da je bil v njegovem času sklican tridentinski koncil. Potrdil je tudi jezuitski red, enega najpomembnejših nosilcev protireformacije in ustanovil komisijo kardinalov, kasnejši Sveti oficij, ki naj bi skrbela za čistost nauka.

²⁰ Marcello Cervini degli Spanocchi (1501–1555) je leta 1540 prejel kardinalski naslov Santa Croce in Gerusalemme, 9. aprila 1555 pa je postal papež z imenom Marcel II. in ostal na prestolu zgolj 22 dni. Vergerij ga zaradi družinskega priimka šaljivo preimenuje v Španca.

drugi. Pravi, da so naloge, ki jih opravljamo za delavnik, zmeraj daljše kot pa tiste ob dnevih svetnikov. Zaradi tega so nekateri že pred nekaj leti mrzlično iskali legende svetnikov, ne da bi preverili, ali so avtentične in če jih kanoni potrjujejo. Ob različnih priložnostih so jih tako drzno vključili v Brevir. In tako je tja prišla tudi legenda o sv. Juriju. Današnji papež Pavel je Brevir preuredil in v svečanem pismu priporoča njegovo branje, ga hvali ter sprejema in omenjeni kardinal v predgovoru na začetku še enkrat razloži zadeve, ki sem jih pravkar povedal. Pravi torej, da so nekateri nesramno in na svojo roko v stari Brevir uvrstili neresnične legende, ki so jih zavrnilo tudi nekateri javni odloki, in želi, da bi jih odstranili iz knjig, še posebej tisto o sv. Juriju, ki je nima za resnično. Lahko vidite, da ima v starem Brevirju sv. Jurij svoje besedilo, v novem pa ne, saj ga je kot pravljичnega dal izločiti papež.

Kako me torej lahko moji obtoževalci imenujejo za krivoverca, če sem z zanikanjem te legende sledil najprej Gelaziju in potem še ostalim besedilom, ki sem jih omenil, vse do sedanjega papeža, ki mi je dal podoben zgled. In če sem jo zanikal kot neresnično, sem jo mogoče kakorkoli očrnil, oblatil, sem s tem razžalil Boga ali svetnike? Res sem dejal, da verjamem, da je nekoč živel nekdo po imenu Jurij, Bogu ljub sveti mož in Kristusov tovariš, tega ne zanikam. Nisem pa verjel tisti smešni zgodbi in sem dejal, da bi tistim njegovim slikam in legendi, o kateri je govor, lahko pristavili tako prisposodbo.

Mesto, kjer sta kralj in tisto dobro ljudstvo, je ves človeški rod. Bližnje jezero je pekel. Zmaj, ki pride vsak dan iz njega in zastruplja ljudi ter jih žre, je hudič in ta bi jih vse zastrupil ter jih potegnil v svoje brezno. A prišel je Jurij s sulico, torej Kristus s križem, ter pokončal zmaja, našega starega sovraga, osvobodil kraljevo hčer, ki je duša, in vse mesto, torej vse vernike.

Tako sem povedal in še dodal, da naša ljubezen bolj gori in nas spodbuja, da rastemo v veri, če razmišljamo o Kristusu, ki visoko na križu s svojim umiranjem vzame moč smrti in hudiču, pomiri večnega očeta in nas spravi z njim, kot če na nekem oltarju gledamo človeka na konju, ki ubija zmaja.

To sem dejal in verjamem, da sem dobro povedal. Tega nimam za čenče in izmišljene pravljice²¹ (kot jim pravi inkvizicija, ki se je spravila name), ampak za resnico ter za trdno in evangelijsko pobožnost.

Ustavil bi se še pri eni zadevi, o kateri bom spregovoril zgolj na hitro in z nekaj besedami. Nekdo bi lahko dejal: »Vse, kar si povedal, je res. Ni mogoče zanikati, da je omenjena legenda izmišljena in Cerkev bi jo morala po svoji

²¹ Kot pojasni Vergerij, uporabi inkvizicija izraz »fabula commenticia«.

časti imeti za tako, saj je sila nespodobna. A tega ne bi smel govoriti, saj se je utrdila navada, da ji ljudje verjamejo in že dolgo častijo tistega svetnika na konju. V dobre navade, ki so že utrjene, ne bi smeli drezati.« Odgovarjam na dva načina. Najprej, če upoštevate, da je legenda izmišljena, me ne morete imeti za krivoverca, če sem dejal, da ni resnična. Nekdo se je namreč zgražal nad to preprosto resnico, ki sem jo izrekel. Ko sta legat in avditor zvedela za to, bi me lahko ljubeznivo poklicala (o ljubeznivost, kako si se izgubila), če bi hotela, da tega ne bi več razglašal, in mi dejala: »Zdi se nama, da teh reči ne bi smel več govoriti.« Pri tem bi mi, če bi hotela, pojasnila tudi razloge. Če bi me prepričala, da tisto, kar sem ob neki priložnosti izjavil, ni bilo prav povedano, tega ne bi več govoril. Namesto tega pa sta proti meni z veliko hrupa sestavila kar pet točk in mi jih naprtila. Vse skupaj je nastalo okoli tiste zadeve o sv. Juriju, zaradi katere so nastopili proti meni, me o njej zasliševali, kot bi šlo za krivoversko trditev, in mi prizadejali precejšnje muke, medtem ko se je svet zgražal in se smejal. Moj drugi odgovor je tak: Če bi kdo dejal, da gre pač za običaj, pri katerem imajo ljudje legendo za resnično, in da se proti njej ne bi smelo govoriti, mu pravim, da piše v kanonih povsem drugače. Poglejte v deveti razdelek,²² kjer je sedem poglavij, ki v vrsti in lepem sozvočju drug bolje od drugega učijo: če imamo na eni strani resnico, na drugi pa še tako staro in med ljudmi utrjeno navado, mora prevladati in zmagati resnica, navada pa izginiti. Na tem mestu bi rad navedel besede iz teh poglavij, zato poslušajte:

Augustinus, *De unico baptismo libro secundo*

*Veritate manifestata caedat consuetudo veritati. Plane quis dubitet veritati manifestae consuetudinem caedere? Item: Nemo consuetudinem rationi et veritati praeponat quae consuetudinem ratio et veritas semper excludit.*²³

Avguštin, O edinem krstu, druga knjiga

Ko se pokaže resnica, ta premaga navado. Jasno, kdo bi dvomil o tem, da očitna resnica premaga navado? Prav tako nihče ne postavlja navade pred razum in resnico, ko navada vedno izključuje razum in resnico.

²² V resnici gre za osmi razdelek v prvem delu *Decretuma* (Concordia discordantium canonum ac primum de iure naturae et constitutionis, dist. VIII, cap. IV – IX). Kot pojasni Vergerij, besedila razlagajo, da je resnica, ki je božja, pomembnejša od kakršnekoli človeške navade in mora nad navado vedno prevladati.

²³ *Corpus Iuris Canonici*, Decretum magistri Gratiani, Concordia discordantium canonum, dist. VIII, cap. IV. Naslov Avguštinove knjige je: *De unico baptismo*.

Gregorius Guillimondo Aversano Episcopo

*Si consuetudinem fortassis opponas, advertendum est quod Dominus dicit, Ego sum veritas et vita: Non dixit Ego sum consuetudo, sed Veritas. Et certe (ut beati Cypriani utamur sententia) quaelibet consuetudo quantumuis vulgata veritati est omnino post ponenda et usus, qui veritati est contrarius, abolendus.*²⁴

Gregor Guitmond, škof Averse

Če morda nasprotujete običaju, morate upoštevati, kar pravi Gospod: »Jaz sem resnica in življenje.« Ne pravi: »Jaz sem običaj,« ampak, da je resnica. In zagotovo (če uporabim stavek blaženega Cipriana) je treba vsak običaj, ne glede nato, kako priljubljen je, v celoti postaviti za resnico in odpraviti vsako navado, ki je v nasprotju z resnico.

Augustinus, De baptismo parvulorum

*Qui contempta veritate presumit consuetudinem sequi, aut circa fratres invidus est et malignus, quibus veritas revelatur, aut circa Deum ingratus est, inspiratione cuius Ecclesia eius instruitur. Nam Dominus in Evangelio: Ego sum (inquit) veritas: Non dixit, Ego sum consuetudo. Itaque veritate manifestata caedat consuetudo, quia et Petrus qui circumcidebat cessit Paulo veritatem praedicanti. Igitur cum CHRISTUS veritas sit, magis veritatem quam consuetudinem sequi debemus, quia consuetudinem ratio et veritas semper excludit.*²⁵

Avguštin, O krstu otrok

Kdor prezira resnico, si drzne slediti običajem in je bodisi zavisten in zloben v bližini svojih bratov, ki jim je resnica razodeta, bodisi nehvaležen do Boga, po navdihu katerega je zgrajena njegova Cerkev. »Jaz sem resnica,« pravi. Ne pravi: »Jaz sem navada.« Zato naj se navada prekine z razkritjem resnice, kajti tudi Peter, ki je bil obrezan, se je umaknil Pavlu, ki je oznanjal resnico. Ker je Kristus resnica, moramo slediti resnici in ne običaju, kajti razum in resnica vedno izključujeta običaj.

²⁴ Prav tam, cap. V.

²⁵ Prav tam, cap. VI. Naslov Avguštinove knjige je: *De peccatorum meritis et remissione et de baptismo parvulorum.*

Idem Augustinus in libro quarto de Baptismo

*Frustra quidem qui ratione vincuntur consuetudinem nobis obiiciunt, quasi consuetudo maior sit veritate, aut non sit in spiritualibus sequendum, quod melius est a Spiritu sancto revelatum. Hoc plane verum est, quia ratio et veritas consuetudini praeponenda sunt. Sed si consuetudini veritas suffragatur, nihil oportet firmiter retineri.*²⁶

Enako Avguštin v četrti knjigi O krstu

Zares, tisti, ki jim vlada razum, nam namreč zaman oporekajo navado, kot bi bila navada večja od resnice ali da se ne bi morala ravnati po duhovnih stvarih, ki jih bolje razodeva Sveti Duh. To očitno drži, saj je treba dati prednost razumu in resnici pred običajem. Toda če je resnica podprta z običaji, ni treba ničesar bolj trdno obdržati.

Cyprianus

*Consuetudo quae apud quosdam irreperat, impedire non debet quo minus praevaleat veritas et vincat. Nam consuetudo sine veritate vetustas erroris est, propter quod relicto errore sequamur veritatem, scientes quia apud Esdram veritas vincit, ut scriptum est: Veritas valet et invalescit et vivit in aeternum et obtinet in secula seculorum. Idem. Ignosci potest simpliciter erranti, sicut de se ipso dicit apostolus Paulus, qui primo fuit blasphemus et persecutor et iniuriosus: sed misericordiam meruit, quia ignorans fecit. Post inspirationem vero et revelationem veritatis factam, qui in eo, quod erraverat, perseverat prudens et sciens iam non in venia ignorantia peccat. Praesumptione enim atque obstinatione quadam nititur, cum ratione superetur.*²⁷

Ciprian

Navada, ki se je prikradla k nekaterim, ne sme preprečiti resnici, da bi prevladala in zmagala. Kajti navada brez resnice je doba zmote, zato zapustimo zmoto in sledimo resnici, vedoč, da pri Ezri resnica zмага, kot je zapisano: »Resnica je močna, krepka in živi večno ter prevladuje na vekomaj.« Enako je človeku preprosto odpuščeno, da je grešil, kot pravi o sebi apostol Pavel, ki je bil sprva bogokletnik, preganjalec in grešnik, vendar si je zaslužil usmiljenje, ker je ravnal v nevednosti. Tisti, ki vztraja pri tem, kar je storil po razodetju in navdihu resnice, je preudaren in ve, da ne greši več v nevednosti. Opira se namreč na nekakšno drznost in trmoglavost, pri čemer mu pomaga razum.

²⁶ Prav tam, cap. VII. Naslov Avguštinove knjige je: *De baptismo, contra Donatistas*.

²⁷ Prav tam, cap. VIII.

Idem Cyprianus

*Si solus CHRISTUS audiendus est, non debemus attendere, quid aliquis ante nos faciendum putaverit, sed quid prius qui ante omnes est, Christus prior fecerit. Neque enim hominis consuetudinem sequi oportet, sed Dei veritatem, cum per Esaiam loquatur Deus et dicat: Sine causa colunt me, mandata et doctrinas hominum docentes.*²⁸

Prav tako Ciprian

Če hočemo slišati samo Kristusa, ne smemo biti pozorni na to, kaj misli nekdo drug storiti pred nami, ampak na to, kaj je Kristus, ki je pred vsemi, naredil prvi. Kajti ne gre slediti človeški navadi, ampak resnici, kot govori Bog po Izaiji, ko pravi: »Častijo me brez razloga, učijo ljudi zapovedi in nauke.«

Iz pisanja teh nepremagljivih avtoritet lahko sklenem naslednje: Če škof ali pastir duš vidi, da verniki njegove škofije počnejo ali verjamejo nekaj proti resnici, je obvezan to pod kaznijo večnega prekletstva povedati in opozoriti uboge ljudi, da ne bi ostali v zmoti.

Toliko o zadevi okoli legende sv. Jurija. Tudi o drugih bom z božjim navdihom spregovoril v svojo obrambo.

²⁸ Prav tam, cap. IX.

DRUGA OBRAMBA – O SVETEM KRIŠTOFU

Ne samo v zvezi s sv. Jurijem, tudi glede sv. Krištofa so me obtožili nekateri siromaki, ki ne vedo nič. Kot pravijo, naj bi dejal in zapisal, da ta v resnici ni nosil Kristusa na hrbtu čez reko, ampak naj bi bila to prisposodba.

Tudi o tej pomembni točki (o nesreča škofov našega časa; potrpite) bom torej predstavil svojo obrambo, ki je zelo podobna tisti, ki sem jo sestavil okoli zadeve o sv. Juriju.

Najprej bom povedal legendo o sv. Krištofu in sicer tako, kot sem jo našel zapisano, da bi lahko pretehtali, ali je resnična ali ne. Nato bom pokazal, ali jo imajo za avtentično sami papeži in če jo je za tako imel kakšen pomemben pisec našega časa. Potem bom razložil pomen, ki ga ima (po mojem mnenju) podoba sv. Krištofa, naslikana na vratih cerkva. Na koncu se bom z nekaj besedami dotaknil zadeve, ki se mi zdi zelo zanimiva in se dobro navezuje (kot boste videli) na ta predmet. Če pišejo nasprotniki rimskega sedeža v svojih knjigah slabe stvari (kot nekateri počnejo) in pogosto tudi dobre stvari, ali je dovoljeno, da katoliški pastir vzame dobre ter z njimi uči svoje vernike v škofiji, ali pa jih mora z odporom zavrniti tudi če so dobre, ker so jih najprej povedali tisti, ki jim pravimo krivoverci?

Začel bom z zgodbo. Legenda o sv. Krištofu pravi tako: Krištof po rodu iz Kanaana je bil strašnega obraza in zelo visoke postave, saj je v višino meril kar dvanajst komolcev. V njegovih prigodah lahko beremo, da je bil najprej pri nekem kanaanskem kralju, nato pa se je odločil, da poišče največjega vladarja na svetu in ostane pri njem. Tako je prišel do nekega velikega kralja, za katerega je veljalo, da je najmočnejši na svetu, in ta ga je rade volje sprejel ter mu dovolil ostati na njegovem dvoru. Nekoč je pred kraljem dvorni norček zapel pesem, v kateri je večkrat omenil hudiča, in vladar, ki je bil Kristusov vernik, si je pred obrazom hitro naredil znamenje križa vsakič, ko je to slišal. Ko je Krištof videl, kaj počne kralj, se je močno začudil, saj ni vedel, kaj pomeni to znamenje. Ko je o tem povprašal kralja, pojasnila ni dobil in Krištof mu je dejal, da ne ostane pri njem, če mu zadeve ne pojasni. Tako mu je kralj razložil: »Vsakič, ko slišim, da nekdo omenja hudiča, s tem znamenjem premagam strah, da bi me dobil pod svojo oblast in me prizadel.« Krištof mu je odvrnil: »Če se bojiš, da te hudič prizadene, je moč razumeti, da je on večji in močnejši od tebe, ker se ga tako bojiš. Kot vidim, sem se uštel, saj sem mislil, da sem našel največjega in najmočnejšega vladarja na svetu. Naj bo Bog z vami, jaz pa bom šel iskat tega

hudiča, da si ga vzamem za svojega gospoda in postanem njegov služabnik.« Tako se je poslovil od kralja in se podal iskat hudiča. Ko je prečkal nek odročeni kraj, je opazil veliko množico vojakov in najbolj strašen ter neusmiljen od njih je prišel do njega in ga vprašal, kam gre. Krištof mu je odgovoril: »Grem iskat gospoda hudiča, da si ga vzamem za zaščitnika.« Oni pa mu je odgovoril: »Jaz sem tisti, ki ga iščeš.« Veseli Krištof se mu je tako zavezal v večno službo in si ga je vzel za gospodarja. Ko sta hodila skupaj in na neki javni cesti naletela na visok križ, se je hudič ob pogledu nanj prestrašen pognal v beg, skrenil s ceste in peljal Krištofa skozi neko težko prehodno puščavo, nato pa sta se spet vrnila na cesto. Ko je Krištof to videl, se je čudil in vprašal hudiča, zakaj je zapustil pot in tako dolgo blodil po tako odročnih krajih. Hudič mu nikakor ni hotel odgovoriti. Tako je Krištof dejal: »Če mi tega ne poveš, te takoj zapustim.«

Namenil sem se do konca povedati zgodbo in jo v celoti prevesti iz tistega obupnega jezika, v katerem je napisana. A ob vseh teh neumnostih in pravljicah, ki so take, da bi se jih še starke pred zakurjenim ognjiščem sramovale povedati, sem se tako zdolgočasil, da z dobesednim prevodom ne morem nadaljevati, zato bom povedal samo okvirno zgodbo. Naj Bog oprostí tistemu, ki je kriv, da izgubljam čas s temi burkami. O nesrečno škofovstvo, kako slabo delajo s tabo v današnjem času! Vseeno pa upam, da bodo hudobije, ki jih trpim, Bogu tako ali drugače služile.

Ta blagoslovljena legenda nato pravi, da je hudič dejal Krištofu, da se boji križa zato, ker je na njem umrl JEZUS KRISTUS. Krištof je spričo tega videl, da je Kristus večji in močnejši gospod od hudiča, zato je tega zapustil in se odpravil iskat Jezusa. Tako je naletel na puščavnika, ki mu je prerokoval in dejal: »Gospod, ki mu želiš služiti, hoče, da se pogosto postiš.« Krištof je odvrnil, da o tem ni govora, saj tega ne more početi. Puščavnik je nato dejal: »KRISTUS želi tudi, da vsak dan veliko moliš.« Krištof je odgovoril, da tudi tega ne zna. Na koncu mu je puščavnik svetoval, naj se nastani blizu neke reke, katero je prečkalo veliko ljudi in je bila zelo nevarna, saj so se nekateri v njej že utopili. Krištof je nalogo sprejel in je z avoljo ljubezni do Boga prenašal ljudi čez reko. Ko je opravljal to službo, je nekega dne prišel otrok in trikrat poklica Krištofa, da bi ga odnesel čez in ko ga je prenašal, je voda narasla, da se je ob veliki teži dečka dobri Krištof skoraj utopil. A mu je uspelo prebroditi reko in otroka je postavil na obalo, ta pa mu je dejal, da je KRISTUS in če bi hotel od njega znamenje, naj zasadi svojo palico v zemljo in naslednje jutro bo vzcvetela in obrodila sadove. Tako je storil in tako se je zgodilo. Krištof je nato zapustil reko in službo ter se

preselil k nekemu kralju. Ko so odkrili, da je kristjan, ga je prišlo iskat prvih dvesto in nato še drugih dvesto vojakov, ki jih je Krištof spreobrnil, kralj pa jih je zato pobil. Potem so ga vrgli v ječo in k njemu poslali dve lepi mladenki, da bi ga skušali in zvabili v greh, pa je tudi ti spreobrnil in kralj ju je pokončal. Potem ga je dal pretepsti z nekimi železnimi palicami in mu na glavo povezniti razbeljeno čelado. Nato je dal narediti železen stol, ga privezati nanj, spodaj pa dal podstaviti smolo in ogenj. A stol se je stopil kot vosek in Krištofu ni bilo nič. Potem je štiristo vojakom ukazal, da ga ustrelijo z loki, a se ga ni dotaknila nobena puščica. Ena pa se je celo obrnila nazaj in kralju iztaknila oko. Krištof mu je dejal: »Jutri bom umrl, ti, tiran, pa iz moje krvi naredi zdravilno blato in si ga vtri v oko, pa boš ozdravel.« Naslednjega dne so mu odsekali glavo, kralj pa si je pripravil zdravilo, kot mu je naročil svetnik. Tako je ozdravel, postal kristjan in razglasil, da ne sme nihče preklinjati Boga ne sv. Krištofa, ter zagrozil s smrtno kaznijo tistim, ki tega ne bi upoštevali.

To je, na kratko, omenjena legenda. Nisem zanikal, da je nekoč bil sveti mož po imenu Krištof, ki je pretrpel mučeništvo zaradi vere v JEZUSA KRISTUSA, in da so se v času tega mučeništva dogajali čudeži žive vere, ki je bila in učinkovala v Krištofu. Že samo s toliko vere, kot je veliko gorčično zrno, je mogoče premikati gore, pravi KRISTUS. In menim, da jo je Krištof imel in je lahko ganil srca in razum ljudi ter v slavo Boga delal osupljive stvari. Ne razpravljamo torej o tem, ali je ta človek res obstajal, ali je bil svetnik ali ne in ali so se dogajali čudeži, ampak o tem, ali je legenda resnična, kakor je zapisana. Sam sem dejal, da ni resnična. To bo potrdil vsak, ki ima vsaj malo, ne bom rekel razsodnosti in duha, ampak zdrave pameti, saj je polna nesmislov, nesramnosti, neresnic in nevednosti. Ni znano, kdo jo je napisal in od kod je prišla. Prav mogoče je, da so si tudi to izmislili krivoverci, kot tisto o sv. Juriju. In zdi se mi, da mora Cerkev zavoljo svoje časti in ugleda ter naše najsvetejše vere, ki je nadvse resna in veličastna, zavrniti te čenče in odločno razglasiti, da niso resnične. Jojmeme, res primanjkuje v svetih spisih hrane, s katero bi nasitili sebe in naše brate, jih nahranili s pravo pobožnostjo in jim dali pravo seme. Iz tega bi namreč morala vzkliti vera, če je nimajo, če jo imajo, pa pravi način njenega izpovedovanja. Primanjkuje rodovitnih vrtov, širnih polj, kjer se bohota evangelij in rastejo številne zdravilne bilke, dišeče rože in kjer je veliko sladkega sadja. Primanjkuje še drugih lepih stvari in avtentičnih spisov, kakršne nam je preko ust številnih svetih ljudi poslal Sveti Duh za naš nauk in v tolažbo. Med ta resna navodila, polna resnice, ne smemo mešati izmišljotin, pravljič, torej trnja, kamenja in gnoja, kot so te nesrečne legende, ki

dajejo krivovercem povod, da se iz nas norčujejo in se nam smejejo, ko vidijo, da jih imamo za resnične.

Že ob samem branju lahko ugotovimo, da ta legenda ni resnična niti verjetna. Da ni resnična, potrjuje tudi oblast sedanjega papeža Pavla III., ki pravi tako: »Njen del se je oblikoval brez odobritve tistih, ki so zadolženi za te stvari in tako ga je v stari Brevir uvrstil nek laik, ki ga ne poznamo, in zadeva se je brala za praznik sv. Krištofa.«

Papež je preoblikoval Brevir, saj so ga prosili, da naredi novega, poleg tega pa je odstranil tisti del legende in obenem tudi spominsko slavlje tega svetnika. Teh zadev torej ni v novi knjigi. V predgovoru pravi, da je želel odstraniti tisto, kar ni resnično in pristno. Vidite, da je tudi v skladu s papeževo oblastjo mogoče trditi, da ta legenda ni resnična. Kajti, če bi bila resnična, je ne bi odstranil.

Poleg tega je tudi Erazem, marljiv pisec in iskalec resnice (ki mu v našem času ni enakega) dejal, da legendi o sv. Juriju in sv. Krištofu nista resnični. Besedila, v katerih je to povedal, so bila natisnjena in so jih videli apostolski duhovniki in vsi učenjaki, pa jih niso obsodili. Zakaj mora biti grajan ali obsojen tisti, ki je razlagal prav to, kar je zapisal Erazem? Najprej bi morali torej obsoditi njega in potem popraviti tisto, kar je naredil papež, ko je iz Brevirja odstranil slovesnost sv. Krištofa skupaj z legendo, če hočejo upravičeno ošteti mene, saj sem pri tem sledil tako prvemu kot drugemu.

A kot sem dejal v prejšnjem zagovoru, sem morda naredil kaj slabega ali nespodobnega temu svetniku, če sem zavrnil to legendo kot neresnico? Sem nemara o božjih, Kristusovih, evangelijskih in cerkvenih zadevah povedal kaj krivoverskega, napačnega, brezbožnega ali sumljivega?

Poslušajte, kaj sem povedal. Navdahnjen od Boga je nek sveti mož sestavil lepo in koristno pridigo in da bi se ta bolje vtisnila v spomin ljudi, se je domislil, da bi jo naslikal pred očmi poslušalcev. Povzetek gre takole:

To življenje in ta svet sta temna noč in globoko morje, razburkana in polna pošasti, skušnjav in nevarnosti. Kristjan, ki roma po tej noči in pluje po tem morju, mora biti trden in močan, zmeraj mora imeti v rokah palico vere in se na njo opirati, da bi preživel. Če je vera živa, obrodi dobra in sveta dela, česar mrtva vera in mrzlo občutje o Kristusovih zadevah ne moreta storiti. Ta krščanski človek mora po poti življenja pohiteti in s seboj vzeti le osnovne zadeve ter se ogibati posvetnih misli, saj so te nevarne in se zaradi njih pogosto spotaknemo, zapletemo in zmedemo dušo. Zadovoljiti se mora z malo stvarmi, teh mora biti ravno toliko, da lahko skromno preživi. Vedno mora imeti ob sebi kakega človeka, ki se je prerodil

v KRISTUSOVI krvi in dobro razume svete spise, da od njega prejme luč in navodila do domovine večnega življenja. Vse, kar počne na tem svetu, mora početi kot zagovornik KRISTUSA. Če je sam svoj gospod in skrbi za svoje preživetje, mora to početi kot božje bitje, ki ga je odrešil KRISTUS, če vlada svoji družini in jo preživlja, če vlada domovini, mora vse početi kot podpornik KRISTUSA, od katerega je naša družina, od katerega je naša domovina, od katerega so pamet, razum in stvari, ki so nam dane. Imeti mora KRISTUSA v srcu, KRISTUSA v ustih, KRISTUSA na plečih, KRISTUSA v vsakem delu telesa in duše.

Ta lepa pridiga, za katero je Bog hotel, da so jo duhovniki v cerkvah pogosto širili, peli in vtepali v ušesa in duše ubogih ljudi, ki močno potrebujejo božjo besedo, je bila naslikana tako. Najprej je bilo upodobljeno morje, notri pa so bili naslikane, ribe, sirene in pošasti, ki so skušnjave. V sredino je bila postavljena podoba velikega in čvrstega moža, ki je dobri kristjan. Ta je v roko dobil debelo palico, ki je bila pri vrhu razcvetena, kar pomeni živo vero, ki zmeraj obrodi sadove in ne sme biti mlačna. Mož je bil naslikan s kratkimi oblačili in videti je bilo, da z lahkim in hitrim korakom odhaja. Naslikan je bil z majhno torbico, kjer je imel nekaj malega hrane, da bi jo zaužil na poti. Tistemu, ki ima pravo vero, zadostuje že malo hrane. Nedaleč je bil naslikan starec v oblačilih puščavnika s svetilko v roki in to je učitelj, ki ponuja luč svetih spisov. In ker so nazadnje možu položili podobo Boga in KRISTUSA v srce, kjer te ni mogoče videti, so mu jo naslikali na hrbtu, da bi bila vidna. Tako je moč razumeti, da mora biti kristjan povsem v KRISTUSOVIH rokah in pod njim ter da mora vse stvari urediti tako, da bodo po volji KRISTUSU.

In opisano domisel, povzeto v pridigi tega svetega človeka, so naslikali na vrata cerkva tako, da so jo ljudje, ki so vstopali in hodili skozi, dobro videli. Pri tem so se spomnili na pridigo, ki so jo slišali, in jo tako bolj premislili in preleli. Zdi se, da je nekaj časa ta domisel koristila dušam. Potem pa se je primerilo, da je zadeva, kot tudi mnoge podobne, zastarela in šla v pozabo, saj ni bilo več pravega duha in dobrih duhovnikov. In ko je nekdo brez duha in nauka to sliko videl, se je odločil, da naredi iz nje legendo, ter dejal, da je sv. Krištof prenašal ljudi čez reko, da je nekoč prenesel tudi KRISTUSA in k temu primešal še ostale čenče, ki ste jih prebrali.

Naj presodi tisti, ki zadevo razume, če sem si s tem, kar sem povedal, res zaslužil, da me obtožijo za krivoverca. Več o tem nimam povedati. Naj se presodi tudi o razumnosti, pameti in pobožnosti tistih legatov in avditorjev, ki so jim izročili te obtožbe proti škofu.

Naj spregovorim še o četrti zadevi, ki sem si jo zadal. Ko je nekega dne sedanji kardinal Santa Croce slišal razloge, ki sem jih tu zapisal, mi je dejal: »Težava je, da je tisto, kar si povedal o dveh svetnikih, prej povedal že neki krivoverec, in zato se zdi, da se strinjaš z njim. Zaradi tega ni dobro, da si to govoril.« Tako je ta modri kardinal izrazil mnenje, da se ne sme govoriti, pisati in učiti nobene stvari (čeprav je dobra), če vemo, da jo je pred nami izrekel krivoverec.

Najprej bi v odgovor povedal, da ne poznam krivoverca, ki bi govoril o legendah teh svetnikov tako, kot sem govoril jaz, torej da bi tako temeljito razložil pomene in njihove prisposodbe ter podrobno pojasnil hudobije in nespodobnosti omenjenih legend. Če je kdo od tistih, ki jih ima on za krivoverce, zadevo omenil, je nemara uporabil kako od teh besed zgolj mimogrede. A recimo, da tega pred mano ni povedal zgolj eden ampak številni tisti, ki so bili zares krivoverci. Glede tega se ne strinjam s Cervinijem, saj menim, da morajo dobre in resnične stvari pastirji učiti (ne, kot so jih povedali heretiki, ampak kot naše, katoliške zadeve),²⁹ pa četudi so jih prej izustile še tako krivoverske osebe. Poglejmo najprej, če so (kot sem dejal) resnične in dobre, pri čemer lahko pride resnica iz ust kateregakoli človeka. Tako namreč pravi tista misel sv. Avgušтина, ki uči, da prihaja resnica od Svetega Duha, pa naj jo pove kdorkoli.

Ne pravim, da je treba ljudem v roke potisniti tiste knjige, ki so zares krivoverske, in da naj ljudje po teh knjigah med vsemi slabimi in krivoverskimi rečmi iščejo dobre stvari. A škofje imajo pomočnike, ki pregledujejo krivoverske knjige (kot bom pokazal pri nekem drugem členu) in ko jih pregledajo, morajo pustiti pri miru slabe stvari, če pa med njimi najdejo kakšno dobro, jo lahko vzamejo in o njej poučijo ljudi. To je njihova služba, kot pravi apostol. *Omnia probate, quod bonu est tenete.*³⁰

In kdor bi hotel imeti to trditev za resnično, torej da se dobrih stvari ne sme govoriti ali imenovati, če jih je prej izustil kak krivoverec, bi povzročil veliko zmedo in velik nered v vsej Cerkvi, saj so bili krivoverci tisti, ki so priznali, da je KRISTUS Božji sin, četudi so pri drugih zadevah imeli zmotna in obsojena mnenja. Če bi hoteli dajati vtis, da se z njimi ne strinjamo, mar bi smeli govoriti, da je Kristus Božji Sin, če so to povedali krivoverci? Še več, tudi hudič je dejal: »Tu es CHRISTUS filius Dei vivi.«³¹ Vseeno pa dobri kristjani

²⁹ Iz Vergerijevih besed gre sklepati, da se je v času pisanja obramb še imel za katolika.

³⁰ 1 Tes 5, 21: »Vse preizkušajte in kar je dobro, obdržite.«

³¹ Gl. Mt 4 in 16, 16: »Simon Peter je odgovoril; rekel mu je: ‚Ti si Mesija, Sin živega Boga.‘«

ne počnejo in jim ni treba početi drugega kot izpovedovati to resnico, ki jo je izrekel hudič pred vsakim od nas in preden jo je zapisal kateri od evangelistov.

Kar se tiče tega člena lahko na koncu sklenem: Tisti, ki so nadzorniki in vahtarji ljudi, kot so škofje, lahko po potrebi pregledajo in prežvečijo vse dobre in slabe knjige in če pri tem branju najdejo kaj dobrega, lahko to dobro reč ponudijo ljudem, pa naj jo je prvi povedal heretik ali katoliški pisec. To namreč ni važno, če je zadeva sama po sebi dobra.

Vidimo lahko, ali si ti dve legendi zares zaslužita, da ju sprejmemo med resnične stvari. Presodimo, ali sta tisti prisposodi krščanski in katoliški in če lahko z njima poučimo in vzgajamo dobrega duha. Če sta takšni, o njiju ne bi radi slabo govorili zaradi tega, ker ju je nemara nekoč povedala kaka oseba, ki nam ni pogodu. Vzemimo dobro od vsakega, ki bi nam ga rad dal, kot tisto, kar prihaja od Svetega Duha, kot sem že dejal. Krivoverske zadeve in hudobije pa pustimo pri miru.

TRETJA OBRAMBA – O PODOBAH

Kakor je očitno, osebe, ki so se do sedaj ukvarjale z mojim primerom, obtoževalci, priče, notarji in avditorji, vedo zelo malo, zaradi česar mi je žal. Če bi lahko, bi dal lastno kri, da bi postali pametnejši in da bi jim bilo naklonjeno tudi malo milosti, kar je najvažnejše. A to je v rokah Boga, ki ga prosim, naj se jih usmili in jih razsvetli.

Ta njihova kratka pamet je lepo razvidna iz dveh prejšnjih členov, saj pravijo, da s krivoverstvo, če trdimo, da tisti dve legendi nista resnični, poleg tega so rekli, da s tem govorimo čez svetnika, zaničujemo njune zasluge ter ju tako rekoč mečemo iz nebes. »Obloquendo contra ipsos sanctos ut destrueret merita illorum«,³² tako pravi Busdrago v svoji inkviziciji. O velika neumnost, o kako slabo razumevanje duhovnih zadev. In če bi omenjena svetnika lahko kaj povedala o teh legendah, se mi zdi, da bi dejala, da jima je v čast, če trdimo, da nimata nič s tam zapisanimi neumnostmi in burkami. Brez dvoma bi jima bila bolj vseč opisana prispodoba, saj ta uči nauk njunega Gospoda JEZUSA KRISTUSA. Ko bi slišala, da ju hvalijo zaradi zaslug, kot so prenašanje KRISTUSA na plečih in bojevanje z zmajem, bi to močno obžalovala, saj jima ni mar, če slavijo in opevajo njuna pravljica dejanja, o katerih sem govoril. Bolj pomembne so jima resnične zasluge KRISTUSA, slava, dobrot in usmiljenje Boga, zavoljo katerih sta rešena in sveta.

A pri ostalih členih, ki sledijo, je še bolj očitno, da vsi ti siromaki skupaj kaj malo vedo. Naj se sedaj posvetim še členu o podobah. Tudi glede tega so me vzeli na piko in so na različne načine zvižali moje besede in jih obrnili na najslabši možen način, a bili pri tem nepremišljeni in nespametni. Najprej so mi očitali, da sem ob pogledu na sv. Jurija dejal: »Vrzite dol to kljuse.« Tako pravi ena priča in tako je dejal Busdrago, odlični pobudnik inkvizicije, ki je, da bi povečal zločin, dodal še eno neumnost, in sicer, da naj bi si drznil te besede izreči na ozemlju Pirana, kjer je ta svetnik zavetnik. Bom tu kar zapisal njegove besede: »Alias existens in loco Pirani, dum vidisset imaginem santi Georgii, confalonis etiam dicti loci, ausus fuit dicere cum maximo scandalo multorum, 'Buttate giù quel cavalazzo': intelligendo de imagine Santi Georgii.«³³

Tu se ne bom trudil z obrambami in zagovori in prav tako se ne bom spustil v razprave o tem, ali je dobro imeti podobe v cerkvah. Sedaj ni čas za to, gotovo pa je, da so te nadvse nevarne. Naj bo za zdaj dovolj o tem.

³² »Ko govori čez tiste svetnike, bi rad izničil njihove zasluge.«

³³ »Ob neki drugi priložnosti je bil v Piranu in ko je videl podobo sv. Jurija, tudi zaščitnika tega kraja, si je na zgražanje mnogih drznil reči: 'Vrzite dol to kljuse.' S tem je mislil podobo sv. Jurija.«

A recimo, da sem izrekel te besede, ko sem v neki cerkvi videl podobo sv. Jurija na konju. Ta je bila iz kartona, zelo slabo narejena in prevelika, nič manjša od pravega bojnega konjenika, zraven je bila prav tako velika kraljeva hči in ogromna pošast, ki ni bila zmaj ne leopard. Ta upodobitev je visela z nekih tramov sredi glavne cerkve tega kraja in zavzemala ves prostor. Vidite, kako veliko krivoverstvo sem storil, ko sem dejal, da bi bilo bolje, če v cerkvi, ki je res majhna, ne bi bilo te nastave.

Očitajo mi še eno stvar. Pravijo, da sem v kraju po imenu Izola v svoji škofiji videl podobo sv. Antona in predrzno dejal: »Kakšen nemaren svetnik je to?«

Lahko, da sem to povedal za neko leseno podobo, postavljeno na najbolj vidno mesto v Cerkvi sv. Mavra, ki je bila zelo velika, slabo narejena ter skrajno neokusna. Imela je pol komolca dolgo brado, zraven sta bila velik prašič in zvon, v roki je držala velik ogenj in pred njo je svetil par svetilk. Zdelo se mi je torej, da je slabo in neprimerno, da bi ob vstopu v cerkev najprej naleteli na tako nemarno in grdo podobo.

A danes ni mogoče narediti in reči ničesar, ne da bi pri tem zloba in neumnost nekaterih oseb to obrnili na slabo. Kar se tiče tega svetnika, pa sem vseeno lahko zadovoljen, da si ti obtoževalci niso izmislili še kaj hujšega in me obtožili česa v zvezi s tistim ognjem. Nočejo namreč, da se pove resnica, da ni nikoli imel drugega ognja kot tistega, ki je JEZUS KRISTUS, v katerem je žarel in gorel. In da sveti ljudje, tisti, ki so pri Bogu popolni v milosti, niso maščevalni, da bi sežgali človeka zaradi prašička ali piščanca,³⁴ kot pravijo praznoverneži, da je storil na ozemlju Brescie. Ko mi je prvič prišlo na uho, da mi očitajo besede proti sv. Antonu, sem najprej mislil, da me napadajo zaradi tega ognja.³⁵

Tu je še ena o podobah. Bosonogi fratri, moji glavni obtoževalci (vi res slišite veliko neumnosti in hudobij), so našli eno samo pričo, ki je povedala: »Škofa sem slišal reči, da bi bilo tisto olje, ki gori v svetilkah pred podobami naše Gospe, bolje dati ubogim.« V odgovor in obrambo pravim, da bi to lahko zanikal, če bi hotel, in ti osamljeni priči ne bi nihče verjel. A Bog obvaruj, da bi kdaj zanikal, kar mi narekuje vest in kar vem, da sem izrekel. Drži, da so to moje besede in dobro sem povedal, saj tako uči Kristus, ki pravi, da moramo porabiti

³⁴ Sv. Antona upodablajo skupaj s prašičkom, svetnik je tudi zavetnik domačih živali in živinorejcev.

³⁵ Vergerij se čudi, da mu niso očitali njegovega nasprotovanja uporabi ognja proti krivovercem iz Brescie. Gl. Anne Jacobson Schutte, *Pier Paolo Vergerio e la riforma a Venezia 1498-1549* (Roma: Il Velcro editrice, 1988), 265.

naše premoženje za pomoč revežem. To je neprimerno boljše, kot pa prižigati luči pred podobami, še več, to prižiganje je malikovanje. Če bi me zato kateri sodnik hotel obsoditi, bo obsodil sam nauk Božjega Sina.

Poslušajte še to. Neke ženske iz Pirana so pred par leti postavile na neki oltar lesen kip sv. Ane, visok več kot komolec in pol in raztegnjen v položaju ženske, ki rojeva. Zraven je bila lepo pripravljena posteljica z rjuhami, odejami in blazinicami, spredaj pa prižgane svetilke. Ženske so zadevo pogosto spreminjale in menjavale rjuhe ter odeje (to vem zagotovo) in se sploh zelo trudile, da je bila čista in okrašena. Tam imajo pogosto maše in si vzamejo to svetnico za zaščitnico, ko so noseče, ko je čas za porod in še posebej v tistem času, ko v postelji rojevajo. Moji obtoževalci pravijo, da sem v svoji podlosti dal podreti tisto posteljo in vreči vse tiste priprave dol z oltarja, dal odstraniti svetilke in skriti kip. Tu so besede člana, ki so mi ga glede tega naprtili: »Existens aliquando in castro Pirani iniuriouse et scandalose fecit muovere et subtrahi imaginem Sanctae Annae et lampadem ibi accensam quam imaginem abscondi fecit.«³⁶ Povedal jih je Busdrago.

Obramba, ki jo imam proti temu, se glasi: Najprej, kipa v resnici nisem odstranil in ga tudi nisem dal odstraniti in očitam si, da sem ravnal slabo, ker tega nisem storil. Lahko namreč vidimo, da je vsa tista lepa pobožnost še vedno na oltarju in v polnem cvetu. In tiste dobre ženske bodo zagotovo poskrbele še za več takih zadev. Vsem je jasno, da ubogi škofje kmalu ne bodo več mogli opravljati svoje službe. O nesrečniki, kako so končali.

Zdi se mi, pravim, da bi predvsem legati, avditorji in papeži morali poskrbeti, da se to odstrani in tako povedati, da ne more vsako ženšče v javne cerkve prosto nositi svoje pobožnosti, torej novega praznoverja, kakor ji veleva njena omejena pamet, da ne sme izdelovati vedno novih podob ter jih častiti, si iskati novih zaščitnic za vsako od bolezni in tegob, ki navadno pestijo ženske. To je čisto poganstvo. A če tega ne bodo storili in ne bodo pustili, da bi pastir lahko opravil svojo službo, se bodo morali zagovarjati pred Bogom. Prepuščam jih njemu. Poleg zadeve o podobah me je doletel še en očitek, ki so ga moji marljivi obtoževalci skupaj s tistimi, ki so poskrbeli, da se o tem govori po mestu, našli predvsem opirajoč se na spovedi. V enem od svojih govorov naj bi imel v roki zapečateno bulo nekega beneficija in povedal nekaj takega: »O Peter, o Pavel, kdo vama je dejal, da morajo biti vajine glave tako odtisnjene v svincu?« To

³⁶ »Ko je bil nekoč v Piranu, je dal prestaviti in odnesti podobo sv. Ane ter tam prižgano svetilko, ki jo je dal skriti.«

so mi obesili kot krivoverstvo, saj morajo zares verjeti, da sta ta sveta apostola, ki nista nikoli slišala za bule ali beneficije, določila, da naj bosta njuni glavi odtisnjeni v svincu, ki je na bulah beneficijev. Hvaljen Bog, to je vse, kar imam o tem povedati.

Tako bedasta kot ta, ki sem jo pravkar povedal, je tudi naslednja. Tako ali drugače bi radi dokazali ali sklenili, da oštevam podobe in so celo navedli, da sem nekega dne govoril z nekim malarjem in se norčeval iz njega ter njegovih smešnih podob. Med temi so bili sv. Pavel z mečem v levi roki in sv. Janez v puščavi, oblečen v atlas barve karmezina z dehtečo brado, tako da je očitno (kakor menijo) tudi tako oštevanje slikarja krivoverstvo. Vidite, kam smo prišli in na kakšnih obtožbah temeljijo procesi ter muke dušnih pastirjev.

O teh podobah ostane še ena. Tisti avditor, ki si je zadal nalogo, da skliče inkvizicijo, mi je očital člen, ki pravi: »Dixit et tenuit, quod imagines Sanctorum sunt idola.«³⁷ Prav tako se glasi. Je kdo že slišal kaj bolj nesmiselnega in neumnega? To pismo in te besede pomenijo: Škof je dejal in je mnenja, da so podobe podobe. Beseda IMAGO namreč pomeni enako kot IDOLUM. Prvi izraz je latinski, drugi pa grški. Kakšna škoda, škandal in kakšno krivoverstvo je, če sem povedal, da so podobe podobe in da so maliki maliki. Naj bo hvaljen Bog, da delajo danes tako z ubogimi pastirji duš (to velja pogosto zaklicati) in da se jih obrekuje ter hudo blati njihova imena, saj se potem med inkvizicijo pokažejo take stvari.

Rad bi opomnil na dva lepa primera, ki sta se zgodila, ko so me prav ti fratri obtoževali zavoljo podob, da bi se videlo, kdo je v tej deželi krivoverec. Ali so to oni, ki ne počnejo drugega, kot da uvajajo nove oblike praznoverij in prevar, s katerimi lahko napolnijo svoje vreče in privežejo duše ljudi, ali škof, ki je nekaj teh zadev razkril, jih oštel in bi rad videl, da se ubogo ljudstvo nahrani z božjo besedo. Prvi primer je ta. Častitljivi oče, bosonogi fra' Bonaventura Gerone Schiavon, gvardijan, eden obtoževalcev, je iskal in podkupil priče ter celo nekemu duhovniku dejal: »Pridi povedat kako stvar proti škofu, da ga napodimo od tu, in lahko boš obdržal tvojo žensko.« Potem je tudi on pričal proti meni in takrat je v svoji Cerkvi sv. Ane postavil oltar. Še preden so začeli delati podobo, je dobri frater dal na vsako stran oltarja drugega pod drugim pritrđiti dva klina, na kakršne navadno obesijo kipce tisti, ki so se zaobljubili. Ko sem nekega dne šel v tisto cerkev in videl zadevo, sem gvardijana vprašal, čemu služita tista klina, ta pa mi je modro odgovoril, da ju je dal namestiti zato, da bi nanju lahko obešali

³⁷ »Dejal je in trdil, da so podobe svetnikov maliki.«

poslikane deščice, tkanine in sveče, ko bo podoba, ki jo bodo naredili, ljudem naklonila milost in čudeže. Tako mi je odgovoril vpričo mnogih in verjel je, da podobe dodelijo milost ter to učil naprej. Menil je in bil prepričan, da bo še nenarejena podoba prinesla veliko tega. To, kar je učil ta frater, to je malikovanje in krivoverstvo in take ljudi bi bilo treba zaslišati in kaznovati, ne pa tiste, ki jih obsojajo. O ubogi ljudje, ki jim jemljejo pastirja in zaščitnika ter so prepuščeni v kremplje volkov.

Poslušajte še to zgodbo, ki je ena najbolj umazanih in nezaslišanih. Neki drug frater tistega tretjega reda sv. Frančiška (ker je samo od tega svetnika kar sedem redov) je že pred tremi leti neki ubogi ženski, katere mož je bil v zaporu, obljubil pet dukatov in neko nespodobnost, ki mi jo je sram omenjati, da bi povedala, kako se ji je v cerkvi Santa Maria de Campi prikazala podoba Marije. Ta naj bi ji ukazala, da ljudem v Istri sporoči, da morajo petkrat obiskati tisto cerkev in počastiti tisto podobo, saj bosta drugače nad njih prišla kuga in neurje. Nesrečna ženska, ki jo je frater poučil in podkupil, je izrekla to laž in lahkoverni ljudje so ji verjeli. Tako je vsa dežela tekla po tistih hribih, kot bi se ji zmešalo, samo da bi lahko častila tisto podobo, in pri tem pokazala zagnanost in vnemo, kakršnih še ni bilo videti. Dobri fratri so vse skupaj z mnogimi izmišljotinami podžigali tri mesece, kolikor je trajala dirka, ter v tem času nesrečnim ljudem pobrali kup denarja. Po treh mesecih sem jim po božji volji prekrižal načrte, razkril njihovo laž in hudobijo ter naznanil, da je šlo za zvijačo in malikovanje, ki so ju s hudičevo spretnostjo zamesili ženska, frater in dva laika, ki sta jima pomagala. Žensko in laika je posvetni sodnik (presvetli gospod Alvisse Donato) dal zapreti in vsi trije so priznali, da so nesramno lagali in da niso videli Marije ter da jih je k temu napeljal tisti frater. Vse tri so nato posadili na osla, jih poslali k vragu in izgnali iz dežele. Frater, ki si je v resnici izmislil goljufijo, pa je s sotorilci ostal brez kazni in v Kopru prosto hodi naokoli, saj so z ukradenim denarjem podkupili nekega legata. Prav oni, ki so krivi za te prevare in malikovanja, so obtožili škofa in so pričali proti njemu, prav ti pravijo, da je škof dejal, da so podobe maliki, v resnici pa so oni spodbudili malikovanje.

Zadeva je taka: Škofa, ki je opravil svojo nalogo in je razkril napake in sramoto, ki so jo s tem prekletim malikovanjem storili našemu Gospodu JEZUSU KRISTUSU ter naši presveti veri, pestijo hude muke. Da bi ga uničili, so se proti njemu zarotili obtoževalci, priče, legati avditorji in nekaj oseb, ki v Rimu služijo papežu. Fratri, ki so si izmislili prevaro, pa so nekaznovani in se zmagoslavno veselijo, ko vidijo preganjanje deželnega pastirja.

Naj bo hvaljen Bog, njemu prepuščam sodbo o tem, ali sem jaz kriv rabe podob kot orodja zvijač in hudobij ali kdo drug. In če mu je všeč, da trpim te muke in to preganjanje, ali ima raje tiste, ki so nastopili proti škofu.

ČETRТА OBRAMBA – O PREPOVEDANIH KNJIGAH

Ena glavnih nalog škofa je opominjanje in oštevanje (o tem govori sv. Pavel, ko nagovarja škofa) ter da prosi in glasno graja *in omni patientia et doctrina*.³⁸ Opominjati mora tiste, ki so nemarni pri božjih stvareh in ki prinašajo praznoverja ter malikovanja, s čimer škodujejo pravemu čaščenju Boga. Opominjati mora nepravičneže, pogoltneže, moralce, prešuštnike in druge malopridne grešnike. Če mora opomniti in ošteti omenjene, sprašujem, ali mora nagovoriti tudi tiste, ki so bili krivoverci zgolj po naključju? Vsi vemo, da mora ošteti tudi te in še posebej te. Temelj krščanskega človeka in podlaga dobrega življenja je čisti, katoliški nauk, ki ga je potrdila Sveta cerkev, ne pa zablode pri verskih zadevah. Kdor se moti pri tem, ne more biti vseč Bogu, pa četudi je sicer dober, učen in še tako moder. Škof mora torej poskrbeti, da njegovi škofljani ne zai-dejo, če pa se to zgodi, jih mora poučiti o pravem nauku, jim pokazati pravo pot ter jih obvarovati slabih misli. Pavel pravi: »Haereticum hominem post unam aut alteram correctionem devita.«³⁹ Govori škofu in mu pravi: »Ko vidiš, da imaš v svoji čredi krivoverca, ga pokliči k sebi prijazno in milo ter ga ljubeznivo opomni enkrat ali dvakrat in mu s svetimi spisi v roki pokaži katoliško resnico. Boga prosi, naj mu nakloni milost, da bi razumel poduk, če pa vidiš, da tega ne bo zmo-gel, da se ne bo spreobrn timer, ampak bo vztrajal pri svojem krivoverstvu, ga zaničuj in ne imej več opravka z njim.« Tisti, ki opravlja to službo pa mora biti učen in besedilo v poglavju »Qui Ecclesiasticis« v razdelku XXXVII glede tega pravi: »Non sufficit praelatis bona conversatio et morum honestas, nisi ad-datur scientiae doctrina.«⁴⁰ In v poglavju »Ignorantia« pri istem razdelku piše: »Sciant ergo sacerdotes sanctas scripturas et canones et omne opus eorum in praedicatione et doctrina consistat, atque aedificent cunctos tam fidei scientia, quam operum disciplina.«⁴¹ Prav to je učil sv. Pavel, ko je pisal Timoteju in je

³⁸ Z vsoto potrpežljivostjo in naukom.

³⁹ Gl. Tit 3, 10–11: »Človeka, ki povzroča razkole, se po prvem in drugem svarilu ogiblji, saj veš, da je iztiril in da greši. Tak se je sam obsodil.«

⁴⁰ *Corpus iuris canonici*, Decretum magistri Gratiani, Concordia discordantium canonum, dist. XXXVI, cap. II: »Zgolj lep pogovor in poštenost brez dodatnega poučevanja nauka ne zadoščata.«

⁴¹ Prav tam, dist. XXXVIII, cap. I: »Duhovniki naj torej poznajo svete spise in kanone, naj se ukvarjajo zgolj s pridiganjem in poučevanjem in naj gradijo občestvo tako v poznavanju vere kot v nauku del.«

pomembnejše od kanonov: »Attende lectioni, exhortationi, doctrinae et semper in his permane.«⁴² Med drugimi zadevami, ki jih mora škof res poznati, so delovanje, nauki, zvižaje in ukane krivovercev, pri tem pa mora znati ločiti, katere premise so katoliške in katere krivoverske. Kako bi drugače lahko opomnil, opozoril, poučil in prepričal tistega, ki je krivoverec? Če mora torej poznati te zadeve, moramo skleniti, da ima pravico in svobodo, povezano s svojo službo, ki temelji na božjem zakonu, da lahko kadarkoli bere knjige krivovercev.

In če upoštevamo, da je škof moder in dobro poučen ter izurjen v zadevah katoliške vere, se ne gre bati, da bi se lahko umazal in skvaril zaradi branja kakršnekoli knjige, pa četudi jo je napisal še tako nevaren krivoverec.

Glasno pa bi opomnil, da sem naletel na odlok, ki so ga sprejeli na enem od koncilov, ki v resnici zapoveduje škofom, da pazljivo berejo knjige krivovercev. In če bi kdo mislil, da gre za katerega od grajanih koncilov in zanikrnih shodov, kakršne Rimska cerkev zaničuje ter jih noče priznati, kot delno velja za tistega v Konstanci, in baselskega, pravim, da gre za četrti kartaginski zbor.⁴³ Odlok je zapisan v papeških knjigah v razdelku XXXVII in pravi tako: »Episcopi, gentilium libros non legant: haereticorum vero perlegant, pro necessitate, aut tempore.«⁴⁴ Pravi »perlegant libros haereticorum«. To zapoveduje in zahteva, da jih berejo pozorno. Ne da bi se škof vse življenje ukvarjal s tem branjem, a te knjige mora brati, ko vidi, da je to potrebno, torej ko krivoverci množijo in širijo lažne nauke, za katere je treba poskrbeti, da se izkoreninijo.

Na tem mestu bi lahko povedal nekaj sočnih in se glasno pritožil proti pokvarjenosti današnjega časa. Obtožili so me, da sem bral knjige tistih, ki jim pravijo krivoverci, kar mi po nujnosti nalagajo tako moja služba kot današnje razmere, kar mi zapoveduje koncil, ki mi narekuje njihovo branje, da bi po katoliški poti bolje vodil tiste duše, ki so mi zaupane v varstvo. In zaradi tega me mučijo in preganjajo.

⁴² 1Tim 4, 16: »Pazi nase in na svoje poučevanje. Vztrajaj v tem. Če boš namreč ravnal tako, boš rešil sebe in tiste, ki te poslušajo.«

⁴³ Kartaginski zbori so potekali v času zgodnjega krščanstva od 3. do 5. stoletja. Koncil v Konstanci (1414–1418) sta zaznamovali prevlada konciliarizma nad papeštvom in odstavitev treh sočasnih papežev. Baselski koncil (1431–1449) je sklical papež Martin V., papež Evgen IV. pa je leta 1438 prenesel zbor v Ferraro in nato v Firence. Udeleženci koncila v Baslu so v konciliarističnem duhu zasedali naprej in izvolili protipapeža, a je baselski koncil proti koncu Evgenovega pontifikata izgubil ves vpliv.

⁴⁴ *Corpus iuris canonici*, Decretum magistri Gratiani, Concordia discordantium canonum, dist. XXXVII, cap. I: »Škofje ne berejo knjig poganov; berejo pa krivoverske, zaradi nuje in časa.«

Nihče mi ne bi nič rekel, če bi proti odloku tega koncila in proti tistemu, kar je primerno za škofa, bral knjige poganov in če bi se predajal dobi in času pesništva. Če bi imel vedno v roki Lukrecija, ki je zaničeval vsako vero, odpravil skrb za Boga ter menil, da je duša smrtna, ali kakšnega drugega opolzkega in nespodobnega pesnika, če bi pustil duše tiste uboge škofije brez pridige in pravega nauka. Hvaljen Bog! Treba je potrpeti, da zadeve tečejo tako, dokler je njemu všeč. Naj se vrnem h glavni temi.

Spričo omenjenih razlogov me ne bi smeli oštevati in obsoditi, če sem bral in imel v hiši kakršnokoli krivoversko knjigo, če lahko tistim knjigam sploh tako rečemo. Ravnal sem tako, kot je primerno in nujno za škofovsko službo in kot mi je zapovedal koncil, in tu mislim, da mi ne more nihče oporekati.

Temu v prid govori še en tehten razlog. Legisti in kanonisti pravijo: »Cui concessa est iurisdictio, ea etiam concessa sunt sine quibus iurisdictio esse non potest.«⁴⁵ Papež Klement me je najprej poslal v Nemčijo, mi dal službo legata in mi ukazal, da se moram o koncilu pogajati z vsemi protestanti, in pogajal sem se dolgo. Nato se je papež Pavel III. odločil, da mi še enkrat zaupa to nalogo, in me je poslal tja, da bi se sestal z vsemi elektorji ter se z njimi pogovoril o različnih stvareh, ki zadevajo vero. V tem času sem imel opravka skoraj z vsemi pisci tistih dežel, Lutrom, Pomeranom, Osiandrom, Melanchthonom, Bucerjem, Kalvinom, Sturmom in drugimi. Sprašujem torej, ali mi je bila s to nalogo nuncijska in služba legata dana tudi pravica brati knjige, ki obravnavajo snov, s katero sem se moral ukvarjati vsak dan, ali ne. Nihče ne dvomi v to, da mi je bila skupaj z oblastjo in vodenjem nalog dana tudi ta pravica, brez katere ni mogoče opraviti tistega, kar so mi naložili. Poleg tega imam številna pisma, napisana v imenu enega in drugega papeža, v katerih mi naročajo, da v Rim hitro pošljem nekaj tistih knjig ter me hvalijo, ker sem jih skrbno pregledal in zatem tudi poslal.

Glede na povedano se mi zdi, da mi je bila storjena velika krivica, ko je legat della Casa na zgražanje vseh teh ljudi v Istro poslal biriče, ki so po moji hiši zavzeto iskali tiste knjige in da je ta vik in krik zagnal ravno takrat, ko sem bil na koncilu v Trentu. Kaj bodo rekli ljudje? Kaj bodo rekle prihodnje generacije, če bodo zvedele za to? Med inkvizicijo so o meni govorili, kot pravijo za kriminalce in morilce, češ da nisem imel pred očmi Boga, ampak sovražnika človeškega

⁴⁵ *Corpus iuris civilis*, ur. Paulus Krueger, Theodor Mommsen (Berlin: Weidmann, 1892), Iustiani Digesta, Liber II, 2.1.2: »Katerim je priznana pristojnost, onim je dovoljeno tudi tisto, brez česar ne more biti pristojnosti.«

rodu, ko sem te knjige bral. Tako so mi naprtili obtožbo, ki pravi: »Curiosissime et in maxima copia tenuit et tenet libros Luteranos prohibitos et quod peius est illum diabolicum librum, quem vocant Pasquinum in extasi, tenere non erubuit.«⁴⁶ Kot da ne bi imel pravice brati tudi paskvilov,⁴⁷ ki jih vsako leto po vsem svetu pišejo, širijo in jih berejo prav dvorjani, pa čeprav sem zgoraj pojasnil, da mi je bilo dovoljeno branje del Martina Lutra. Glede člena, da sem bral te knjige, ne bom več govoril, saj se mi zdi, da sem povedal dovolj, ampak bom spregovoril še o enem, ki se tudi navezuje na knjige. Obtožujejo me, da sem podaril veliko prepovedanih knjig, da bi okužil (tako pravijo) katolike. Glede tega se je vzdignil velik hrup, zato bom ponovil te besede, kot so zapisane: »Ut facilius Christi fideles ad relinquendam puritatem fidei, quam tuetur, et tenet S. Rom. ecclesia, multos libros prohibitos iuste et recte et Christianae catholice et pie credentibus, quos ex academia Lutheranorum prompsit, donavit, ut eorum lectione ipsi catholici pravitate haeretica inficerentur.«⁴⁸ Kdor bo bral ta zapis, bo pričakoval, da bo lahko videl še mnogo drugih, ki vsebujejo naslove krivoverskih knjig, za katere pravijo, da sem jih podaril, torej Lutrove, Bucerjeve ali pa Zwinglijeve in Ecolampadijeve knjige. A ko je čas, da napišejo, katere knjige iz Luteranske akademije sem daroval, da bi skvaril katolike, čistost vere in rimski nauk (besede sv. Busdraga), pravijo tako: »Huiusmodi libri prohibiti et donati ab eo fuerunt et sunt ad destructionem operum et fidei. Videlicet: quidam libellus absque titulo nuncupatus, Il beneficio di Giesù Christo et alius, Il sommario della Scrittura.«⁴⁹ Vso zadevo so tako omejili na tisto knjižico o Kristusovi dobroti in na ono z naslovom *Summario della Scrittura*. Ti dve knjižici so torej tiste številne luteranske knjige, ki sem jih podaril. Skozi vso inkvizicijo niso omenili niti ene druge knjige. O ubogi škof, kako ravnaš s tabo!

Moja obramba je taka: Pravim, da ti dve knjigi nista prepovedani, ampak ju že mnogo let v Benetkah javno prodaja ne en, ampak sedem ali osem knjigarjev,

⁴⁶ »Z velikim zanimanjem in v zelo veliki količini je zbiral prepovedane luteranske knjige in jih imel pri sebi. In kar je še huje, ni ga bilo sram, da je imel tisto hudičevo knjigo *Pasquino in estasi*.«

⁴⁷ Paskvil (it. *pasquinata*) je literarna zvrst, poznana iz 16. stoletja in poimenovana po Pasquinu, rimskem kipu, na katerega so anonimni avtorji lepili letake s kritično in sramotilno vsebino. Gre za nekakšno satiro v verzih in prozi, največkrat naperjeno proti papežu in rimski kuriji, ki so jo protestanti s pridom uporabili v okviru svoje propagande.

⁴⁸ »Da bi Kristusovi verniki lažje zapustili čisto vero, ki jo Sveta rimska cerkev varuje, je dal dobrim in pravim kristjanom ter pobožnim katolikom mnoge prepovedane knjige, ki si jih je izposodil od luteranske šole, da bi se ob njihovem branju katoličani okužili s krivoversko sprevrženostjo.«

⁴⁹ »Te vrste prepovedane knjige, ki jih je delil, so namenjene uničevanju del in vere. Očitno je, da se knjižica brez naslova imenuje *Il beneficio di Giesù Christo*, druga pa je *Il sommario della scrittura*.«

in na začetku so navedeni ime tiskarja, oziroma tiskarjev, saj jih je bilo več, ime mesta, torej Benetke, ter leto in mesec tiska. Govori se, da so v Benetkah v zadnjih štirih letih natisnili in prodali več kot petintrideset tisoč tistih Dobrot. Za priče navajam vse knjigarje v Benetkah, pri katerih je mogoče takoj izvedeti, ali so ti knjigi prosto in brez prepovedi prodajali in če ju še prodajajo v večini knjigarn. In naj stopijo naprej obtoževalci ali pa naj namesto njih pride Bucello, ki je pravobranilec, ali kdorkoli drug, in dokaže, da so ju prepovedali in prekleli legati, patriarhi ali drugi odlični vrhovni glavarji. In naj pojasnijo, ali vedo za kakršnokoli natisnjeno obtožbo ali javni razglas, ki bi ga o teh knjigah objavili kje drugje. Če tega ne morejo dokazati (kot se bo tudi izkazalo), bo jasno, da so me obtožili in mrcvarili po krivem in s slabimi nameni, in to Bogu ni všeč.

V tem poglavju kot tudi v drugih tako razkrivam veliko nevednost obtoževalcev in tistega avditorja, ki je zbobnal inkvizicijo, saj vsi skupaj, naj mi oprostijo, ne vedo nič. Pravijo, da sem podaril neko knjigo brez naslova, ki se imenuje *Il beneficio di Cristo*. Kako je lahko brez naslova, če pa se imenuje *Il beneficio di Cristo*? Dokazali so, da ne razumejo niti tega, kar pomeni izraz »naslov«. O nesreča, to so ljudje, ki bi radi opominjali škofa, ki je ves svoj čas posvetil študiju književnosti in se dolgo mudil v šolah dobrih ljudi. Potrpljenje. Pravijo tudi, da knjigi uničujeta dela in vero, pa čeprav to dvoje obe zelo hvalita in poveličujeta. Razlagata, da vera deluje po milosti, ko je navdahnjena in živa, da je božanska vrlina, da ni samo začetek, ampak tudi konec in izpolnjenje kristjana. Dela nas pravične, dobre in svete in zaradi te vere smo pravzaprav rešeni. O delih pravita, da so kot sinovi te vere in da vera kristjana, kateremu je Bog naklonil milost (saj je vera dar njegovim otrokom), presune in spodbudi s silo božje ljubezni. Tako ne more ostati v brezdclju in je vedno pripravljen na dobra dela ter ne sprašuje, koliko jih po zakonu mora opraviti in kdaj, ampak jih opravlja vseskozi, kolikor jih lahko, ter se ne briga za drugo. In obe omenjeni knjigi oštevata nekatere mesnateže, ki bi radi lenarili in živeli nepošteno ter si mislijo, da je dovolj če govorijo: »Verujem«. Pravita, da to ni prav, da mora biti kristjan dejaven. Povem naj še več, in sicer da knjigi ne kvarita in ne blatita vere, kot velja tudi za vse protestantske knjige, glede katerih se pritožujejo branitelji Rimske cerkve, češ da naj bi uničevale vero. A včasih nekateri izmed njih po pravici tarnajo, da te preveč poveličujejo in hvalijo vero, in tako je res pošastno, da moramo danes poslušati, kako je knjiga *Il beneficio di Cristo* luteranska in da uničuje vero. Ti dve zadevi ne gresta skupaj, če je namreč luteranska, ne uničuje vere in če jo uničuje, ni luteranska.

Še bolj jasno bom prikazal vso nevednost in nedoslednost teh mojih obtoževalcev in tega avditorja, zato prisluhnite. Pravijo, da sem širil in delil knjige, napisane, da bi uničile vero in dela, in tako bi radi sklenili, da je bil moj namen uničiti oboje. Ko so se lotili zasliševanja prič in svojih sodelavcev, s katerimi so pred tem skovali zaroto (kot sem dejal), jih poučili in jim naročili, kaj naj bi vsak od njih povedal proti meni, je prišel na plan nekdo, ki mu je zares ime Farizej in je povedal: »Govori se, da je škof luteranec in sam ga imam za takega, saj pridiga 'Kristus te je odrešil, Kristus je umrl zate' in nič drugega. S tem povečuje samo vero in jo vseskozi vtepa v glave ljudi pri svojih pridigah pri čemer ne omenja in ne pove skoraj nič o usmiljenju in s tem povezanih duhovnih delih.« Naj pravilno ugglasijo to neubrano glasbo, ta nepremišljen trušč, če je mogoče. Kakšne pošasti so to? Eden pravi, da uničujem, drugi pa, da preveč povečujem vero. Še posebej pa ste tu pokazali, da ta uboga priča razume prav malo, saj misli, da pomeni povečevanje vere obenem tlačenje ali odpravo del.

To je, kot bi rekel, da ima škof veliko gostov v svoji sobi in jim hoče pripraviti prijeten ogenj, a ko ga prižge, je ogenj sicer dober, vendar ne greje. Le kako jih ne bi grel, če pa sem jim tam naredil dober ogenj? In če bo ogenj še močnejši, mar jih ne bom ogrel še bolj? Tako pravim, da kdor povečuje in povzdiguje vero, tisti povečuje, povzdiguje in razpihuje ogenj in željo po delih milosti. In vera, ki je prava, ne more brez delovanja, kot tudi ni dobrega ognja brez ogrevanja. Poslušajte še nekaj hujšega. Ta priča pravi, da v svojih pridigah nisem omenjal usmiljenja in del. Pri tem se je bržkone hotel uskladiti z onim, ki je dejal, da naokoli delim knjige, ki izničujejo dela. A tu ni skladnosti, ampak prej nasprotje izjavam drugih prič, ki so povedale, da sem dejal, da je bolje dati miloščino ubogim laikom, ki jih je sram, kot pa fratrom in da je bolje darovati tem siromakom kot pa zapravljati za pleskanje in slikanje oltarnih tabel in obešanje srebra ter drugih zadev pred kakšno podobo. In niso opazili, da se to ne sklada niti z glasovi, da sem daroval knjige, ki izničujejo dela, niti z izjavo tiste priče, ki je povedala, da nisem nikoli govoril o usmiljenju. Ali ni to usmiljenje, če sem učil, da je treba pomagati ubogim in da velja to postaviti pred vse drugo? Mar siromaki niso naši bratje? Mar niso ubogi telo Jezusa Kristusa? Mar nam ni Kristus povedal, da naj mu namenimo vso tisto dobroto, ki jo namenimo ubogim? Zakaj torej ni prav, če rečem, da je treba to postaviti pred vse druge stvari, če vidimo, da potrebujejo pomoč? A gre za to, da imam opravka z ljudmi, ki ne poznajo pravega nauka in pravega usmiljenja.

Poslušajte, kar imam povedati o njihovem početju in milo se vam bo storilo ob njihovi slepoti in ob ubogem škofu, proti kateremu so se z veliko jezo vzdignili glasovi, sodbe, pričevanja in cenzure ljudi, ki vedo tako malo. Neki ubog mladenič iz Pirana, ki mu pravijo mojster Pietro, je začel hoditi v šolo, in ko se je naučil nekaj malega slovnice, je moral zaradi velike revščine pustiti knjige in je postal čevljar, se poročil, dobil nekaj otrok in danes gara za preživetje. Ker zna ta siromak brati in razume nekaj latinščine, je kupil knjigi evangelijev v latinščini in ljudskem jeziku, da bi se o tem podučil, in ju pogosto prebiral v svoji družini. To je ob zadnjem postu prišlo na ušesa nekaterim bosonogim fratrom, tistim, ki so me obtožili, in ti so si kot gospodarji dežele v posvetnem in duhovnem vzeli pravico in oblast, da so javno in z velikim truščem prišli v hišo tistega ubožca ter mu iz rok iztrgali tisti knjigi. Dejali so mu, naj gre rakom žvižgat, in mu povedali mnoge hudobije, saj naj ne bi smel brati evangelija. In nič mu ne bi rekli, če bi v njegovi hiši našli kakšno od tistih nespodobnih in peklenskih knjig, ki krožijo naokoli. O Kristus, kako trpiš! Tvoj nauk so vzeli iz rok ubogih ljudi, nauk, ki si ga kot služabnik prišel oznanjat z neba na zemljo, da bi poučil vsa bitja in ljudi vseh poklicev, tako čevljarje kot ostale. Mar ni jasno, da hočejo to zakriti? Mar ni jasno, da želijo poteptati dobroto, ki nam jo je namenil nebeški Oče, ki te je poslal, da pokažeš pot do večnega življenja? Ti ljudje pa po eni strani tako besno preganjajo pastirja, ki sovraži pregrehe in zlorabe, in po drugi jemljejo ovčicam hrano evangelijev. Videti je torej, da bi radi zadušili vsako iskro tam, kjer se ljudem začenja razkrivati luč Jezusa Kristusa. A molimo za njih in bodimo prepričani, da človeški naklepi, nasilje in zvijače ne bodo zmagali proti Kristusu.

PETA OBRAMBA – O FRATRIH

Med stvarmi, ki so mi jih očitali, je veliko takih, za katere domnevam, da bi jih lahko izrekel, in z malo truda lahko dokažem, da niso ne krivoverske ne napačne, ne take, da bi lahko povzročile zgražanje. Sedaj bom ponudil obrambo proti nekaterim izmed njih in začel bom pri tej.

V inkviziciji je člen, ki pravi tako. Poslušajte Busdraga in njegove resne besede: »*Quum pie defuncti sepelirentur induti habitu religiosorum, ut Christi fideles a suis devotionibus averteret, dixit talem habitum seu cappas religiosorum nihil prodesse.*«⁵⁰ Pomen in zven teh besed sporoča, da mrtvemu pokop v duhovniških oblačilih in kuti prav nič ne koristi. To je dejal škof, ki tudi pravi, da ni važno v kakšni obleki pokopljemo mrtvega, saj to ne koristi duši, ter da po njegovem ne fratri ne kdo drug ne bi smel imeti posebnih pravic, po katerih bi lahko takšna ali drugačna oblačila na mrtvem telesu koristila odrešenju duše. Avditorja bi moralo biti sram, da je njegova roka napisala tako neumnost. Slišal sem že za neki privilegij, ki pravi, da se lahko človek obleče v meniško kuto pred smrtjo, če prosi zanjo, in v tem času prijazno dobi nekakšen odpustek za tretjino ali četrtno grehov, kot nam razlagajo. A to ne pomeni, da bi koristilo, če v kuto oblečemo mrtvega. Glede na povedano in tisto, kar pravi zapis, dodatni zagovor ni potreben. A lahko bi rekli: »Nismo mislili tako, ampak pravimo, da v svojo kuto oblačimo žive može in žene in trdimo da jim je zaradi te obleke oproščen del grehov po naših privilegijih. Hotel si spodkopati to pobožnost in nam narediti škodo.« Takrat bi jim škof odgovoril, da že prva priča, ki govori o tem členu, jasno pove, da sem dejal, da kuta, v katero oblečemo mrtva telesa, ne koristi, ampak je zviijača.

Tu so besede, zapisane v inkviziciji: »*Ac etiam dixit, quod cappa fratrum, quae per devotionem super cadaverum corpora ponuntur, sunt barrariae.*«⁵¹ Naj še enkrat poudarim, da je res goljufija, če pravite, da koristi, ko tako oblačimo trupla. A želel bi spregovoriti o tistem, kar ste hoteli, pa niste znali povedati, torej koliko koristi dušam, ko začnete ob smrti mahati s tistimi vašimi kutami. Pravim, da sem bil navzoč pri teh zadevah in da sem jih videl s svojimi očmi in očmi mnogih svojih duhovnikov ter da sem dobro obveščen, kaj počnete, ko dajete

⁵⁰ »Ko so pobožne pokojnike pokopavali v oblačilih redovnikov, je dejal, da taka oblačila ali duhovniške kute niso za nobeno rabo in tako hotel Kristusove vernike odvrniti od njihove pobožnosti.«

⁵¹ »Rekel je tudi, da je pobožno polaganje kut fratrov na trupla goljufija.«

te vaše kute umirajočemu. Morali bi pokazati, da je Bog dal zanj svojega sina na križu, in se truditi, da bi vse svoje upanje namenil dobroti in usmiljenju nebeškega Očeta ter mu pojasniti, da bo dobil odvezo od grehov z Jezusom Kristusom. To je glavno sporočilo in o tem ne poveste niti besede, ampak izgubljate čas in tratite zadnje ure življenja s petjem hvalnic in opevanjem vaše kute in oprave, češ da naj bi bile v njej opravljene številne maše in odpeti mnogi psalmi, medtem pa molčite o hudobijah, ki ste jih počeli tako oblečeni in teh je toliko, da bi lahko onečastile in oskrunile vsako svetost. Naj se torej izpovedo kar kuti in naj bodo prepričani, da bodo zaradi nje prišli v nebesa. Da bi vam bolj verjeli, jih prepričujete, da jo je oblekel tisti gospod ali ona gospa ter jim zagotavljate, da sta prišla v nebesa, pri čemer včasih pristavite, da ju je nek vaš frater med molitvijo videl leteti v nebesa. Sam sem oštel to vašo hudobijo in brezbožnost ter učil, da je mogoče upati na odvezo le po Jezusu Kristusu, ki je pomiril Očeta s ponižnostjo in smrtjo na križu. Njega moramo polni vere prositi, naj nas obleče v svojo kožo, nam pošlje svojega duha, nas združi ter nam podeli dobroto, da bi tako opravljeni in z zaslugami njegove dragocene krvi bili zares varni pred hudičem, peklom in smrtjo. Tako je učil škof, ki ga preganjate kot krivoverca. A ta pravi še nekaj drugega. Pravi, kako je opozarjal, da s to vašo kuto ne obiščete nikdar kakega bolnega siromaka in da vas ne skrbi, kako bi z njo pošiljali v nebesa duše ubogih, ampak prihajate vedno v hiše bogatih, saj lahko tam opravite dober posel (da ne rečem oderuštvo). Po žalovanju, za katerega oblečete bolnika, morate tako napraviti novo kuto, zato ste zelo marljivi ter nadležni pri dedičevih vratih, dokler vam ta ne plača. In ker se vam je škof postavil po robu, ste v promet spravili manj teh vaših kut kot običajno. Obtožili ste ga zaradi tega razloga in posla (med drugim) in ne zaradi goreče vere, za katero vam ni mar.

Poleg tega škof omenja tudi veliko zgražanje in smeh, ki se je razlegal med Kristusovimi verniki po Istri zaradi te prigode: Neka ženska iz Poreča, ki vas je častila, si je še zdrava in čila sešila ogrinjalo s čepico, da bi ga oblekla, ko bo prišel njen čas, in da bi jo v njem pokopali. Ko se ji je nenadoma zgodila huda nesreča in pred smrtjo ni mogla več govoriti, so poklicali nekega fratra in ker je ta vedel, da je imela precej premoženja, je takoj dejal, da bi jo rad oblekel v kuto. Ko je to slišala neka dobra ženska v hiši, je dejala: »Oče, vem, da si je že pripravila obleko, ki jo bo nosila ob smrti.« Potem je vzela obleko iz neke skrinje. Ko jo je frater videl, se je zbal, da ne bo mogel oddati svoje nesrečne kute in si tako zaslužiti za novo, zato je dejal: »Tistemu, ki bi rad imel zasluge in odvezo od grehov po našem privilegiju, ne zadostuje pregrinjalo s čepico, ampak potrebuje kuto, v kateri se je

maševalo.« In ker je ranjenko hitro pobiralo, ji je frater hotel dati kuto še preden bi izdihnila. Ker se je bal da bi umrla, če bi šel po drugo v samostan, je slekel svojo in ji v spodnji majici kakor je bilo mogoče hitro oblekel kuto s kapuco, ki je bila prišita nanjo. In s to oguljeno kapuco, poveznjeno čez glavo, so dobro žensko pred očmi vseh meščanov nesli čez trg, da bi jo pokopali, pri čemer so se smejali vsi, ki so zvedeli za to zgodbo. Če bi nemara radi, da dušni pastir gleda take in podobne hudobije ter brezbožnosti in molči ali pa da hvali te vaše nakane, ste se ušteli. Kar vpijte, kolikor vas je volja.

Naj se lotim še enega člena, ki se lepo navezuje na to, o čemer sem že govoril, saj se tika meniških zadev. Pravi tako: »Religionem Sanctorum Francisci et Dominici spernere ausus est, dicens haec vel similia verba: 'San Francesco e San Dominico erano huomini da bene, ma andate a domandar alli Frati de ordeni suoi, quanto ben avanza alli detti santi, che ne possono dare ad altri, benche' siano nel paradiso.' Et praemissa omnia, cum scandalo.«⁵² Tako piše v inkviziciji odličnega Busdraga. V dokumentih sem zasledil, da tako pravi ena sama priča, zato bi lahko dejal, da ste te besede slabo podkrepili, a ker gre za lepo tematiko, recimo, da sem jih izrekel in se o njih malo pogovorimo.

Zdi se mi da ob branju teh besed nihče ne more sklepati, da sem z njimi omalovaževal redova svetih Frančiška in Dominika. Dejal sem, da sta bila dobra človeka ter da sta v nebesih, in glede tega se fratri ne morejo pritoževati (čeprav temu nekateri oporekajo). In dejal sem, naj vprašajo tiste brate, ali je svetnikoma ostalo kaj dobrote in če lahko to delita tudi drugim, in tudi nad tem se niso pritoževali, saj vem, da so tudi sami govorili tako, torej da jo imata prihranjene precej in da jo lahko namenita drugim. Obtožba je torej jalova in prazna. Odgovorili bi lahko: »Mislil si reči, da sta ta naša svetnika imela le toliko zaslug, da so zadostovale za to, da sta si sama priborila nebesa in da jih več nista imela.« To pomeni izkrivljati besede, ki gotovo ne pravijo tega, kar pravite vi. A z veseljem vam pojasnim, kaj bi lahko bil moj namen, ko sem govoril o teh prihranjenih zaslugah. Hotel sem povedati, da sem presenečen, da lahko ljudje danes gledajo, kako živite in kako ves čas delite neka vaša potrdila, v katerih jim darujete in prodajate zasluge, ki jih imate zavoljo vaših del. Dejal sem, da sta bila sveta Dominik in Frančišek dobra človeka zato pojdite vprašat fratre, če se jim zdi, da so jima podobni, če živijo tako,

⁵² »Drznil si je obrekovati vero svetnikov Frančiška in Dominika s temi ali podobnimi besedami: 'Sv. Frančišek in sv. Dominik sta bila dobra človeka, a vseeno vprašajte te fratre njihovih redov, koliko dobrote imata še na zalogi omenjena svetnika, da bi jo lahko podarila drugim, ko sta že v nebesih.' in vse to je povzročilo zgražanje.«

kot bi morali in kaj mislijo, da dajejo ljudem, ko delijo zasluge, za katere pravijo, da jih imajo na zalogi.

In zdaj, ko je Bogu po volji, da sem dobil možnost zagovarjati svoje zadeve, bom dokazal, da ste zares živeli tako in da sem o vas povsem upravičeno govoril na ta način. Ne želim se več izmikati in sedeti križem rok. Kaj pravite? Da sem hotel reči, da sta imela sveta Frančišek in Dominik prihranjenih samo toliko zaslug, da jih je bilo dovolj le za njun vstop v nebesa in da jih nista imela na zalogi, da bi z njimi lahko rešila druge ljudi? Bi radi, da bi povedal to? Se vam zdi, da je to omalovaževanje onih dveh pravil? Meni se zdi ravno nasprotno, torej da bi bila to velika hvala v njuno korist. Povejte mi, ali ni hvala tistega, čemur pravite verstvo, trditev, da so bili njegovi ustanovitelji polni duha, vere in velike ponižnosti ter poznavanja svetih spisov? O tem ni dvoma. Prosim vas, da mi torej poveste, kako bi svetnika lahko spoznali za bolj poduhovljena, verna in ponižna, ali tako, da ob smrti uri kličemo in molimo k Bogu na način, ki ga bom sedaj opisal ali na drugi način? »Naš večni Bog Oče, z vsem tem, kar smo naredili skozi mnoga leta v tem smrtnem življenju, smo bili nepomembni služabniki. Toda Oče, ne glej na naša dela in zasluge, saj vemo, da si z njimi ne bomo priborili večnega življenja, ampak glej Jezusa Kristusa, tvojega ljubljene Sina, ki nam ga je prislužil s tvojo voljo, in nam ga podeli po njem. O Sveti Oče, podari nam ga s svojo veliko dobroto in milostjo.« Tak je prvi način, tule pa je drugi. »Gospod, dobro smo si zaslužili in prislužili ta nebesa, saj smo se vse naše življenje trudili, da bi si jih priborili in si pri tem nismo vzeli časa za počitek ali zabavo. Dal nam jih boš, saj smo jih pridobili z našimi mukami in našimi zaslugami. In ker vemo, da smo za to veliko nagrado nebeške domovine storili precej več, kot je bilo treba, bodo zasluge, ki so na zalogi in so prihranjene, prišle prav, da jih podarimo drugim ljudem, ki so bili brezdelni. Tako bodo tudi oni postali zaslužni, da pridejo tja.« To je torej drugi način in lahko sklenem, da bi morali vsakega, ki bi v zvezi s svetniki izrekel kaj takega, ošteti in obtožiti, da jih je hotel narediti za ohole in vzvišene, za brezverne in za nepoučene o svetih spisih. Mene pa ne bi smeli obtožiti, saj sem imel svetnika za človeka, polna duha in pobožnosti. A naj vam bo oproščeno, saj teh zadev ne razumete, in Boga prosim, da vam jih razloži.

ŠESTA OBRAMBA – O SVETI LUCIJI

Kdor bo pregledal vso preiskavo, ki so jo tako marljivo trikrat (ker jih grabi strašna ihta, da bi me prijeli) sprožili proti meni, lahko ugotovi, da moja obtožba vsebuje dva glavna člena in da o teh nadvse pomembnih zadevah govorijo priče z neverjetno vnemo. Govoril naj bi torej (kot sem velikokrat povedal), da legendi o svetih Juriju in Krištofu nista resnični in dejal naj bi, da ni treba moliti k sv. Luciji zaradi boleznih oči, k sv. Apoloniji zaradi zobnih tegob in k sv. Agati zaradi prsi. O nevednost! O brezbožnost! Vidim, da zares kraljujeta. Druge zadeve, ki mi jih očitajo, temeljijo na pričevanju posameznikov, ki so govorili različno in mlačno ter so povzemali, kar so slišali od drugih. A o teh dveh stvareh mnogi govorijo zagnano in zelo prisebno: »Ta škof je krivoverec, ker je dejal, da sv. Jurij ni ubil zmaja, da sv. Krištof ni nosil Kristusa na hrbtu, da sv. Lucija ne zdravi ljudi z očesnimi boleznimi in da sv. Apolonija ne zdravi zobnih ter sv. Agata ne prsnih tegob.« Tako pravi kakih deset oseb in čudim se, da jih ni sram govoriti take hudobije in da ni sram tistega legata in tistega avditorja, ki sta jih poslušala. A te siromake tareta dve nadlogi, da so tako besni in nesramni (naj mi oprostijo), ena je nevednost, druga pa je zloba in obe se izmenjujeta, kot pravijo zdravniki. Boga prosim, da jih pozdravi.

Če sem se glede omenjenih legend že branil, bi rad spregovoril tudi o tej veliki zlorabi, torej prepričanju, ki prevladuje med ljudmi, da verjamejo v posebno moč svetnikov, ki naj bil ozdravila zdaj to zdaj drugo tegobo. Tako pravim, da je to res zloraba in zmota, saj ne bi smeli pustiti vernikov v prepričanju, da je gospod Bog razdelil zadolžitve svetnikom in dejal: »Ti boš zdravil ljudi, ki bodo prišli k tebi zaradi težav z očmi, ti boš skrbel za tiste z zobnimi težavami in ti za neko tretjo bolezen.« To ni nauk, to ni namen in prepričanje Cerkve, ampak je gnila izprijenost, ki se je uveljavila zaradi lahkomišelnosti ljudi in malomarnosti pastirjev. Poslušajte, kaj pravi zbor v Kölnu: »Irrepsit (fatemur) pastorum dormitantium incuria error in ecelesiam, quo vulgus verae pietatis non fatis intelligens singulorum morborum curam singulis sanctis assignavit.«⁵³ Bi sporočilo lahko bilo bolj jasno? Ali ne vidite, da je to označeno za zmoto? Ali ne vidite, da pravi, da gre za iznajdbo ljudi, ki bi radi svetnikom pripisali zdravljenje vseh mogočih bolezni, saj ne razumejo prave pobožnosti? A poslušajte, saj koncil vse skupaj še bolj jasno ponovi:

⁵³ »Priznati moramo, da se je zaradi nepazljivosti spečih pastirjev v Cerkev prikradla zmota, spričo katere je ljudstvo, ki ni razumelo, kaj pomeni prava pobožnost, skrb za posamezne bolezni naložilo posameznim svetnikom.« Gre za manj znano provincialno sinodo, ki so jo sklicali pod vodstvom nadškofa Hermana von Wieda v Kölnu leta 1536.

»Male edocta et persuasa plebs caeco iudicio collegit Scripturam ipsis sanctis curam certorum morborum peculiariter ascribere: seu quosdam sanctos sanandi morbos potestatem peculiariter obtinere, quod a pietate et Ecclesiae sententia, ac supplicationis usu alienum est.«⁵⁴

Kdo bi lahko dejal: »Tudi sam mislim, da je tako. Slišal sem tudi govorice, da nima sv. Lucija nič več z očmi kot kakšen drug svetnik ali svetnica. In vem, da legenda ne pravi, da so ji iztaknili oči, a so ljudje to razbrali v izvoru besede svetloba in se po tem ravnali. Kakorkoli, teh zadev ne gre govoriti med ljudmi, treba jih je pustiti pri njihovih pobožnostih.« Pustiti, jojmene, ko pa je očitno, da je v zablodi glede osnovnih stvari. In zakaj so posvečeni cerkveni pastirji, če ne zaradi tega, da učijo zdrav nauk in odvrčajo ljudi od teh čaščenj, ki so proti evangeliju in sodbi, prepričanju ter oblasti Cerkve.

In proti temu, kar nekateri imenujejo običaj, zaradi katerega sem obtožen, bom zmeraj urno odgovoril s sedmimi besedili in poglavji, ki sem jih napisal v obrambi glede sv. Jurija.

Zmagala in prevladala bo resnica in ne zloraba. Resnico pa bo pridigal pastir in ta mora opozoriti svoje ljudi, če vidi, da so zabredli v kakšno neumnost in praznoverje. In če moram zaradi tega, ker sem opravljal svojo službo, trpeti muke in preganjanje, naj bo tako po božji volji. Rad trpim in zahvaljujem se mu, da me je naredil za vrednega trpljenja in prosim ga, naj mi pomaga v spoznavanju svetega nauka pri členih, ki so pomembni, saj so ti prazni in otročji. A opazil sem, da čutim Gospodovega duha, ki mi govori v srcu in me opominja, da je z namenom poslal nadme te hudobije kot tudi gospoda Antonia Elia (to je treba povedati), ki me hoče pregnati od doma, da bi pokazal hvaležnost za beneficije, ki jih je dobil od gospoda Aurelia, mojega brata, ki ga je postavil tja, kjer je sedaj.⁵⁵ Naj se zgodi božja volja.

⁵⁴ »Slabo poučeno ljudstvo, ki jih je zavedla njihova slepa presoja, je ugotovilo, da sveti spisi svetnikom na poseben način pripisujejo zdravljenje nekaterih bolezni ali da so nekateri svetniki dobili moč za zdravljenje bolezni na poseben način, ki je tuj pobožnosti, mnenju Cerkve in običaju priprošnje.«

⁵⁵ Koprčana Antonia Elia (ok. 1510–1576) je v službo vzel Pier Paolov brat Aurelio Vergerio, ko je bil tajnik Klementa VII. Po smrti Aurelia se je Elio v Rimu hitro vključil v krog kardinala Alessandra Farneseja in ko je ta leta 1534 postal papež, so mu omenjena poznanstva omogočila poklicno napredovanje in nekatere finančne koristi. Pier Paolu je sprva celo pomagal pri imenovanju za koprškega škofa, a ko so Eliu dodelili rento 50 dukatov iz prihodkov že tako revne Koprške škofije, se je Vergerij temu uprl in odnosi med njima so se ohladili.

SEDMA OBRAMBA – O SVETEM AVGUŠTINU IN SVETEM PAVLU

Vsi člani, s katerimi me obtožujejo, so v dveh oblikah. V nekaterih sem obdolžen, da sem izrekel besede, za katere lahko domnevam, da so moje, in dokažem, da niso krivoverske, kot so jih prikazali moji zarotniki, ampak katoliške in krščanske. V drugih pa me obtožujejo, da sem povedal nekatere stvari, ki so tako nenavadne in neprimerne, tako nerodne, neumne in brezbožne, da ni razumnega in iskrenega človeka, ki bi verjel, da sem jih res izrekel. Prej bodo verjeli, da je priča neuka in da so tisti, ki prisluhnejo tem pričevanjem, polni zlobe. In o teh bom spregovoril sedaj, dobro poslušajte.

Martin Luter z vso svojo šolo razglaša, da sprejema Staro in Novo zavezo ter željo, da bi ti spisi bili edini vir, kjer bi kristjan lahko dobil nauk, po katerem bo živel. Sprejema tudi knjige nekaterih zaslužnih mož, ki so pisali o cerkvenih zadevah in jim verjame toliko, kolikor se opirajo na svete spise. Če je kateri doktor (pa naj bo še tako odličen) povedal ali učil nekaj, kar ni skladno z naukom Stare in Nove zaveze, tega ne sprejme. Zaradi tega uporabljajo Lutrovi pristaši pri vsem svojem delu in celo na kovancih in zastavah znamenje in rek *Verbum Domini manet in aeternum*. S tem bi radi povedali, da imajo za vodilo božjo besedo, brez katere ne gre. Med vsemi pisci, ki so razlagali svete spise, so si izbrali sv. Avgušтина, katerega cenijo in spoštujejo bolj kot pa drugi, ko je govor o opravičenju in pravijo, da je človek opravičen samo po veri v Kristusa. Opirajo se na Avguštinov ugled, ko govorijo o naši predestinaciji in zveličanju, ter pravijo, da je to samosvoje. Na Avgušтина se opirajo, ko bi radi potrdili, da pristanek volje ni naš, ampak je to od Boga. Tako so si vzeli sv. Avgušтина za svojega zastavonošo. In kdor bi rad prebral in se podučil o teh besedah, bo ugotovil, da so to Avguštinove misli. Nanj se sklicujejo tudi, da bi podkrepili tisto, kar pravijo o zakramentih in nebistvenih zadevah. Drži, da je včasih govoril neprimerno, kar tudi povedo, a pravijo, da je treba upoštevati njegov splošni nauk in ne zgolj kako besedico. Avgušтина hvalijo še posebej zato (in zaradi tega ga še topleje sprejemajo), ker je v nekaterih svojih knjigah povedal, da lahko verjamemo le tistim njegovim besedam, ki so potrjene v svetih spisih. Tega doktorja cenijo in ljubijo mnogi ter ga pogosto navajajo proti papeškim naukom in sedaj bodo morali natančno povedati, katero delo je zares njegovo in katero ne. Avguštin je namreč pri nekaterih svojih trditvah osamljen ali pa tako pravita še eden ali dva pisca, po drugi strani pa nasprotno trdi pet ali šest avtorjev. Sv. Avguštin

torej jasno nasprotuje nekaterim stvarim, ki jih sedaj zagovarja Rimska cerkev, in nekatere kardinale in škofe sem celo slišal govoriti, da bi bilo na koncilu treba obsoditi velik del knjig tega Avguština. S to kratko razpravo bi rad poudaril, da imamo lahko nekoga za pravega luteranca, če verjamemo, da je ljubitelj sv. Avguština. Vseeno pa me je ena od prič, ki je govorila proti meni in ne pozna teh zadev, označila za luteranca in me v isti sapi obtožila, da sem dejal, da bi bilo treba sežgati vsa dela sv. Avguština.

Tu je zapis iz inkvizicije, ko Busdrago brez sramu pravi: »Cum scandalo docuit, dixit et tenuit quod oportet comburi omnia opera Santi Augustini.«⁵⁶ Kjer govori o mojih drugih obtožbah, vedno doda besede »cum maximo scandalo« in nekje je celo dejal »cum maximo scandalo totius reipublicae Christianae.« Pri tej točki pa, kjer bi bilo zares treba na ves glas zavpiti »ob velikem zgražanju vse krščanske republike«, mu je bilo dovolj, da je zapisal »ob zgražanju«. Tudi če bi bila resnična, naj bi zadeva torej bila manj pomembna kot moje zanikanje dveh legend oziroma trditev, da sv. Lucija ne more pomagati pri očesnih tegobah. Gre za blatenje in nesramno laž, in že iz tega je jasno razvidna predrznost ne samo obtoževalcev in prič, ampak tudi legata in avditorja, ki sta prisluhnila tem hudobijam. O sramota, s tem se je razkrilo, da so polni sovraštva, ki jih je zaslepilo. A zakaj? So hoteli ugoditi mojemu rojaku, ki jih spodbuja iz Rima, in sprožili proces, pa naj bo ta dober ali slab? A vsi skupaj bodo polagali račune pred Bogom.

Tu je še ena na las podobna zgodba iz svetišč in cerkva v Nemčiji. Tam so duhovniki in ljudje spremenili nekatere stvari ter na mnogih krajih odstranili podobe. Odstranili so orgle in opustili glasbo s figuralnim spevom ter obdržali tisto s stalnim petjem. Odrekli so se relikvij, kadila ter spremenili nekatere obrede pri krstu, pogrebu in še kje. Zadeve bi namreč radi omejili na tisto, kar je bilo v času apostolov in malo potem. To je njihov namen in tak je njihov nauk. A zgradb cerkva in svetišč se niso pritaknili in so jih ohranili, na njih pazijo ter jih v mestih uporabljajo vsak dan, ko so v njih javne molitve. Tam delijo zakramente in, kar je najvažnejše, pridigajo, in med njimi ni nikogar, ki bi v številnih napisanih knjigah zgolj z besedico omenil, da se morajo cerkve uničiti. Vseeno pa so me obtoževalci hoteli narediti za hujšega od luterancev in me obtožili, da naj bi dejal, da je treba z železnim kolom ali sulico porušiti vse cerkve (tako pravi besedilo obtoževalcev, ena priča pa omenja sulico). Vidite to neumnost? Če bi res govoril o podiranju zidov, verjetno ne bi dejal, da je treba uporabiti sulico in

⁵⁶ »Ob zgražanju ljudi je učil, govoril in menil, da bi bilo treba sežgati vsa Avguštinova dela.«

še manj bi se o tem pogovarjal s pobožnim ženščetom, ki je kot otrok pokorno bosonogim fratrom. Ti so jo namreč podučili in pripravili k temu in ona je edina, ki je v pričevanju podala tako izjavo. Kot vidim in pravim, ti prav zares ne vedo, kaj pomeni biti luteranec in v njihovi domišljiji so se porodile zamisli, da je luteranec tisti, ki bi rad uničil in požgal vse cerkve, sežgal vsa dela sv. Avguština in še kaj hujšega. Brez milosti so me po krivem obtožili tega hudodelstva. Naj jim Bog oprost.

V njihovo opravičilo bi rad povedal, kje bi lahko našli priložnost, da so me obtožili zadnje zadeve. V mestu Koper je samostan menihov, ki je prizidan in z zidovi združen z nunskim samostanom in sam sem poskrbel, da so ju ločili z železnimi drogovi, ki so jih postavili ljudje, saj je bilo to treba storiti zaradi pokvarjenosti tistih fratrov, od katerih jih je takrat njihov general devet izgnal. Eden od teh se mi sedaj hoče maščevati in me preganja. Poleg tega so pred nekaj leti v cerkvi, ki ni v uporabi, ob nenavadni uri našli enega teh bosonogih fratrov z neko mladenko dvomljivega slovesa. V podobnih zapuščenih in napol podrtih cerkvah so se dogajale prav tako velike nespodobnosti in ostudnosti in res sem nemara dejal, da ne bi bilo slabo, če bi te cerkvice, te beznice podrli. Naj dobri in iskreni ljudje presodijo, ali sem slabo storil, če sem kaj takega res izrekel in če bi potem zares tako ravnali.

Do tega trenutka med pisanjem svojega besedila nisem vedel za vse indicije, a ker sem sedaj dobil še en del (tudi tu mi delajo krivico, saj mi jih dajejo malo in po delih), sem poleg dveh, ki sem jih že opisal, opazil še druge nesramnosti in velike neumnosti. Kot razumem, je tisti avditor, ki je sprožil inkvizicijo, imel nekoč toliko razsodnosti, da ga je bilo te zadeve sram omenjati in za njegovo čast bi bilo dobro, da bi bil tako razumen tudi pri drugih členih ter bi skušal umiriti to brezglavo besnenje, ne pa ga podžigati, kot je storil. Tisti, ki je pričal, da sem dejal, da je treba sežgati vsa dela sv. Avguština, je edina priča, ki je to izjavila. In ker mu Avguština ni bil dovolj, je povedal, da naj bi bilo po mojih besedah treba sežgati tudi sv. Pavla. Vidite, kako nevaren je ta svet in kako hudič prepriča svoje, da širijo laži. A naj bo hvaljen Bog, ker je poskrbel, da ljudje do sedaj niso verjeli, da sem povedal kaj takega. Ne zahtevam, da bi proti njemu in tistim, ki so ga k temu napeljali, ukrepali zaradi lažnega pričevanja (Bog obvaruj, da bi hotel iskati maščevanje), a vseeno gre za nagnusne in nezaslišane zadeve in rad bi, da bi bilo oproščeno tistim, ki pravijo, da jim ne verjamejo. A to se zares dogaja in pri sebi imam papirje te inkvizicije in te indicije, ki jih je spisal notar legata, da jih uporabim (kjer bo Bogu všeč). Tudi zaradi dveh drugih stvari, ki jih bom povedal,

je očitno, da so besede omenjene priče neumnost in nesramnost. Pravi, da sem nekaterim dejal, da so cerkve posvečene s tisto malo olja, ki gori v svetilkah. K temu ne bom dodal nič, sodbo o tem, ali sem res izustil tako nezaslišano neumnost, prepuščam tistim, ki so razumni in me vsaj malo poznajo. Verjetno se je temu siromaku vse skupaj le sanjalo. Mislim, da ni še nihče nikoli izustil kaj tako bedastega. Naj še enkrat povem, da bi ga moral legat poslati v maloro, če bi bil iskren, a ga je skvaril tisti, ki ga je spodbujal s pismi iz Rima. Ta je željan mojega propada (na tem svetu) pa naj bo po pravici ali po krivici. Naj mu Bog za vse, kar mi skuša slabega storiti, nameni vse dobro. A poslušajte hudobijo te priče, ki je dosti hujša od prejšnje neumnosti, saj v tem svojem pričevanju pravi, da sem nekemu pridigarju prepovedal pridiganje, s čimer je hotel povedati, da naj bi bile moje besede nekaj prepovedanega in krivoverstvo. Nisem namreč želel, da še naprej pridiga, saj je žalil Kristusa, ko je dejal, da nas njegova kri ne odreši. Mar se temu ne zdi, da je bogokletstvo, če trdimo, da nas Kristusova kri ne odreši, in ali verjame, da je to resnica? O nesrečnik! Zdi se mi, da je to prav zares ostudno in nadvse grobo bogokletstvo in to pravim na glas, saj je hujše od tistih, zaradi katerih vsak dan posvetni sodniki (po pravici) z veliko strogostjo izrekajo svoje kazni. Je mogoče izreči še kaj hujšega od tega? Kri Jezusa Kristusa ne odreši? To je jasno zanikanje in nekaj takega, kot če bi se poturčili. To sta namreč vera in prepričanje tistih beštij, ki pravijo, da Kristusova kri ni tista, ki odreši duše.

Dobro je, da se na tem mestu dotaknem nekega pričevanja, za katero se mi zdi, da med zadnjimi obtožbami vsekakor izstopa, saj pravi, da sem luteranec in skuša to nekako razložiti. Pravi: »Škof pridiga na ta način in uči, da nas je Kristus odkupil, pravi, da je opral naše grehe, saj sami nismo zmožni pri Bogu poravnati niti enega samega smrtnega greha.« Tako je pričal eden najstarejših meščanov in tudi za tega vrlega moža se zdi, kot bi verjel, da nas Kristusova kri ne opere in ne poplača naših grehov pred Bogom. Če zdrdramo rožni venec, se dva ali tri petke postimo in če damo nekaj novčičev spovedniku ter podobne burke, pa naj bi dosegli prav ta veličasten učinek. Skorajda ne morem verjeti, da lahko kateri kristjan, kaj šele stari oče nekega mračnjaškega fratra tako neumno razmišlja o dušnih zadevah. Katera klop ali cerkveni steber še ne veda, da je kljub pričini obsodbi te izjave in dejstvu, da jo legat sprejema, misel resnična, torej da smo res oprani s Kristusovo krvjo in da nam prav ta kri omogoča odvezo od naših grehov in odkup žalitev zoper Boga? Če sem pridigal to resnico, pa nisem zaničeval pokore, ampak sem jo dal tja, kamor sodi in o njej govoril, kakor si

zasluži, kot je tudi pridigal in jo s svojimi usti hvalil Jezus Kristus, ki pa ni nikoli dejal, da ta prinaša in omogoča odvezo od grehov. Tako moč ima namreč le njegova kri. A naj še enkrat ponovim tisto, kar sem se že večkrat trudil povedati in sicer, da ti ne vedo nič, saj jih spodbujata mržnja in bes, in tako je prišlo do te velike zmešnjave. Že na samem začetku postopka bi jih legat della Casa in njegov avditor (kot sem večkrat povedal in velja vedno znova ponoviti) morala odsloviti, a je bila božja volja, da se to ni zgodilo. Bog je namreč te zdrahe in to veliko neumnost uporabil v svojo slavo in sam vsak dan spoznavam, da zares tako ravna. Pustimo, da naredi svoje.

OSMA OBRAMBA – O TABELNIH PODOBAH IN LORETSKI MARIJI

Vaši gospôdi se je vseeno zazdelo, da so mi prve tri preiskave očitale predvsem neumnosti, zato ste to hoteli popraviti in ste še bolj marljivo raziskovali. Tako ste zaslišali gospoda Alojzija Calina iz Brescie in mi omogočili, da sem dobil njegovo izjavo. Ta pa je nastopil tudi kot sodnik in ne zgolj kot priča ter tako izrazil domnevo, da se škof nagiba vedno bolj stran od obredov Svete vesoljne Rimske cerkve: »Dubitat Episcopum pendere potius contra ritum Sanctae Romanae Ecclesiae universalis.« Tako pravi. Ko so ga vprašali, kaj ga je spodbudilo, da je izrekel to mnenje, je pristavil: »Ker sem ga slišal, kako obrekuje čudeže najsvetejšega kraja Loreta in pravi, da ne verjame, da so se ti čudeži zgodili tako, kot je naslikano in zapisano na tistih tabelnih podobah.«

Kot kaže, vaša gospôda meni, da je nekaj na tej obtožbi, saj mi jo je slovesno poslala preko častitljivega Scortege, ki je vaš birič, napisal pa jo je eden vaših notarjev, častitljivi Bartolomeo Capello, ki mi je določil datum, da se pred njo branim. In branil se bom, čeprav nerad izgubljam čas s tako nepomembnimi zadevami. Gre namreč za izjavo ene same priče, ki je ni nihče ponovil s tisto slovesnostjo, kakršno zahtevajo zakoni in pravni postopki in zaradi tega njegove besede niso niti malo verodostojne. A braniti se je treba, ker ste mi tako veleli in ker verjamete, da je obramba potrebna.

In čeprav bi težko našli bolj nečimrno vsebino, upam, da jo bo naš nadvse razumni nebeški Oče lahko uporabil v svojo čast. Mojega jezika ni brez razloga spodbudil, ko sem nasprotoval trditvi, da je za odrešenje nujno verjeti, da tiste tabelne podobe vsebujejo resnico. Prav tako ni brez razloga spodbudil tiste priče, da je prišla iz Brescie v Benetke in navedla moje besede, in prav tako me ne opominja brez razloga, da se sedaj branim. Vse prijazno vodi ta naš modri Oče in ravna točno tako kot marljivi oče družine, ki uporablja še bolj ničvredne stvari, ki ležijo po hiši, v korist svoje rodbine. Ob tej spodbudi je bilo treba spisati tudi te obrambe. Če moram verjeti, da so resnične tiste stvari, ki jih pišejo na tabelne slike, katere vsak po mili volji obeša k vsem mogočim podobam, bi bil najbolj podložen, zaslužnjen in obremenjen človek na svetu. V tem primeru bi lahko sklenili, da sem prisiljen verjeti vsemu, kar si izmisli tisto človeško blato in kar razglaša za resnico, in ne samo tistemu, kar razglaša, da verjame, ampak tudi onemu, kar se pretvarja, da verjame. Velikokrat se zaradi poniglavosti ali pa česa drugega namreč to blato pretvarja, da verjame

v nekaj. V skladu s tem bi bilo treba tudi povedati in določiti, da je mnenje množice in različnih ženščin tako pomembno, tako cenjeno in enake veljave kot tisto Cerkve. Če bi morali njim verjeti v isti meri kot Cerkvi in če je vredno krivoverske obtožbe trditi, da ne verjamemo tistemu, kar vsak dan in vsako uro razglaša drhal, je to veliko tlačenje in velika nesreča za kristjana. Kar se tiče števila zakonov in navodil, bi bil ta na slabšem kot Jud, četudi jih ima Jud kar šeststo. In glede na povedano zgoraj kristjan ne bi imel šeststo zapovedi, ampak šeststo tisoč zakonodajalcev, ki bi nam vsak dan vsilili kakšno novo stvar. Tako bi se prav dobro uresničile besede Avguština, ko je odgovarjal Januariju, kar je zapisano v razdelku XIII in poglavju »Omnia talia«. Besedilo se glasi točno tako: »Ipsam religionem quam in paucisimis et manifestis celebrationum sacramentis misericordia Dei voluit esse liberam servilibus oneribus premunt adeo, ut tolerabilior sit conditio Iudaeorum«. ⁵⁷

Že v tistih časih, nekje okoli gospodovega leta 400 je ta sveti doktor obžaloval, da se toliko suženjskih bremen nalaga krščanstvu, za katerega je Bog želel, da bi bilo svobodno in da bi imelo kar se da malo praznikov, točk in navodil. Kaj pa bi dejal sedaj, če bi videl, da bi nam rad nekdo naprtil še to, da moramo verjeti blodnjam množic? Naj torej na glas povem, da mi ni treba verjeti, da so zadeve, naslikane in upodobljene na tistih tabelah resnične, in sramota, je, da se moram braniti glede tako zgrešene stvari. Naj pa vseeno najprej povem, da jih navadno slikajo in prikazujejo, torej, da jih dajejo slikati in prikazovati ljudje zelo skromne in nevedne pameti, taki, ki večinoma še vedno verjamejo, da so te podobe tiste, ki jim bodo namenile milost in čudež. Gotovo bi bilo prav dobro, če bi tisti, čigar sliki bi morali verjeti, dejal, da je videl čudež in prikazen, ko je bil zdrav in buden, ko je bil mirnega in trdnega duha, pa četudi gre za velikega nevedneža. A ta pravi, da je takrat spal, da ga je pestila kakšna bolezen ali druga tegoba, ali pa mu je grozila kakšna nevarnost, torej da je bil bolj mrtev kot živ. V teh primerih namreč tudi modri in bistri izgubijo velik del razsodnosti in moči duha, tisti, ki so že po naravi okorni in topoumni, pa so še na slabšem. Ti ljudje so tudi tako lahkomišeln in neumni, da pri zaobljubah in prošnjah nikoli ne prosijo Boga za vero in luč, ne za duha, da bi spoznali resnico ali milost, da bi izboljšali svoje življenje, pustili pregrehe in nepoštenost. So tako slepi in norčavi, da se ne zavedajo nujnosti teh

⁵⁷ *Corpus iuris canonici*, Decretum magistri Gratiani, Concordia discordantium canonum, dist. XII, cap. XII: »Sama vera, za katero je božje usmiljenje želelo, da je svobodna ob zelo malo zakramentih, ki so povsem jasni, je tako zatirana s hlapčevskimi bremeni, da je še stanje Judov znosnejše.«

pomoči, saj le te zares štejejo, in raje prosijo za zdravje očesa, roke, noge ali pa celo očesa ali noge kakega svojega vola ali konja. Raje prosijo za odpravo kake morske, vodne ali ognjene nevarnosti ali pa da bi se lahko maščevali nekemu sovražniku in največkrat prosijo za te usluge in te milosti kakšen zid, kakšno barvo ali kakšen kip. In podobnim nevednežem, ki so tako zmedenega duha, tako prostaški, brezbožni in ihtavi, mora potem kristjan verjeti? Poleg tega pa naj jim verjame tudi dušni pastir vsakič, ko se jim bo zazdelo, da bi radi na tabelo naslikali kakšne svoje sanje, kakšne blodnje, kakšno brezbožnost? A treba je vedeti, da ta drhal na tabele pogosto slika in daje upodabljati, kako je nek človek ozdravel, ker se je zaobljubil taki podobi, nato pa se razkrije, da to ni res, a tabelna podoba še vedno govori svoje. Še vedno se nanjo obešajo bergle ali palice, pa čeprav je tisti, ki jih obesi, bolan in sključen. Še huje pa je, da fratri in duhovniki, ki skrbijo za te čudežne podobe, pogosto tudi sami izdelujejo kipe in tabele ter jih obešajo tam z nekaterimi izmišljenimi imeni, boleznimi in ranami, saj si s takimi nepoštenimi posli prebrisano obetajo več daril in zaslužka. Naj sklenem, da od vseh zlaganih stvari na svetu ni bolj zgrešene od teh tabel. Tako ne mislim samo zaradi teh nekaj razlogov, ki sem jih omenil, ampak tudi zavoľo mnogih drugih stvari. Zdi se mi, da je siljenje ljudi, da verjamejo tem slikam in da imajo te zgodbe za resnico, strašansko in neznosno tlačenje, velika krivica, suženjstvo in brezbožnost. Seveda se pri belem dnevu ne vidi in ne opazi, da so čudežne zadeve, ki naj bi veljale za določene kipe in podobe, samo laži, in tudi če jih kasneje razkrijejo za prevaro in hudobijo, imajo na začetku nekaj zagona prav zaradi lahkomišelnosti in velike neumnosti, mesenosti in brezbožnosti ljudi in množice. K temu prispevajo tudi duhovniki in fratri, ki jih zagovarjajo in nesramno utrjujejo sloves teh zloveščih iznajdb. Potem pa se navadno po nekaj mesecih vsaka stvar poleže in izkaže se, da je šlo za plod domišljije, za pretvarjanje in zvijačo.

Zanimivo in osupljivo pa je to, da ubogi ljudje, ki jih enkrat ali dvakrat na leto pitajo s podobnimi zgodbami, tega ne sprevidijo. Nikoli več ne bi smeli verjeti tem zadevam in prav bi bilo, da ne bi več tekali za temi podobami ter vsakič prehodili petdeset, sto in več milj, samo da bi jih videli. Ta velika zmešnjava in škoda na račun duš je plod velike moči, ki jo ima Demon v mesenih glavah, in brezbriznosti pastirjev, ki bi morali prvi ošteti in razkriti te zvijače, a molčijo in se bojijo govoriti ali pa jih celo zagovarjajo, čeprav velikokrat niso zrasle na njihovih zelnikih.

In vaše gospostvo bi moralo biti zelo pazljivo, ko objavlja obtožbe in njene člene, kakršne je namenila meni, saj tako s svojim ravnanjem zagovarja in podpira omenjene zadeve ter spodbuja tiste pastirje, ki so jim te nakane v veselje, po

drugi strani pa jemlje duha in voljo tistim, ki bi radi kristjane obvarovali pred njimi in želijo, da se ti hranijo na pašniku božje besede. Ta zgled je neskončno pomemben. Pazite, kaj delate, saj ste odgovorni za dušo in duša je vključena v te posle, ne samo čast, ugled in dober sloves, ki so vam po pravici tako dragi. Ne domišljajte si, da bo ta zadeva ostala zakopana ali pa da bo poznana samo znotraj meja malega mesta, kot je Koper. O njej se bo razvedelo tudi drugje (saj tako želi Bog za svojo slavo) in se razpravljalo bolj, kot bi si lahko mislili.

Kdor bi hotel zgolj na hitro popisati te podobe, za katere pravijo, da so samo v Italiji v zadnjih desetih letih delale čudeže in so jih potem razkrili za lažne, bi verjetno napolnil kar nekaj zvezkov in precej rizem papirja. Hudič je namreč zelo marljiv in neprestano poučuje in spodbuja svoje duhovnike in pristaše, da si izmišljajo nove zadeve, saj je to odličen način, da ostaneta slava in vrlina evangelija, resnice in Jezusa Kristusa poteptani. Omenimo jih samo nekaj, ki smo jim bili priča nedavno. Se je vašemu gospostvu zdela lepa prigoda, ko je oni neotesani pridanič, ki ga kličejo Rocco, trdil, da mu je podoba Marije iz mesta Rubegan, oblečena v belo, pomagala, da je nazaj na kolesa postavil voz, ki se mu je prevrnil? Potem ko je vsa dežela začela množično hiteti k tisti podobi, se ji zaklinjati in priporočati, so v tem vrvežu Rocca razkrili za prevaranta in lopova, ga prebičali in kmalu obesili za vrat, podobo pa so na lepem zapustili vsi in duhovnik, ki je nameraval z njo obogateti, je ostal reven in se je osmešil. In ali ni bila zanimiva tista burka, ko je preteklo leto neka žensčina iz kraja blizu Cenede pravila, da je pri nekem vodnjaku srečala Marijo? Ta naj bi k njej prišla z vedrom v roki in jo prosila, da ji ga napolni z vodo, in ljudje so ji verjeli ter kot obsedeni tekli častit podobo tiste Marije. Temu je sledil tudi tisti lepi primer zmikavta, ki se je zadrževal okoli mehanskega voza Lizzafusine⁵⁸ in se je pretvarjal, da je nem. Kar tri dni je klečal pred podobo tiste Marije in nato začel vpiti in razglašati, da mu je vrnila dar govora, potem pa so ljudje, ki so ga že prej poznali, razkrili, da sploh ni bil nem. Če bi tisti čas tam postavil svojo tabelno sliko in razlagal, da se mu je zgodil čudež, ko je spregovoril, bi zaradi odličnega pričevanja (in, se mi zdi, tudi vašega gospostva) morali verjeti, da je tam upodobljena resnica.

In pred kratkim so na področju Cremona v kraju Vigore odkrili podobno in skrajno podlo zvijačo nekih preklemanih vražjih sinov, ki so si izmislili tisoč hudobij o podobi na steni nekega senika, ji pripisovali čudeže in povzročili, da so ljudje ob njej doživljali ekstazo in tesnobo. Mar niso omenjene zgodbe

⁵⁸ Gre za mehanizem na konjski pogon v kraju Fusina (arhaično Lizza Fusina), s katerim so po tračnicah prenašali čolne in manjše barke iz kanala Brente v beneško laguno in obratno.

enake tistim, o katerih slišimo vsake toliko govoriti? Ni ga namreč človeka, ki bi jih lahko branil. Oh, če bi uboge ljudi hranili na pašnikih evangelija, če bi jim večkrat pokazali luč božje besede, ki ima moč razkriti zvijače in pokazati čisto resnico, potem ne bi slepo tekali za praznoverji in malikovanjem ter se hranili z dimom in strupom. A dobre pastirje na vso moč preganjate in nad njih pošiljate inkvizicijo in procese, namesto da bi nadlegovali tiste, ki verjamejo tem praznim čenčam, jih širijo in razpihujejo. Raje mučite one, ki pravijo, da jim ne verjamejo, in bi jih radi odpravili ter vrgli iz krščanstva, ker so kot strup in kuga za sveti nauk Jezusa Kristusa.

Razstavljanje slik s takimi in drugačnimi podobami po cerkvah je zloraba, ki so jo pobrali iz blata in iztrebkov poganov. To omenjajo vsake toliko tudi pesniki in pisatelji in pri njih lahko berete, da je v času apostolov ter vseh kasnejših obdobjih ta običaj skupaj z drugimi praznoverji in malikovanji izginil takoj, ko se je razširilo pridiganje evangelija in spoznanje o križanem Kristusu. In glede tega vprašanja naj opomnim, da tudi v vašem *Decretumu* in knjigi, ki ureja vse v zvezi z gradnjo cerkva, oltarjev, okrasja in drugih zadev, ki so tam, te tabelne slike nikjer niso omenjene. Takrat jih v krščanstvu še niso poznali, pojavljati so se začele nedolgo nazaj, ko so se nekateri cerkveni duhovniki povsem predali pohlepu in lakomnosti ter pustili, da so ljudje zdrsnili v brezno nevednosti in slepote. Namesto podobnih zaobljub in tekanja ter obešanja teh tabelnih podob bi morali uboge ljudi podučiti s čim takim: Nek gospod ima številne otroke in od teh so nekateri neposlušni ter polni pregreh. Oče, ki jih ima rad in želi, da bi postali dobri ljudje, jih tako zaklene v ječo, kjer jim je neprijetno in nelagodno. Naloga teh otrok je potrpežljivo prenašati, kar jim je naložil oče in se potruditi, da spremenijo navade in v prihodnosti postanejo dobri in poslušni. Pri tem ne smejo klicati očetovih služabnikov in jih prositi: »Izpustite nas iz zapora in osvobodite proti volji očeta, ki nas hoče imeti tu zaprte in dali vam bomo par srebrnikov.« Če so služabniki dobri, tega ne bodo storili in se ne bodo upali ravnati v nasprotju z odločitvijo gospoda. Ta je namenil otrokom ječo in nelagodje, ker jih ima rad in bi jih rad usmeril na pravo pot, ne pa zaradi zlobe in sovraštva. Gospod in oče je Bog, mi smo otroci in ko nas vidi, da postajamo neposlušni in ne izpolnjujemo njegove volje, ko nas vidi polne slabosti in pregreh, nas dobri nebeški Oče želi spreobrniti in ozdraviti, zato pošilja nad nas nadloge, preganjanja, razne nevarnosti in nas s tem očisti. Tako smo mu spet poslušni in izpolnjujemo njegovo voljo. Ko nas tako obišče in se nas dotakne njegova roka, naša naloga ni iskati neko gluhonemo podobo, se z njo pogoditi ter dejati: »Dal

ti bom sveče, srajco, denar in naredil ti bom tabelno podobo, ki bo namenjena tvoji hvali, če me rešiš te bolečine in te nevarnosti.« Ko smo prizadeti in na tleh, je naša naloga biti ponižni pred Bogom, saj moramo vedeti, da je od njega vse dobro in slabo, ki nas doleti. Vse to moramo prenašati s potrpljenjem in verjeti, da nam je namenjeno z dobrimi nameni in z ljubeznijo, ki jo hrani za nas, ne pa iz zlonamernosti in sovraštva. Zaupati mu moramo in verjeti, da nas bo osvobodil, ko se mu bo zdelo primerno. A takih zaobljub in takih podob je malo, kot je malo tudi vere in poznavanja svetih spisov ter Kristusovega nauka. Malo je duhovnikov, ki to razumejo in želijo učiti stvari, kot je treba, če pa že odprejo usta, da bi povedali resnico, jih preganjajo. A upajmo, da Gospod ne bo pustil, da ostane tako.

Tu bi mi vaše gospostvo lahko dejalo: »Glej, škof, ne držiš se razprave, saj se ne braniš pred tem, o čemer je govor in kar je pomembno. Priča namreč pravi, da si govoril o tistih čudežih in tabelnih podobah, ki so v najsvetejšem Loretu, ti pa si se zagovarjal, kot bi bil obtožen, da si govoril o drugih cerkvah in drugih podobah. Pomembna je tista iz Loreta in tvoja napaka je bila, da si si drznil govoriti o tej in omalovaževal čudeže in tabele, ki jih tam obešajo. Odgovarjam tako: Recimo, da je ta iz Loreta res pomembna, a iz tega ne sledi, da moramo imeti za resnico vse, kar je upodobljeno na tam obešenih slikah. Prav lahko, da gre za zelo pomembno cerkev in za podobo, bolj cenjeno od drugih, h kateri pa mnogi nosijo slike in zgodbe, ki niso resnične. Kolikor več je namreč ljudi, ki se tam zbirajo, toliko večje je lahko število laži, ki tam krožijo. A če je res, da je ta najbolj cenjena in ima večjo veljavo kot druge, tega ne želim izpodbijati. Rad bi vam dal prebrati zgolj zgodbo, ki kroži o tej cerkvi in tej podobi in sicer točno tako, kot je zapisana, ob robu pa bom dodal nekaj glos oziroma opomb. Zgodba gre takole:

Vedite, da je bila Cerkev Svete Marije iz Loreta soba device Marije, matere našega Gospoda Jezusa Kristusa, v Judeji in mestu Galileje z Imenom Nazaret. V tej sobi se je rodila devica Marija, tu so jo vzgojili in tu je skrbela za svojega dragega sina Jezusa Kristusa do dvanajstega leta.

Najprej velja povedati, da ni znano, kdo je avtor te pripovedi. In če bi jo radi imeli za resnično, bi bilo treba vedeti, kdo jo je napisal, saj so v njej velike in zelo pomembne stvari.

In ko se je naš Gospod Jezus Kristus povzpел na nebo, je blažena devica ostala na zemlji z apostoli in drugimi Jezusovimi učenci.

Štirje evangelisti pravijo, da je bila Marija poročena z Jožefom in opisujejo oznanjenje angela ter nikjer ne omenjajo, da je bila to hiša naše Gospe, da je tam zrasla in skrbela za svojega sina. Iz besed evangelistov je

namreč mogoče razbrati nekaj povsem drugega, saj pravijo, da se je Jožef, ki je nameraval zapustiti Marijo in oditi, z njo poročil, ko ga je v to prepričal angel. Tako bi morali reči, da jo je vzel k sebi domov in je ni pust v sobi, kjer se je rodila.

Ko so ti videli mnoge božje misterije, ki so se zgodili v tisti sobi, so se ob strinjanju vseh ljudi odločili, da iz nje naredijo cerkev v čast in spomin blaženi devici Mariji in tako je bilo storjeno. Potem so apostoli in učenci omenjeno sobo posvetili v cerkev in tam opravljali božjo službo in blaženi evangelist Luka je s svojimi rokami naredil tisto podobo blažene device Marije, ki je tam še danes. Potem so cerkev z velikim spoštovanjem in pobožnostjo obiskovali kristjani tistega kraja. A ko so ljudje pustili Kristusovo vero in prevzeli tisto Mohameda, so božji angeli cerkev premestili.

Sv. Luka natančno in zelo podrobno opiše vsa dejanja apostolov, pridiganje, pogovore, nasvete, ki so jih dajali, pisma, nesoglasja s Farizeji, pa nikoli ne omeni te cerkve in prav tako ne, da bi jo posvetili oni ali kdo drug. Ne omenja, da bi bila notri podoba in da bi notri opravljali božjo službo. Nikjer namreč ne zasledimo, da bi apostoli delali cerkve ali podobe, niti jim tega ne bi pustili veljaki in uradniki v Judeji. Še manj so jih posvečali in prav nikoli v njih niso opravljali božje službe. Ni namreč videti, da bi takrat imeli kakšno drugo službo razen pridiganja, krščevanja in

obhajila. Podobe, posvetitve in druge stvari so prinesli drugi, ki so imeli drugačnega duha. Ta reč je tako pomenljiva in osupljiva, da bi jo morale vsebovati vse zgodovinske knjige, napisane v zadnjih dvesto letih, a je ne omenja nobena.

Prenesli so jo na ozemlje Skjavonije in postavili pri utrdbi po imenu Reka. In ker je tam niso častili, kot je želela, so blaženo devico Marijo angeli spet prenesli preko gora v kraj Recanati ter jo položili v gozd, ki je bil od neke ženske iz tistega kraja, ki se je

Tu se Mariji delata dve krivici. Najprej ta, da ni mogla predvideti, da njene cerkve ljudstva Skjavonije ne bodo primerno častila, in potem še ona, da ji je bilo toliko do časti, ki bi jo morali izkazati v njeni cerkvi. Žalitev Marije je tudi trditev da ni mogla predvideti,

imenovala Loretta. Od takrat se ta cerkev imenuje po ženski, od katere je bil gozd, torej Loretta. V času, ko je bila

cerkev v tem gozdu, se je tam zaradi velikega števila ljudi zgodilo precej hudobij in kraj, zaradi česar so angeli cerkev spet dvignili in prestavili na hrib dveh bratov. Ta brata sta se zaradi velikega zasluzka in drugih stvari, ki sta jih dobila v dar, hudo sprla. Tako so jo božji angeli spet dvignili in prenesli na javno cesto, jo postavili in utrdili, da stoji tam še danes. Ob postavitvi te svete cerkve se je na tistem mestu zgodilo veliko čudežev in znamenj. Tako so vsi ljudje iz Recanatija tekli gledat tisto cerkev, ki je stala na tleh brez temeljev. Ti ljudje, ki so imeli vse skupaj za velik čudež, so se bali, da se ne bi podrla in jo obdali z velikim zidom ter jo utrdili z močnimi temelji, kar je vidno še danes. Vseeno pa nihče ni vedel, od kod je cerkev prišla in kje je bila.

Poglejte, kako se je to razvedelo leta Gospodovega 1296.

Blažena devica Marija se je v sanjah prikazala enemu od mož, ki jo je častil, in mu razodela omenjene stvari. Ta pa je vse razložil ljudem. Ko so to slišali prebivalci pokrajine, so se odločili, da jih zanima resnica in so se na javnem zboru odločili, da izberejo šestnajst uglednih in dobrih mož, ki so skupaj odšli do Svetega groba ter nato do tistih krajev Judeje, Jeruzalema ter mesta v Galileji z imenom Nazaret, da bi raziskali omenjene stvari. In tako je bilo storjeno in ugotovljeno, saj so moške s seboj vzeli mere cerkve. Tam so našli sledi njenih temeljev, ki so se natančno ujemali z merami.

da bo prišlo do hudobij in kraj, če bodo cerkev prestavili v tisti gozd.

Sedaj je avtor sprevidel, da je povedal zelo pomembne in osupljive stvari, ki bi potrebovale kakšen dokaz in pričevanje, če bi jih radi imeli za resnične. Poslušajte, na kakšen način želi prikazati, da so resnične.

Treba bi bilo vedeti, kdo je bil tisti, ki se mu je prikazala, kakšne vere je bil in ali je bil vreden zaupanja. Če zgolj povemo, da je bil nekdo, ki se mu je Marija prikazala v spanju in mu vse razkrila, je to precej šibek dokaz. Teh šestnajst mož bi bilo treba imenovati, ali pa vsaj nekatere od njih. Zanimivo je tudi, da so v tistih časih in krajih našli kar šestnajst uglednih mož. Preteklo je že 1300 let, pa so našli sledove temeljev neke uboge hiške in sobe. V tem času se namreč izgubijo sledi in spomini za mesti, oboki in amfiteatri.

In na zidu v bližini je bilo zapisano, da je bila cerkev tu in da je nato odšla. Ko so se ti moške vrnili v domačo pokrajino, so povedali, da so vse te stvari, kot so ugotovili, resnične. Od takrat je znano, da je bila to soba svete Marije device in po tem so kristjani izkazovali veliko pobožnost v tisti cerkvi. Še posebej zato, ker je prek te cerkve Marija naredila in še dela veliko čudežev, kot je pokazala izkušnja.

V tem kraju in gozdu pri cerkvi je živel puščavnik, ki so mu rekli brat Pavel in je bil tam pri božji službi vsako jutro. Ta nadvse skromen človek svetega življenja je povedal, da se že kakih deset let ob vsakem rojstnem dnevu blažene device Marije, ki je osmega septembra, dve uri pred svitom odpravi iz svojega puščavniškega bivališča proti cerkvi in ob jasnem vremenu opazi svetlobo, ki se spušča na cerkev. Ta luč se zdi dolga dvanajst in široka šest čevljev in ko se spusti nad cerkev, po njegovih besedah izgine. Kot pravi, gre za blaženo devico Marijo, ki prihaja gledat svoj praznik. To je videl samo on, ki je bil sveti mož.

Vse omenjene zadeve sta s svojim pričevanjem Teromanu, upravniku cerkve, potrdila dva dobra moža tistega mesta, Paolo Rinalducci in Francesco iz rodbine Prior ter stvari večkrat ponovila. Paolo je dejal, da je ded njegovega deda videl, kako so angeli prenesli omenjeno cerkev čez morje in jo postavili v tisti gozd,

Ta spomin bi moral še vedno biti na tistem zidu in bi ga moral nekdo iz tistih krajev videti, a o tem ne govori nihče.

Čudeži se delajo prek Boga in Kristusa, tu pa kar preko cerkve.

Prvi dokaz povedanega so torej sanje tistega, ki je častil Marijo, drugi ustno poročilo šestnajstih oseb, o katerem ni nobenega zapisa, ampak samo omemba dveh ljudi, o čemer bomo kmalu spregovorili. A poslušajte tretji dokaz.

Po razlagi tega puščavnika naj bi luč, ki se je prikazovala in bila visoka dvanajst ter široka šest čevljev, pomenila Marijo. Ker je bila gor na nebu, je ni mogel dobro videti.

ter da je z nekaj ljudmi to cerkev večkrat obiskal. Tudi tisti Francesco je povedal, da je njegov ded, ki je imel sto dvajset let, večkrat videl ono cerkev v gozdu. Nekaj podobnega je Francesco povedal tudi meni. Zadeva je torej gotova in lahko potrdimo ter razglasimo, da je bila ta sveta cerkev v tistem gozdu. Omenjeni je več ljudem povedal, da je ded njegovega deda imel hišo pri cerkvi in da so to v njegovem času premaknili iz gozda ter postavili na hrib dveh bratov, kot je povedano zgoraj. In v potrditev teh stvari naj se ve, da je pričujoča pripoved prepisana iz pristnega izvirnika, napisanega v tej cerkvi sv. Marije Loretske dvajsetega marca 1492. Ob spodbudi velike pobožnosti sem jo iz latinščine v ljudski jezik prevedel jaz, don Bartolomeo, menih iz Senčne doline in prior sv. Veridiane iz Firenc, in jo dal natisniti, da se tako velik in pobožen čudež objavi in v duhovno tolažbo razkrije več ljudem.

To je četrti dokaz, da je torej ded njegovega deda videl angele, ko so cerkev prenesli čez morje. In zakaj drugi niso videli, kako so cerkev prenašali sem in tja ter jo prestavili kar štirikrat.

In kdo je avtor tega pristnega izvirnika? Pripoved, ki je tu, je s peresom napisana na tabelni podobi in visi v loretski cerkvi. Tudi če obstaja še kak drug izvirnik, če je kot ta zapis, potem bo vsak lahko presodil, koliko mu gre verjeti.

Actorum septimo capite

*Dura cervice et incircuncisi cordibus et auribus, vos semper Spiritum sanctum
resistitis, sicut et patres vestri.*

CELIO SECONDO CURIONE

Kaj porečete, bratje, mar vas ni branje besedila prepričalo o tem, kar sem dejal na začetku, da torej še ni bilo bolj nevednih, bolj besnih in bolj izdajalskih očitkov od teh, ki so jih namenili Vergeriju? Res gre za krutost in tiranijo brez primere. A hvaljen Bog, oče našega Gospoda Jezusa Kristusa in naš Oče, ki je skozi ta preganjanja in besnila pripeljal v vojsko svojih borcev sedaj še tega človeka, ki nam je zelo drag. Pota gospodova so osupljiva in jih razumejo samo njegovi izbranci. A poslušajte še del zgodbe, ki ga v obrambah niste mogli prebrati. Dobri škof je bil na začetku tega trpljenja trden in se je nekaj časa branil pred temi pismouki in farizeji. Takrat še ni imel tiste luči in tistega razodetja, ki mu ga je potem prijazno namenil Bog, in ker ni vedel, kaj je določil zanj, je želel vztrajati v svoji službi. Tako je dosegel, da je po pregledu teh smešnih členov papež v njegovo škofijo poslal vse tiste ljudi, ki skrbijo za te zadeve, avditorja, vikarja, inkvizitorja in tožilca, ki so skušali raziskati, kako je ravnal pri svojih pridigah, grajah in življenju. Poslani so bili torej vsi štirje in so bili tam štirinajst dni ter nadvse marljivo iskali. Zaslišali so kakih osemdeset oseb na tistem področju. Verjetno veste, da je bil med temi preiskovalci tudi Busdrago, togoten kot le kaj, ki je hotel najti kakšen škofov greh, a je ugotovil, da je bil dober človek in da so zlikovci obtoževalci, priče in hujskači. Inkvizitorja in tožilca je ganila nedolžnost tistega človeka, za katerega sta ugotovila, da ga hočejo nekateri potlačiti, in tako sta med drugim napisala dve pismi, katerih prepis boste videli tu. Preberite si ju in osupnila vas bosta nesramnost in pošastna tiranija, s katerima napadajo božje služabnike. Ker me je duh opomnil, da ste prisluhnili temu skromnemu besedilu in bi radi slišali še preostanek ter konec Vergerijeve zgodbe, naj vam jo na hitro povem. Ko je bil tako lepo opran krivde, o čemer vas bosta prepričali tisti dve pismi, bi se morali papež, legat in vsi tisti preganjalci vsaj zavoljo posvetnega ugleda, če se že ne bojijo Boga, pomiriti in pustiti pri miru tistega ubogega pastirja, a so postali še bolj besni in razkačeni in so lepo razgrajali naprej. Čeprav so štirje ljudje vodili zadnji proces, teh pa je prej bilo že pet (kot pravim, gre za nezaslišano besnilo), razjarjeni papež Pavel (ki sedaj zaradi svoje krivičnosti polaga račune pred Bogom, kot bodo morali storiti tudi drugi) ni hotel verjeti svojemu legatu ne ostalim štirim ter je poslal največjega farizeja in sovražnika, kar jih je imel škof, da bi za nazaj sprožil novi, šesti proces, in še enkrat zagnal vik in krik proti njemu. Bratje, vem, da ste slišali za krutost, s katero se je ta Grisonio znesel nad tistimi iz Kopra,⁵⁹ saj je natisnjena in

⁵⁹ Gre za delo *Della afflittione et persecutione fatta sopra quei di Capodistria nello anno MDXLVIII*, ki je vključeno v pričujočo izdajo.

prevedena celo v nemščino, zato mi o tem ni treba povedati drugega. Poleg tega mu je legat poslal opozorilo, v katerem mu je tiransko zapovedal, da mora takoj zapustiti škofijo. Tako je stisnil zobe, potrpel, ponižno poslušal in odšel v Padovo, kamor ga je vodil Gospod, saj je tam nameraval uprizoriti pomembno predstavo. Malo zatem se je tisti legat spomnil ponj poslati več orožnikov, da bi ga potisnil v papeževe kremplje in ker ga niso našli, so ga iskali na škofovskem sedežu, a je tega zaradi njegovega krivičnega opozorila zapustil nekaj tednov pred tem. In hotel je, da bi sredi tega trušča odšel v Rim ter mu obljubljal različne stvari, da bi ga prepričal. A Vergerij je vedel, da so vse zvijače in pasti, da gre za krivico in neznansko besnilo. Poleg tega mu je kardinal iz Mantove dejal, da mu je kardinal Farnese odsvetoval pot v Rim, saj je vedel, da se je zelo zameril njegovemu dedu. Čutil je, da v njemu hitro rasteta duh in luč, spričo česar je vedel, da Gospod skrbi zanj in da bi ga na ta način rad dvignil nad telesne muke, ga skušal odvrniti od gnusa ter ga uporabil drugje. In ko je na svoje oči videl grozovito kazen, namenjeno Francescu Spieri (zato ga je Gospod pripeljal v Padovo) in tistim, ki se pretvarjajo v veri, ki po spoznanju zanikajo resnico in se upirajo klicu in volji Boga, se je odločil ukloniti papeževim furijam in pustil, da nanj stresejo svojo jezo ter ga odstavijo. In prišel je sem. Papež si je na koncistoriju takoj dal duška ob tistih procesih, zavoljo katerih bi si škof zaslužil (kot sta potrdila inkvizitor in tožilec) ne zgolj oprostitev, ampak celo nagrado. In ob tej hudobni tožbi ga je odstavil. In ker se je bal, da bi v tisti škofiji ostalo kakšno seme evangelija, jo je zaupal nekemu dominikancu fra' Tommasu, izjemno krutemu preganjalcu resnice, da bi izkoreninil in izbrisal vsako sled milosti ter poznavanja resnice, ki bi jo našel, ter da bi obnovil in potrdil praznoverja. Res lepo ravnanje, lepa papeška in legatova pravičnost. A naj vedo, da bodo škodovali samo svoji časti, svojim dušam in sinagogam. Sam že dobro vidim sadove, ki jih je in jih še bo obrodila ta zgodba. Vse to je božje delo. Hvaljena njegova neznanska dobrotà in njegova previdnost, s katero tako prijetno vodi zadeve v svojo slavo in na škodo ter obup svojih sovražnikov.

Kdo bi lahko dejal, da bi se moral škof pritožiti koncilu, če se mu je zdelo, da mu je bila storjena krivica, ter posnemati Pavla, ki se je pritožil cesarju. Ponujam dva odgovora. Prvi je, da so papeži, še posebej danes, zelo tiranski in da lahko na njihove koncile pride zgolj tisti, ki se prilizuje in s svojim glasom pritrdi zmotam in hudobijam. Drugi pa je, da tudi če bi se imel škof kam pritožiti, sem prepričan, da se ne bi hotel pritoževati nad svojo odstavitvijo in ločitvijo od babilonske poslušnosti, kjer pastir ne sme opravljati svojega dela, ampak je prisiljen

malikovati ter z nedopustnimi in podlimi obredi delati neznansko sramoto pred božjim obličjem. A če bi ga kdo drug hotel prisiliti, da bi ostal v škofovski službi, v kateri bi moral učiti in živeti na način, ki ga želijo papeži, bi se pritožil, se na vsak način branil in uprl, da mu ne bi bilo treba ostati, in bi raje umrl. Kdo drug bi lahko rekel, da je velika stvar, da je tisti odlični beneški senat trpel tako nadlegovanje in krutost zavoljo svojega nedolžnega podanika. Vergerij, ki ga je Gospod spodbudil k njegovi odločitvi, ni hotel delati težav tistim gospodom, za katere ve, da so pravični in dobri in da bi mu stali ob strani, če bi hotel ostati trden pri zagovarjanju svojih stališč. Ne gre torej za to, da jim ne bi zaupal ali se pritoževal nad njimi, hotel je pač na ta način slediti božji volji. Zakaj ni šel v Rim (bo spet kdo dejal), kjer bi lahko dobil odvezo ali pa mučeništvo, če bi ga ubili? Božjim otrokom ni treba hoditi na sodišča sovražnikov svojega nebeškega Očeta in zagovarjati njegov nauk, kar pa se tiče mučeništva, ga Gospod takrat ni klical, ampak ga je hotel tu, da bi mu za sedaj služil pri drugih stvareh. Ko se bo odločil, da ga pokliče kot mučenika, ga bo že poiskal in on bo odšel. Spet bi lahko rekli, da je bila res sramota, da so ga odstavili in tako oblatili pred vso Evropo in za vse kasnejše rodove. Kot sramoto razumejo to mesnateži in brezbožneži, *qui veram ignorant viam gloriae*, a pred Bogom, pred njegovimi otroki, je resnična slava trpeti za evangelij in prezirati posvetne sodbe in obrekovanje. Sramoto in slab glas bodo trpeli preganjalci, kar se bo stopnjevalo, kolikor bolj bo rasla luč evangelija, ki se čudovito krepi iz ure v uro. In še bi lahko kdo pripomnil, da bo škof postal revež in bo trpel vse mogoče nadloge. Ustreza mu, da trpi, če bo taka božja volja, in s Pavlom pravi: »Scio abundare et penuriam pati.«⁶⁰ Kristjanom in Kristusovim tovarišem je posvetno trpljenje lastno in so navajeni prenašati lakoto, žejo, vročino, mraz, pomanjkanje, izgnanstvo, križe in mučeništva. A ker smo trpeli s Kristusom, bomo potem vladali s Kristusom.

Z gotovostjo pa vam povem, da živi Vergerij sedaj radosten in potolažen, saj je tu nadvse dobrodošel, priljubljen ter spoštovan, nikoli ne počiva in se na različne načine trudi za Gospodovo slavo.

Kar dajte, preberite si ti dve pismi.

⁶⁰ Flp 4, 12: »Znam biti reven in znam biti v obilju.«

PREČASTITI IN PRESVETLI MOJ GOSPOD, POLJUBLJAM VAM ROKE

Kervem, da je koprski škof služabnik vašega prečastitega in presvetlega gospostva, bo to veselo, ko bo izvedelo, kaj je bilo ugotovljeno v natančni preiskavi, ki smo jo v zvezi z njim v preteklih dneh po celotnem ozemlju Kopra opravili avditor presvetlega monsinjorja legata, vikar presvetlega beneškega patriarha, tožilec in jaz. Po pravici vam povem, da omenjeni ni pridigal ne učil kakršnekoli krive vere, nasprotno, svojo škofijo je vodil tako skrbno in učinkovito, kakor jo pastir sploh lahko. To je potrdilo več kot osemdeset zaslišanih prič. In o njegovem življenju so tudi njegovi nasprotniki (čeprav jih je malo) priznali, da je to *simpliciter et omnino irreprehensibile: iuxta illud Pauli, oportet Episcopum irreprehensibilem esse*.⁶¹ Tista peščica, ki ga je obtožila in nadlegovala, so njegovi zloglasni tekmeči, od katerih jih nekaj s svojim izprijenim življenjem očitno zavrača Kristusa, in neki fratri, ki so jih zaradi hudobij ordinariji njihovih ustanov kaznovali in izgnali. Proces je lepo razkril njihovo zagrenjenost, zavist, zlonamernost in nevednost. Pri tem so sodelovali tudi zaupniki in ovaduhi nekega gospoda Antonia Elia, ki ga na vse možne načine blati zaradi neke rente. To lahko kot oseba, ki je vse skupaj vodila, vašemu presvetlemu in prečastitemu gospostvu potrdim povsem nepristransko, a s spodbudo evangelijske vneme. S škofom nimam nič, a me boli, da *pereat iustus et nemo loquatur*.⁶²

Tako lahko sklenem, da sta bili ubogemu škofu storjeni velika krivica in škoda. In če bi bilo po moje, bi ga kot teolog in inkvizitor vsekakor želel imeti na prižnici, saj je zelo dober pastir. Tako bi bilo res treba storiti in postaviti njegove nasprotnike na laž ter jim pokazati, da *non omnis fermo facit hominem haereticum*.⁶³ In tako, da ne bi dolgočasil vašega presvetlega in prečastitega gospostva, se ponižno priporočam vaši blagodejnosti.

V Benetkah 13. novembra 1546

Ponižni služabnik vašega prečastitega
Gospostva, inkvizitor fra' Marino

Nadvse spoštovanemu in presvetlemu gospodu,
kardinalu iz Mantove, vedno nadvse cenjenemu pokrovitelju

V Mantovi

⁶¹ » ... preprosto in popolnoma neoporečno. Če se ravnamo po Pavlu, mora biti škof brez graje.«

⁶² » ... propade pravičen in nihče o tem ne govori.«

⁶³ » ... ne naredi vsaka stvar človeka takoj za krivoverca.«

PREČASTITI IN PRESVETLI MONSINJOR IN GOSPOD TER NADVSE SPOŠTOVANI GOSPODAR

Menim, da se vašemu prečastitemu gospostvu ne bi smelo zdeti obsojanja vredno, če bo ravnanje tožilstva v zvezi s primerom koprskega škofa v nasprotju z vašim ukazom, še posebej zato, ker je šlo za lažnivo obrekovanje. Takrat se mi je namreč zdelo, da se zavzemam za resnico in sem vneto za božjo slavo opravljal službo tožilca ter zelo strogo preganjal ubogega škofa, ker sem verjel, da so podatki resnični. Tako sem si nakopal sovraštvo vse rodbine Vergerijev in številnih drugih plemičev in sem tudi sam, kot verjamem, postal velik sovražnik Boga. Tako pravim, prečastiti gospod, v zadoščenje Bogu in vaši prečastiti oblasti, da po mojem mnenju ni večjega greha kot videti dobrega in nedolžnega človeka, ki bi ga radi potlačili lažnivi obrekovalci, in biti tiho ter mu po svojih najboljših močeh ne pomagati. Tako ravnanje bi bila služba hudiča in ne tožilca, služba proti Bogu, ki noče, da se nedolžna duša zatira proti resnični pravici, ki ščiti predvsem nedolžne pred pobesnelimi napadi sovražnikov in hudobnih ljudi. To pravim tudi za omenjenega škofa Kopra, za katerega sem kot tožilec sprožil njegov proces in brez dvoma ugotovil, da je trpinčen in preganjan povsem po krivici. Prav zares mi goreča želja po pravici ne da miru in vest me veskozi peče ter sili h kesanju, ker sem s svojo javno službo ob nagovarjanju zlonamernih in lažnivih prič (za katere sem verjel, da so verodostojne) nadlegoval in storil krivico najbolj pravičnemu, dobrodušnemu in najbolj katoliškemu pastirju, kar sem jih spoznal v svojem času. Ko sem to spoznal, me je prav ta želja po pravičnosti spodbudila, da pišem vašemu prečastitemu gospostvu, kot gospodarju, ki dobro pozna svete napotke našega Gospoda, in mu povem resnico. In prav zares mi vest ni dala miru in ni mi bilo lahko v službi, ki jo sedaj opravljam za vas. Pravim, prečastiti gospod, da je omenjeni škof dober, iskren in katoliški človek, ki je kar nekaj let vodil to svojo škofijo tako dobro in katoliško, da je bolje ne bi mogel. Menim, da v Italiji ni škofije, ki bi jo vodili bolj marljivo in učinkovito in bi bolj častila ter si želela svojega pastirja. To, kar pravim, in še več, se je razkrilo, ko smo štirje zelo natančno vodili zadnji proces. Tisto, kar so škofu očitali, so bile prav res izmišljotine in obrekovanje nekaterih zlonamernih ljudi. Bog si želi, da bi bilo v krščanski veri veliko pastirjev te vrste. Vaše gospostvo je modro in dobro ter ve, da ne gre pustiti zatiranja nedolžnih. In sedaj, ko je od mene izvedelo to, kar sem povedal, bo ravnalo tako, kot mu bo naročil Bog. Povem pa vam, da si želim, da bi bil zadolžen za kazen tistih hudobnežev, obrekovalcev in preganjalcev

ubogega škofa, saj potem tako hudo blatenje in krivično preganjanje ne bi ostalo nekaznovano. Zdi se mi, da se je moja vest rešila velikega bremena, ko sem opravil to službo in vas opozoril, ob čemer se vaši blagodejnosti vseskozi ponižno priporočam.

V Benetkah 5. januarja 1547

*Giovan Maria Bucello, pravnik,
javni tožilec prečastitega beneškega legata*

*Nadvse spoštovanemu in presvetlemu monsinjorju,
kardinalu Ardingellu, cenjenemu gospodu in pokrovitelju*

V Rimu

O NESREČI IN PREGANJANJU, KI SO JU UTRPELI TISTI IZ KOPRA V LETU 1548

*Sed haec est hora vestra et potestas tenebrarum.*⁶⁴

⁶⁴ Lk 22, 53: »Toda to je vaša ura in oblast teme.«

ČASTITEMU MONSINJORJU ŠKOFU N.

Poslušajte vaša svetost, če želite slišati o strašnih tegobah, iztrebljanju in veliki nesreči, ki se je zgodila pred nekaj dnevi v ubogi škofiji ubogi čredi očiščenih duš, odkupljenih v Kristusovi krvi. Poslušajte, usmilite se ter molite k nebeškemu Očetu, da tisti Cerkvi in tistim dušam vrne mir in pokoj, in molite za vse tiste, ki so ga skalili in ga še kalijo, da bi jih Bog rešil slepote in trdosrčnosti za našega Gospoda Jezusa.

Nekaj let je že, odkar so mesto Koper preplavile številne zlorabe in mnoga praznoverja in malo ljudi je obdržalo tisto luč in tisto voljo po duhovni prenovi, ki ju potrebuje vsak kristjan. Tisti nesrečni duhovni in fratri, ki so hoteli imeti oblast, so duše hranili z nauki, ki so podobni oni navlaki, s katero imajo navado okrasiti cerkve za njihove praznike. Čez cerkev namreč povlečejo nekaj vrvi in nanje obesijo kakšne risbe, načičkano okrasje, obeske in kakšen poslikan papir, obenem pa hrupno zvonijo z zvonovi in s tem praznim truščem ter mrtvimi obredi pasejo duše ubogih ljudi, ki bi jih morali hraniti z živo besedo Boga. Tak je bil nauk, ki so ga učili in taki so ti pripomočki zunanjih stvari, plitvih, praznih in lažnih stvari. Najlepše knjige, ki so jih dajali v branje, so bile *Rožni venec*, *Marijini čudeži*, *Rožice sv. Frančiška* in podobne. Pridige je bilo slišati le ob štiridesetdnevem postu in tudi te so bile polne tistega umovanja, ki prinaša prepir, zmedo in neumnost. Tisti siromaki so z veliko nestrpnostjo čakali na novice o kakšni podobi, ki bi začela v tem ali onem kraju delati čudeže, kot bi se onim zahotelo. K taki podobi so se besno zgrinjali in glej, vsake toliko so odkrili, da so tekli častit kakšno hudobijo in hudičevo zvijačo ter tja nosili svoj denar. Ker je bilo tako vseč Bogu, mi je v svoji neskončni dobroti v tistem času življenja naklonil iskrico duha in luči, da sem lahko videl, da smo skupaj s to ubogo čredo skrenili s poti in se oklepali številnih praznih in brezbožnih stvari. Zato mi je na srce položil, da sem stopil na prižnico in začel pridigati in tri ali štiri leta sem pridigal dvajsetkrat ali tridesetkrat na leto. Začel sem jim kazati, kolikšni so usmiljenje, dobrota in milost Boga, ki nam je daroval ljubljenea Sina na križu in se je zavoljo njegove poslušnosti in smrti pomiril ter podaril odvezo od grehov in večno življenje. To je bilo vedno sporočilo in namen mojega pridiganja. In v vseh pridigah sem ponovil in v glave vbijal te besede: »*Sic Deus dilexit mundum ut filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam aeternam.*«⁶⁵ In čeprav sem

⁶⁵ Jn 3, 16: »Bog je namreč svet tako vzljubil, da je dal svojega edinorojenega Sina, da bi se nihče, kdor vanj veruje, ne pogubil, ampak bi imel večno življenje.«

poveličeval živo vero, ji dajal prednost in jo častil, kolikor sem le mogel, sem vedno spodbujal svoje poslušalce, da bi stremeli k dobrim delom in naredili so veliko dobrih del. Tako je razvidno, da so bili zares izbrani in božji otroci. Da ne bi ostali pri prepričanju mesnatežev, češ, da so dobra dela vsa tista, za katera si oni domišljajo, da so taka, pravim, da so dobra dela tista, ki sta jih zapovedala Bog in Kristus. Uriti se moramo torej v teh delih, saj nas je tako naučil Bog in nas pripravil, da bi živeli v skladu z njimi. In vem, da je to nauk Svete cerkve. Pravzaprav sem zmeraj spodbujal tiste moje otroke, da morajo z njo ostati združeni in biti povezani s Katoliško ter Apostolsko cerkvijo, torej s tisto cerkvijo in naukom, ki ju je ustanovil in učil Jezus Kristus ter so ju širili in pridigali sveti apostoli in neprekinjeno nekateri sveti možje, da je tako skozi čas bila prenesena in izročena krščanskim ljudstvom. Dejal sem, da drugih Cerkva in drugih naukov ne gre sprejemati in jim slediti. Poleg tega, da sem to podkrepil s pogostim navajanjem svetih spisov, sem vzel nekaj besedil tudi iz *Decretuma* in med njimi je bilo tudi to: »Immutant mendatio veritatem, qui aliud docent quam ab apostolis acceperunt.«⁶⁶ In še to, ki govori o rimskem papežu: »Si enim quod docuerunt Apostoli et prophetae destruere, quod absit niteretur, non sententiam dare, sed magis errare convinceretur.«⁶⁷ In še to: »Si is qui praeest fecerit, aut cuiquam quod a Domino prohibitum est facere iusserit, vel quod praeceptum est praeterierit, aut praeterire mandaverit, S. Pauli sententia est ei ingerenda dicentis: 'Etiam si nos aut Angelus de coelo evangelizaverit vobis praeterquam vobis evangelizavimus, anathema sit'.«⁶⁸ In še ta: »Si quis prohibet vobis quod a domino praeceptum est, vel rursus imperat fieri quod Dominus prohibet execrabilis sit omnibus qui diligunt Deum.«⁶⁹ In še to: »Is qui praeest si praeter voluntatem, vel praeter quod in sanctis scripturis evidenter praecipitur, vel dicit aliquid, vel imperat tanquam falsus Dei testis et sacrilegus habeatur.«⁷⁰ Tako

⁶⁶ *Corpus iuris canonici*, Decretum magistri Gratiani, Decreti pars secunda, causa XXIV, questio III, c. 33: »Tisti, ki učijo nekaj drugega, kot so prejeli od apostolov, spreminjajo resnico v laž.«

⁶⁷ Prav tam, causa XXV, questio I, c. 6: »Kajti če bi šlo za uničevanje tistega, kar so učili apostoli in preroki, ker je bilo to daleč nazaj, in tega ne bi obsodil, sem prepričan, da bi bila to velika zmota.«

⁶⁸ Prav tam, causa XI, questio III, c. 101: »Če je nadrejeni storil ali komu ukazal narediti, kar je prepovedal Gospod, če prestopi, kar je zapovedano ali če ukaže tak prestop, je njemu namenjena sodba sv. Pavla, ki pravi: 'Toda tudi če bi vam mi sami ali pa angel z nebes oznanjal drugačen evangelij, kakor smo vam ga mi oznanili, naj bo preklet!'«

⁶⁹ Prav tam: »Če vam kdo prepoveduje, kar je Gospod zapovedal ali ukaže delati, kar Gospod prepoveduje, naj bo gnusen vsem, ki ljubijo Boga.«

⁷⁰ Prav tam: »Če nadrejeni reče ali ukaže karkoli proti volji svetih spisov ali tistemu, kar je tam jasno zapovedano, velja za krivo pričo Boga in za bogokletneža.«

pravijo svetniki in tako pravijo v *Decretumu* celo stari papeži. Hočejo torej, da ne bi upoštevali in sledili druge cerkve in drugega nauka, kot tistih, ki sta utemeljeni v Kristusu in apostolih, kar sem osvetlil z besedilom v poglavju »Pudenda« XXIII, vprašanje 1, kjer so te besede: »Etenim cum Ecclesia una sit cui in canticis canticorum dicitur, una est columba mea, nullam aliam esse constat, nisi quae in apostolica radice fundata est.«⁷¹ Ni je in ne more biti druge Cerkve kot tiste, ki so jo utemeljili apostoli. Na tej osnovi sem dejal svoji čredi, da so v preteklem času nekatere javne in manj javne osebe brez nauka in duha v krščanstvo prinesle razne umazanije in burke, ki nimajo nič skupnega s tistim lepim naukom, ki so ga učili Jezus, apostoli in sveti očetje, ki so se ravnali po apostolskem nauku. Potem sem dejal, da jih je treba pustiti pri miru in se jih ogibati, saj so zapletle in zamazale nauk Katoliške cerkve ter oblatile njeno čast in ime pred sovražniki Kristusovega križa. Da bi se dotaknil nekaterih zadev, ki niso tako pomembne, ponudil malo mleka in poskrbel za bolnike, sem dejal, da Katoliška cerkev ni nikoli nameravala dodeliti moč zdravljenja nekaterih bolezni in zaščite pred določenimi nevarnostmi temu in onemu svetniku ter enega zadolžiti za bolezni oči, drugega za zobe, tretjemu dati moč, da nas obvaruje nevarnosti vode, četrtemu, da nas ščiti pred ognjem in petemu, da nas obvaruje kuge. In spomnim se, da sem mnogim kazal sklepe kölnskega koncila, ki še ni obsojen, in z mnogimi jasnimi besedami trdi prav to.

Poleg tega sem tudi opazil, da so nekateri fratri zagovarjali in opevali nek rožni venec, kot sem rekel, neke Marijine čudeže in neke rožice sv. Frančiška, zato sem pisal proti vsem trem knjigam in dejal, da so zares polne šare in praznoverja, ki kvarita, zapletata in blatita čistost in brezmadežnost Svete cerkve in krščanskega, katoliškega in apostolskega nauka. V prvi in drugi je toliko nespodobnosti, da je sramota, in veliko zgodb je v popolnem nasprotju s tistim, kar pravijo evangelisti, in jih je Cerkev že zavrnila in obsodila. V tretji je poleg velikih hudobij in brezbožnosti tudi ta, da je bil sv. Frančišek kot drugi Kristus in da naj bi s svojimi stigmami ter krvjo odkupil grehe ljudi in jim dal večno življenje. Kaj še hočete hujšega! In da se lahko ženske od časa sv. Klare naprej rešijo ne s Kristusom, ampak po zaslugi deviškosti Marije, ki se je v telesu vrnila kot tista njihova sv. Klara.

Namesto teh knjig sem ljudem dal brati evangelij Jezusa Kristusa in mislim, da sem jih razdelil več kot sto, nekaterim latinskega, drugim tistega v ljudskem jeziku. Zraven sem delil še nekatere druge knjižice med katerimi sta bili *Medicina*

⁷¹ Prav tam, causa XXIV, questio I, c. 33: »Prav zares je Cerkev ena, saj o njej v Visoki pesmi piše: ‚Ena sama je moja golobica.‘ Zato je očitno, da ni druge Cerkve kot tiste, utemeljene na apostolskih koreninah.«

dell'anima in *Il beneficio di I. C. crocifisso*. Gospod mi je tudi pomagal, da sem lahko odkril res imenitno hudobijo, ki jo je nekaj fratrov naredilo iz neke čudežne podobe in zaradi katere so mestne oblasti zaprle tri osebe, ki so lagale, da so videle Marijo. Res je, da so jo fratri, ki so si izmislili to malopridnost, odnesli brez kazni, za kar je poskrbel legat, ki se je pustil podkupiti. Tako je med temi in drugimi mojimi napor, pri katerih mi je pomagal Bog s svojim duhom, to dobro mesto začelo odpirati oči in spoznavati, od česa je odvisno njegovo zdravje. Počasi se je začelo osvobajati praznoverij in hudobij ter se vračati v objem Jezusa Kristusa, ki se je utelesil, preli kri in umrl za našo pravico, odkup in odrešitev. In v veliko tolažbo mi je bilo, ko sem videl, da je evangelij pri mnogih od tistih mojih otrok opravil svojo nalogo, jim izbil iz glave umazanijo ter jih usmeril k poštenemu življenju. Res bi za njih lahko rekel to, kar pravijo sveti spisi: »Populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam, habitantibus in regione umbrae mortis lux orta est eis.«⁷²

Dobro veste, da so se nekateri grešni duhovni in fratri, ki niso videli in razumeli luči, saj sta jih bila sama tema in meso, ob teh dobrih načelih zmedli, in nekateri so se nejevoljni malo umirili, saj so hoteli, da bi ostalo tisto nečastno življenje, na katerega so bili navajeni, skrito. Opazili so namreč, da so mnogi odprli oči, da so jih opazovali in bili prizadeti. Zadeve so lepo napredovale in vsak dan je kazalo bolje. Upal sem, da mi bo dano videti očiščen in koristen vinograd, ki bo bogato obrodil dobremu kmetu, Večnemu Očetu, ki ga je zasadil s svojo desno roko. A ubogemu vinogradu se je zgodilo to, kar je dejal prerok: »Exterminavit eam aper de silva et singularis ferus depastus est eam.«⁷³ Hudič tega ni prenesel, saj bi rad videl, da je Cerkev vedno umazana in vedno ovita v trdo temo, zato je vstopil in jo hotel še enkrat umazati, omračiti in porušiti do tal. »Deus virtutum convertere respice de coelo et vide, et visita vineam istam.«⁷⁴ O Gospod, to je za naše grehe, po pravici nas kaznuješ, ko puščaš svoje sovražnike na oblasti, a ker si dober in usmiljen, ne glej naših napak, ampak nam pokaži obraz in svojo milost, poglej dol z neba in videl boš našo nesrečo in nadloge. Pridi pogledat, obiskat, obnovit in očistit ta tvoj ubogi vinograd, ki je zaraščen in prekopan po dolgem in počez, stori tako, da bodo ti uničevalci, tvoji sovražniki, videli tvojo navzočnost, tvoj obraz in njegovo strogost ter prenehali s svojim početjem. Čeprav so z nami tokrat ravnali tako kruto, čeprav si dovolil, da se naši sovražniki iz nas norčujejo, nočemo stran od

⁷² Iz 9: »Ljudstvo, ki je hodilo v temi, je zagledalo luč, nad prebivalci v deželi smrtne sence je zasvetila luč.«

⁷³ Ps 80 (79) 14: »Merjasec iz gozda jo grize, poljske živali jo popasejo.«

⁷⁴ Prav tam, 80 (79), 15: »O Bog nad vojskami, vrni se vendar, ozri se z nebes in glej, obišči to trto.«

tebe in prepričani smo, da nam boš pomagal, nas povzdignil in povsem potolažil, da bo naša Cerkev v miru prestala spore, ko bo klicala tvoje sveto ime.

Vaša svetost, k tem, ki jih uči prerok, dodajte še svoje molitve in molitve svoje Cerkve, prosimo vas za našega gospoda Kristusa, da poslušate o nekaterih mukah, ki smo jih morali trpeti.

Častitljivi gospod Annibale Grisonio,⁷⁵ ubogi kanonist, je po mnogih preobrazbah, ki jih je naredil v svojem življenju, sedaj, pri šestdesetih pristal pri teatincih, bil pa je v službi tudi kot kaplan za spreobrnjenke. Ima dva brata pri bosonogih frančiškanih, dve sestri nuni in dve tercijalki, je torej strog mož, ki misli, da je zdravje zgolj pri fratirih in farjih. Tudi on je meščan Kopra in tam ima veliko sovražnikov, ki si jih je sam pridelal. Ta je v svojo družbo vzel redovnika sv. Dominika po imenu Clemente da Brescia, nekega drugega neumneža, nekega pisarja, ki se je hvalil, da je nekoč preklical in zanikal Kristusa z njegovo milostjo, in duhovnika, ki mu je služil kot birič. Na stroške mojega največjega nasprotnika in preganjalca je z apostolskim brévejem prišel tja kot inkvizitor poln gneva in besa, kot je v Apostolskih delih zapisano o Savlu: »Saulus vero spirans minarum et caedis in discipulos domini accessit ad principem sacerdotum et peti tab eo epistolas, ut si quos inveniret eius viae viros ac mulieres vinctos perduceret.«⁷⁶ Nekaj dni, preden je dobil to nalogo, je bil moj obtoževalec in obrekovalec ter hujskač proti meni in nekaterim od tistih meščanov ter je odkrito deloval kot naš sovražnik, sedaj pa se je pustil poslati za našega inkvizitorja in sodnika.

Ko je prišel v Koper, je najprej besno in ob velikem trušču dal javno preiskati domove nekaterih najbolj uglednih meščanov, še posebej tistih, ki so bili njegovi sovražniki, ter se na vse kriplje trudil najti kakšno prepovedano knjigo, a ni našel nobene.

Nato je začel še sam pridigati, precej dolgovezil in sklenil, da je prišel preiskovat tiste, ki nočejo živeti tako kot njihovi predniki, in nato je ta vrli mož dejal, da je bolje iti v hudičevo hišo s svojimi predniki kot v nebesa s temi novimi. Dejal je, da je bolje dati vbogajme duhovnikom, čeprav ti niso v stiski, kot zelo revnemu laiku. Dejal je, da duhovniki ne bi smeli garati in delati s svojimi rokami, kar je povsem nasprotno njegovim kanonom, ki pravijo: »Omnes

⁷⁵ Annibale Grisonio (ok. 1490–1559) je bil duhovnik iz Kopra in kanonik tamkajšnje stolnice. V času Vergerijevih procesov je postal komisar inkvizicije za Istro. V Kopru je zaslišal več kot 200 oseb in jih 80 obtožil krivoverstva, seveda pa je poznan predvsem po preganjanju Vergerija, ki ga je v svojih spisih zbadljivo imenoval tudi Animale Grisonio.

⁷⁶ Prim. Apd 9, 2: »Šel je k velikemu duhovnu in si izprosil pisma za shodnice v Damasku, tako da bi lahko vsakega privrženca Poti, moškega ali ženske, vklestil in prignal v Jeruzalem.«

clerici qui ad operandum sunt validi, artificiosa et litteras discant.«⁷⁷ Rekel je, da je bolje osvetliti in okrasiti posvetno cerkev, kot nahraniti in obleči reveža in druge podobne hudobije ter brezbožnosti. Na koncu je v imenu papeža zagrozil s kaznijo izobčenja in prekletstva v večnem ognju vsakemu, ki bi poznal koga, ki bi bil po njegovem mnenju luteranec, pa ga ne bi obtožil, ter dodal, da naj se vsak, ki je izrekel kakšno mnenje proti Rimski cerkvi in bi ga rad preklical ter se popravil, zglesi pri njemu, kjer bo dobil odvezo. V tem primeru bo človeka obravnaval milo in z blago kaznijo, gorje pa tistemu, ki se ne bi hotel sam javiti in bi ga po obtožbi drugih spoznali za luteranca, saj bi takega brez odveze živega sežgali. Ni je bilo dežele, v kateri bi bilo več zmede in trpinčenja kot v Kopru po tej pridigi. V mestu se je takoj vzdignil zelo velik in nevaren nemir. Takoj so začeli s procesi, a s takimi nepravilnostmi kot še nikoli doslej, in slišal sem, da je ta inkvizitor v njih zagrešil veliko strašanskih lažnivosti.

Kmalu so jih nekaj zaprli, med njimi celo enega, ki ga je obtožil lastni oče. Malo zatem so mnogim prepovedali vstop v cerkev. Tudi sam inkvizitor je obiskal mnoge hiše, tam preiskoval in medtem ustrahoval ter zelo strašil ljudi. Imenitno pa je, da ni bilo nikoli zapisano, če je kakšna priča povedala kaj lepega o kakšnem preiskovancu, zabeležili so samo tisto, kar se je inkvizitorju zdelo žaljivo. Vsake toliko je eden od pridigarjev stopil na prižnico in zaklical: »Imamo jih dvajset! Imamo jih trideset!« In drug dan je spet kričal, da jih imajo kar osemdeset takih. »Vrgli jih bomo v ječo, sežgali jih bomo.« Pomislite kako prestrašeni in zmedeni so morali biti tisti ljudje. Uresničilo se je točno tisto, kar je napovedal Jezus Kristus: »Erit aut tribulatio magna qualis non fuit ab initio usque modo neque fiet.«⁷⁸

Tisti najbolj razsodni in trdni v poznavanju evangelija so bili tiho, da bi videli, kam bo vse to pripeljalo, veliko pa jih je stopilo skupaj in sestavilo besedilo, v katerem so navedli veliko res tehtnih pojasnil, zakaj Grisonio kot njihov sovražnik ne bi smel opravljati preiskav proti njim in zahtevali, da se umakne, dokler ne bi bilo zadoščeno pravici.

A dobri inkvizitor se je še bolj raztogotil in začel še bolj srdito izpraševati in pri tej priložnosti mu je pomagal mestni načelnik, ki je bil povsem po njegovi meri. Bog naj oprostí njegovi odličnosti za vse gorje, ki ga je povzročil, a ga ne

⁷⁷ »Vsi kleriki, ki so sposobni za delo, naj se izučijo v rokodelstvu in se izobrazijo.« Ni povsem jasno, kateri odlok ali uredbo ima Vergerij v mislih.

⁷⁸ Prim. Mt 24, 21: »Takrat je bila namreč velika stiska, kakršne ni bilo od začetka sveta do zdaj in je tudi več ne bo.«

bom imenoval, saj je med mojimi gospodi in podporniki, katerim sem dolžan spoštovanje. »Non maledices principi populi tui«,⁷⁹ pravijo sveti spisi. Taka je bila božja volja, potrpite, dokler je njemu tako všeč.

Razlogov za tako strašno besnilo inkvizitorja je bilo več. Najprej ta, da je slep in pravi farizej in da ne pozna niti kančka resnice, saj ni nikoli bral evangelija in mu je ta povsem tuj. Ko je kdo govoril z njim in hotel kaj razčistiti, ga je napotil k pridigarju, da bi mu ta odgovoril. Skorajda nič ne ve o duhovnih zadevah in jih ne razume. Ko mu je v Kopru nek dobrodušen učenjak, gospod Isepo iz Verone, pisal, da se zahvaljuje Bogu, ki mu je pustil spoznati Jezusa za brata, se je dobri Grisonio zelo razhudil in mu odgovoril, da je nadutost in krivoverstvo imenovati Kristusa za brata. Pisma so pri tistem dobrem mladeniču in jih je mogoče kadarkoli videti. Najprej velja torej povedati, da ne pozna resnice in da je ni niti malo okusil in pri takih je hudič navadno zelo učinkovit. Tako se je hotel maščevati nekaterim sovražnikom, za katere se mu je zdelo, da ga napadajo in mu grenijo življenje, ter si od tega početja obetal čast in slavo. Poleg tega je želel vsaj kakšno nagrado od Rimske cerkve, saj v šestdesetih letih svojega življenja ni dobil prav ničesar. Da bi še bolje razumeli, zakaj je bil tako razjarjen, poslušajte to: Prečastiti gospod Antonio Elio, ki je bil izbran za puljskega škofa in o katerem drugega ne bom povedal, je bil izvor, sredstvo in sedaj vidim, da bi rad bil tudi konec zadev, spričo katerih sem izplaval ven iz ostudnosti in šel tja, kjer lahko služim svojemu Bogu in hodim po tisti čisti in preprosti poti, ki mi jo je pokazal njegov ljubljani Sin. Ne samo da se ne pritožujem nad njim, ampak se mu zahvaljujem kot božjemu orodju in prosim Gospoda, da mu nekega dne odpre oči ter ga povleče iz teme, v kateri sem bil toliko časa tudi sam. Ta, pravim, si domišlja, da mu pripada vsa cerkvena oprema, to, čemur v Rimu pravijo plen, ki je bila od monsinjorja škofa, mojega brata, naj ostane v dobrem spominu, torej njegovega predhodnika. Tako je sem poslal nekega zloglasnega pravnega zastopnika, ki se neusmiljeno toži z zakonito hčerjo mojega brata, vdovo s tremi otročički. Naenkrat je torej omenjeni zastopnik začel pravno trpinčiti tisto ubožico in Grisonio, ki je v službi istega častitljivega škofa in je bil plačan za tisto inkvizicijo, je nadaljeval s preiskavo proti mojemu Vidi, advokatu, in vsem sorodnikom, ki so mu hoteli pomagati. Potem se je spravil celo na njo in jo hotel narediti za krivoverko, ker mu ni hotela dati stvari, ki so bile njene. Res lepe stvari. A kdo bi lahko pripomnil, da je Grisonio vendarle razumen in že star človek, ki je bil vikar v Bresci, in se čudil, da je naredil toliko

⁷⁹ Prim. 2Mz 22, 27: »Ne kolni Boga in ne preklinjaj voditelja svojega ljudstva!«

napak. Ne bi želel razlagati, kako je živel v tisti dobri Bresci, in mesto je res dobro, zato o njegovem ravnanju povprašajte tam, obenem pa poslušajte tudi, kar vam imam povedati jaz. Tudi tisti, ki so navadno pri posvetnih zadevah in praktičnih znanostih razumni in modri, lahko ob vsem svojem znanju in veščinah izgubijo razsodnost in postanejo nori, se spotaknejo in delajo velike napake, ko hočejo delovati proti Kristusu, proti evangeliju, proti resnici, kot se je zgodilo temu nesrečniku. Tako je hotel Bog in dejal, da bo tako naredil: »Perdam sapientia sapientium.«⁸⁰

A vrnimo se k njegovi preiskavi. Neki neumneži, ki ne vedo ničesar o evangeliju ne o čem drugem, sorodniki tega častitljivega očeta, so videli njegovo besnenje in so ob tihi spodbudi drugih sorodnikov, ki so hoteli na ta način pomagati inkvizitorju, v neutolažljivem joku pritekli k njemu, se mu vrgli pred noge ter tega Grisonia prosili za odvezo. Povedati niso znali niti tega, zakaj jo potrebujejo, a častiti gospod jih je pustil lep čas pred sabo na kolenih, nato pa jim je s farizejskim dvigom obrvi in veliko strogostjo le dal odvezo.

Neki drugi, ki so nemara vedeli malenkost več kot ti prvi in so verjetno z muko prebrali nekaj malega evangelija, so takrat imeli vero, a brez prave podlage in trdnosti in o njih je zapisano: »Facta tribulatione propter verbum continuo scandalizantur.«⁸¹ Ti so prišli k njemu, obtožili sami sebe in v strahu dejali, da so pripravljene na preklic. Šest ali osem jih je tako preklicalo svoja prepričanja in se lagalo kot pes teče, s čimer so naredili sramoto sebi in Bogu ter spravili svoje duše v veliko nevarnost. O nesrečniki, naj se spomnijo primera tistega ubogega obupanca Francesca Spiere iz Cittadelle, saj ga je kateri od njih zagotovo videl na lastne oči. Naj se pokesajo za svoje grehe, prosijo nebeškega Očeta milosti za Jezusa Kristusa in naj popravijo napako ter pred ljudmi priznajo tisto resnico, ki so jo pred ljudmi zanikali, Nekateri so namreč preklicali v zasebnosti, tisti, ki niso bili meščani, ampak ubogi obrtniki, so morali to storiti javno. Nekdo od teh pa je to storil tako: »Verjel sem škofu, ki je ugleden mož (tako mi je bilo rečeno), ko je dejal, da ne gre častiti svetnikov in da je papež človek kot ostali ljudje. Sedaj pa verjamem gospodu Annibalu, ki je tudi velik mož, in pravim, da je svetnike treba častiti in da je papež več kot človek.« Tako je dejal. Ta ubogi kanonist se je namreč spomnil, da je v svojem *Decretumu* in *Klementinah* prebral, da papež ni navaden in čisti človek, ampak nekaj sestavljenega, torej pol človek, pol bog. O bogokletstvo, o hudičevo prilizovanje! Slišati kaj takega je res strašno, kot je tudi

⁸⁰ Prim. 1Kor 1, 19: »Uničil bom modrost modrih, razumnost razumnih bom zavrgel.«

⁸¹ Prim. Mt 13, 21: »... nima pa v sebi korenine, ampak je nestanovit. Ko nastane zaradi besede stiska ali preganjanje, se takoj pohujša.«

tisto, da lahko papež vrže kolikor hoče duš v pekel, kjer jih čakajo večne muke, in da ga ne sme nihče ošteti ter ga vprašati, zakaj tako ravna. Tako pravi poglavje »Si papa« v razdelku XL,⁸² kar torej pomeni, da naj bi bil bog. Neki drugi od tistih, ki so preklicali, je povsem prazen človek, brez duha, izobrazbe pa tudi brez zdrave pameti, zanikrn siromak, ki vsak dan vihti motiko in tega so inkvizitorji prepričali, da je stopil na klop in priznal številne krivoverske misli. Teh se je odrekel, jih preklical in sedaj pravi tistim, ki ga poslušajo, da v resnici ni verjel, kot je trdil v preklicu, in da je šel tja le zato, da bi ugodil inkvizitorju in nekim fratrom, ki so ga prosili za to. Spet tretji, ki je tudi preklical, je nek tepček, ki je dva ali tri dni po tem vzel boben in z gručo otrok po mestu uganjal norosti ter razglašal, da bi rad zbral vojsko za boj proti luterancem.

Častitljivi inkvizitor je hotel pokazati, da pač nekaj dela in je na ta način ustrahoval ljudi. Ker je hlepel po slavi, je izrabil te osebe, četudi v nasprotju s svojo nalogo, saj je lahko le začel procese in jih pošiljal v Benetke. Gospodje tiste dobre republike so mu omejili svobodo, ki mu jo je za kratek čas dodelil papež, in so mu pustili zgolj odpiranje procesov. Ker so modri in pravični ter bolj ljubeči do svojih podanikov kot kdorkoli drug na svetu, mu tudi tega ne bi pustili, če ne bi bilo legata, ki je bil zelo nadležen in je razglašal, da je ta inkvizitor, papeški odposlanec, tisto, kar v resnici ni bil. Gospodu inkvizitorju je lepo pomagal tudi tako, da se je premeteno dogovoril z nekimi norčavimi sorodniki, ki so prijokali predenj in prosili odpuščanja ter naprtli kakšno stvar ljudem, ki jih je inkvizitor vzel na piko. Pomenljivo je bilo potem gledati ženske in nevedneže, ki so v strahu pred izobčenjem v trumah tekli obtoževati tega in onega, oče je obtožil sina in sinovi očeta, brat je obtožil brata in tako so tudi med najbolj tesno povezanimi ljudmi nastala velika sovraštva. Tu se je spet uresničila beseda Jezusa Kristusa, ki je dejal: »Tradet autem frater fratrem in mortem et pater filium et insurgent filii in parentes et morte afficient eos et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum, qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit«. In malo zatem: »Nolite arbitrari quia venerim mittere pacem, sed gladium: veni enim separare hominem adversus patrem suum, et filiam adversus matrem suam, et nurum adversus socrum suam et inimici hominis, domestici eius«. ⁸³ In lahko vam povem, da je bila v tem mestu ta prerokba in obljuba izpolnjena, da se je torej oče obrnil proti sinu in snaha proti tašči. V mnogih hišah so nekateri družinski

⁸² Prim. *Decretum magistri Gratiani*, Concordia discordantium canonum, distinctio XL.

⁸³ Prim. Mt 10, 21–22: »Izdajal pa bo v smrt brat brata in oče sina. Otroci bodo vstajali zoper starše in jih izročali v smrt. Vsi vas bodo sovražili zaradi mojega imena, toda kdor bo vztrajal do konca, bo rešen.« in Mt 34–36: »Ne mislite, da sem prišel zato, da prinesem mir na zemljo; nisem prišel, da prinesem mir, ampak meč. Prišel sem, da ločim človeka od njegovega očeta, hčer od njene matere, snaho od njene tašče in človekovi sovražniki bodo njegovi domači.«

člani tako dobili velike koristi in ugodnosti ter so vse življenje veljali za izdajalce in bili drug drugemu veliki sovražniki. Takšno moč in učinek ima hudič pri svojih tovariših. Res, blagor tistemu, ki je lahko šel obtoževati in povedati kako neumnost. Inkvizitor in njegova dva mesena brata so ves dan in še del noči poslušali ženščine in neke burkeže, ki so morali pred njimi klečati, ko so govorili, ob odhodu pa so jim dali blagoslov. Zelo kruto so tlačili predvsem tiste, ki so priznali, da so brali evangelij, še posebej v ljudskem jeziku, ali pa poslušali tako branje, in pa tiste, ki so dejali, da je Kristus njihov brat. In ko je med temi nekdo povedal, da je občutil pokoro in spremembo v življenju potem, ko je bral evangelij, so mu odgovorili, da bi raje videli, če bi bil lopov, kot pa da bi bral to knjigo. Neki vdovi, ki je dejala, da je brala Petrarko, ne evangelij, je Grisonio odgovoril: »Bog si želi, da bi ga res. Če bi ti verjel, bi ti dal blagoslov.« Obtožbe, ki so padale pri teh zaslišanjih so bile te vrste. Ena se je glasila: »Moj brat je dejal, da sveča, prižgana med petjem Kristusovega pasijona ni bolj blagoslovljena od ostalih«, spet druga je bila taka: »Svojega moža sem slišala govoriti, da ne gre častiti podob« in tretja: »Moj sin je dejal, da ti škapulirji, ki se nosijo za vratom, ne koristijo ničemur« in četrta: »Moj sosed pravi, da slike ne morejo delati čudežev«. Ena je šla tako: »Gospod Nicolo Sabini je dejal, da nič ne koristi, če nadenemo Marijin pas ženski, ki bo rodila, in da ni res, kar pravijo ženske, češ, da ne morejo roditi, če se ne priporočijo Devici Mariji.« Zaradi takih zadev si je proces nakopal ta dobri in prijazni mož.

Ubožice so torej za krivoverce obtožile vse ljudi, ki so jih ošteli zaradi kakšnega njihovega praznoverja. In tisti dobri inkvizitorji so natančno poslušali te norosti in jih beležili ter potrjevali blodnje in hudobije tistih ženščin.

A to ni nič v primerjavi z njihovimi pridigami. Zdelo se je, da so si zadali prav zares izruvat Kristusov križ, pokopati njegovo kri in njegovo veliko dobroto ter obnoviti poganstvo. V pridigah so trdili, da je Kristus razdelil moč in skrb nad posvetnimi stvarmi, boleznimi in drugimi nevarnostmi med sebe in svetnike. V podkrepitev tega so dejali, da ni dovolj, če je v velikemu mestu en sam zdravnik. Kakšna se vam zdi ta? Hoteli so reči, da Bog sam zase ni dovolj. To so počeli, ker so jih obvestili, da sem sam pridigal o tej delitvi skrbi za bolne, o čemer sem govoril na začetku. Pravijo, da lahko papež, kadar hoče, izniči tudi tisto, kar je naredil in naročil Jezus Kristus, ker sem dejal, da tega ne more. Pravijo, da Jezus Kristus ni v vsem odkupil naših grehov, ker sem jaz rekel, da jih je, in dejali so, da nas ni naučil vsega, kar je potrebno za zdravje, ker sem sam trdil nasprotno. Po njihovo naj bi ljudje dopolnili vrzeli, ki jih je pustil Kristus, saj tisti, ki se ravna zgolj po stvareh evangelija, ne more biti odrešen, sam pa sem pridigal, da so te

dovolj za odrešenje. V evangeliju naj ne bi pisalo, da je bila Marija vedno devica, ampak je to učila Cerkev, s čimer je pokazala, da lahko kaj doda, vsaj tako je dejal eden od tistih dveh fratrov. In vseeno evangelij pravi: »Missus est Angelus Gabriel ad virginem.«⁸⁴ Mar to ni dovolj? In zakaj je bilo o tem treba govoriti na prižnici? Naj povem še eno, ki me jo je kar strah napisati, in sicer, da Marija med porodom ni imela bolečin, ker ni imela užitka pri spočetju. Mar niso modri ti pridigarji? Poleg tega so razkrili tudi strašno nespodobnost o neki ženski, ki jo je bilo sram priznati greh, katerega zaradi sramu tudi sam ne bom opisoval, saj me bega že sama misel nanj, o nesrečniki. Povedali so še cel kup drugih norosti in laži, kot je tista, da so v noči, ko je bil rojen Kristus, pomrli vsi Sodomiti in da je v Rimu iz nekega izvira začelo teči olje, kar naj bi pomenilo, da mora biti tam papežev sedež. Pravijo, da pri maši nimajo vsi enakih zaslug, ampak jih ima več tisti, ki je namenil več miloščine za to, da se opravi. In opisujejo neke smešne in lažne čudeže, med katerimi je tudi tisti o človeku, ki je bil v vicah in se je prikazal svojemu prijatelju ter mu naročil, naj za njegovo dušo opravijo tisoč maš, zaradi katerih je takoj odletel od tam in trajno pristal v raj. In ker so jim povedali, da sem pridigal, da so dobra dela tista, ki nam jih je zapovedal Kristus, in da se moramo uriti v njih, so mi hoteli v vsem nasprotovati in ugovarjati ter so razglašali, da so dobra in Bogu ljuba dela vsa tista, ki jih kristjan naredi v svoji dobri nameri. Najbolje, da dela vsak tako, kot hoče, in da si vsak dan izmislimo kak nov kult in kakšno novo iznajdbo, saj po njihovo ni bilo potrebno, da je Kristus prišel in nas podučil, katera dela moramo opravljati. To bi veljalo, če bi imeli svobodo izbirati tista dela, ki so všeč naši pameti in našim mesenim predstavam.

Ker so poleg tega ugotovili, da je v mestu veliko latinskih in ljudskih evangelijev, so razglasili, da smejo evangelij brati le pastirji in pridigarji ter da sploh ni dobro imeti kakršnokoli knjigo z duhovno vsebino v ljudskem jeziku. Tako so jih pobrali mnogim in pustili le nekaterim. Ven so iztrgali Erazmovo pismo, natisnjeno na začetku, ki spodbuja k branju svetih spisov in to kljub pismu papeža Leona, njihovega malika, ki je potrdil ta predgovor in prevod Erazma. Vidite, kakšna ošabnost! In lahko vam povem, da so proti evangeliju močno vpili ter celo trdili, da je bolje brati Petrarko in Ariosta. To so govorili na javnih krajih, kjer je bilo veliko ljudi, in zagotavljali, da je to resnica. »Petrarka vas lahko naredi za nepoštene, evangelij pa za krivoverce«, tako so dejali.

O, nesrečniki in siromaki, kako so se trudili blatiti in grajati ta sveti evangelij.

⁸⁴ Prim. Lk 1, 26–27: »V šestem mesecu je Bog poslal angela Gabriela v Galilejsko mesto Nazaret k devici...«

Pravzaprav so razkrili, da je to v resnici njihov največji sovražnik in da jim ni nič bolj sovražnega in gnusnega kot ta sveta knjiga. In vedoč, da je to knjiga življenja, pot do nebes, knjiga, ki razkriva hinavce in jim lahko vzame veliko posvetnega udobja, so klicali kot tisti hudobni viničarji. »Hic est haeres, venite occidamus eum et nostra erit haereditas.«⁸⁵ Teh nekaj strani, ki jih imajo za izdajalske, jim dela toliko preglavic. »Pridite sem vsi demoni pekla in vsi, ki ste tam, pomagajte nam, da jih očrnimo in iztrgamo iz rok tega ljudstva, saj bo potem povsem naše.« O, nesrečniki in siromaki še enkrat in tisočkrat. Mar ne pripadajo tistim drugim, o katerih je KRISTUS dejal: »Vae vobis Scribae et Pharisei hypocritae, quia clauditis regnum coelorum ante homines vos non intratis, nec sinitis introeuntes intrare.«⁸⁶ Sami evangelija nočete brati in ne želite, da bi ga brali tisti, ki bi ga hoteli.

Veliko besnenje in glasne invektive so namenili tudi knjigi *Medicina dell' anima* in traktatu *Il beneficio di Cristo*, ki pa nista bila obsojena in se v Benetkah že nekaj let javno prodajata. Poleg tega so izvedeli, da sem razkril zvijačo o sv. Juriju, za katero so bili neki fratri, ki so se pretvarjali, da je podoba na njihovem kraju po imenu S. Maria de campi delala čudeže, in da sem pisal proti knjigi *Rožni venec*, zato so začeli kričati, da je treba pustiti ljudi verjeti, kar hočejo, in da opravljajo svoje pobožnosti, kadar hočejo. Malikovanju pravijo pobožnosti, in trdijo, da je *Rožni venec* dobra in sveta stvar, res pa je, da se niso potrudili braniti knjig *Marijini čudeži* in *Rožice svetega Frančiška*, saj jim je mar le za tisto, kar so napisali fratri njegovega reda, kot je *Rožni venec*. Pri farizejih vsakdo brani svojo bratovščino in prepričanja.

Prav tako so slišali, da sem v svojih pridigah namenil vso hvalo in slavo dragoceni krvi in mogočni smrti Jezusa Kristusa, ki je vir, začetek, sredstvo in cilj našega zdravja, ter dejal, da je prav njegova smrt pomirila nebeškega Očeta, ki nam je zaradi tega podaril odvezo od grehov in večno življenje. Ojoj, siromaki in nesrečniki, kakšna bogokletstva so izrekli, ko so govorili o tej smrti in o tej krvi, kako so ju ponižali, kako malo moči so jima pripisali, kako so ju grajali! Menijo torej, da veljajo veliko več naše ceremonije, šara in blato naših del, saj so živahno zatrdili, da si prav z njimi dokončno prislužimo oprostitev grehov in nebesa ter dopolnimo tisto, kar ni mogla storiti Kristusova kri.

⁸⁵ Prim. Mr 12, 7: »Ta je dedič. Dajmo, ubijmo ga in dediščina bo naša!«

⁸⁶ Prim. Mt 23, 13: »Toda gorje vam, pismouki in farizeji, hinavci, ker pred ljudmi zaklepate nebeško kraljestvo. Vi sami namreč ne vstopate, tistim, ki bi radi vstopili, pa ne dovolite vstopiti.«

O Kristus, moj gospod, zakaj prenašaš, da ti hudobci tako ponižujejo in preklinjajo tvojo dragoceno kri, tvoje hudo trpljenje, tvoj križ in tvojo smrt? Tvoji sveti preroki so videli, da je prav tu tvoje odrešenje in naše zdravje, zato so klicali, naj se po božji volji odprejo nebesa, da z njih pride obljubljeni odrešenik. Eden njih je dejal: »Naj se odpre zemlja, naj vzkali in naj zraste iz nje Kristus rešitelj in naj se z dežjem spusti iz oblakov ter se pokaže. Ni je še bilo stvari, ki bi jo tako goreče in željno pričakovali, kot smo tebe Kristus, naš Odrešenik. Prišel si, ko je bila polnost časa, ko si se dobrohotno odločil za to. Na križu, po katerem je tekla tvoja kri, si opravil to čudovito delo naše pomiritve z večnim Očetom in že nekaj stoletij te kot rešitelja in odrešenika poznajo številna ljudstva in narodi.«⁸⁷ In sedaj so prišli ti, ki bi radi v svojem jeziku povedali, da te ne gre tako željno pričakovati in da ti ni bilo treba priti sem, preleti kri in umreti na križu, saj bi oni znali tudi brez tebe najti in učiti načine, s katerimi se pridobijo odpustek, radost, oprostitev grehov in večno življenje. »Ignosce illis quia nesciunt quid faciunt«.⁸⁸ O Kristus, odpusti jim to brezbožnost, podari jim malo luči, da bodo sprevideli, da so se lotili boja proti tebi.

Ne verjamem, da je vaša svetost že slišala, da bi kje pridigali na način, ki sem ga opisal, in bodite prepričani, da govorim po resnici. Prisegam pri svoji duši in vsa Istra, vsa Furlanija in vse Benetke vedo, da so bile pridige res take. In vedite, monsinjor, da so ti ljudje vseskozi zelo besneli in razgrajali, kar je trajalo več kot dva meseca. V tem času niso počeli drugega kot pošiljali okoli biriče, zapirali ljudi v ječo, jih silili k preklicom, jih metali iz cerkva, jim iz rok jemali evangelij, blatili tega in onega, izpraševali, pravno nadlegovali poleg mož tudi ženske in otroke, jih privijali in jim kruto grozili. Hudič se je torej snel z verige in divjal najhuje, kot zna. Tegobe tega ubogega mesta je presvetlo beneško gospodstvo, ki je pravično in dobro, obžalovalo in se na srečo ni strinjalo s takim ravnanjem. Verjamem namreč, da bi sicer ti ljudje povsem pobesneli in si dali duška ter bi sežgali vsaj kakih dvajset ljudi pri živem telesu. Tako pa so številne, mislim, da jih je bilo preko sto, vpletili v razne procese s spisi, debelimi za cel komolec, in jih poslali v Benetke na rzsodbo.

Vaša svetost si lahko misli, koliko veselja so pri tem imeli nekateri podleži, sovražniki evangelija, duhovniki, fratri in laiki, za katere sem dejal, da so tam, koliko žaljivk so izrekli in kako dobro sta se pokazali njihova hinavščina in

⁸⁷ Prim. npr. Iz 45, 8. Podobno kot pri nekaterih drugih svetopisemskih navedkih je Vergerij nekoliko priredil tudi besede prerokov, ki so napovedovali Kristusov prihod.

⁸⁸ Lk 23, 34: »Oče odpusti jim, saj ne vedo, kaj delajo.«

malopridnost. Bolj kot je bil kak duhovnik izprijen in hudoben, bolj so ga hvalili, bolj kot je bil kak laik podel in pokvarjen, bolj jim je bil všeč. Ravnali so se torej po Pilatu, ki je pustil Barabasa in obsodil Kristusa na smrt. Ti brezbožneži namreč ne skrbijo za dobro in vzorno življenje, ampak se zavzemajo za zgolj zlorabe, praznoverja in poganstvo, s katerimi so priklenili ljudi. Nočejo se poučiti o nauku Jezusa Kristusa, saj je njihova država utemeljena na raznih čenčah in zunanjih stvarih, ki jim prinašajo posvetno udobje, časti in ugled. A luč evangelija jih je osvetlila in razkrila za hinavce in brezbožneže.

Kako mislite, vaša svetost, da so ravnali inkvizitor in njegovi fratri, ko so se v svojih pridigah in zasebnih razpravah namenili govoriti o meni? Koliko spoštovanja mislite, da so imeli, ko so govorili o škofu in pastirju duš? Veste, da nisem obsojen in da me niso niti še poklicali. Drži, da se zdim tistim v Rimu sumljiv, ker so slišali, da mi je všeč evangelij in da ne maram zlorab, vseeno pa so o meni govorili, kot da bi mi viselo nad glavo že tisoč obsodb. Naj bo hvaljen Bog, da me je spoznal za tistega, v katerem se je uresničilo, kar je napovedal za svoje izbranice, ko je dejal: »Ecce, ego mitto vos sicut oves in medio luporum; tradent enim vos in conciliis et in sinagogis suis flagellabunt vos.«⁸⁹ Poznamo namreč dve vrsti bičanja, prvo je tepež palice ali biča po hrbtu, rokah in vsem telesu, kot se je primerilo Kristusu, drugo pa so udarci ostrih in strupenih jezikov nekaterih ljudi po časti, ugledu in dobrem imenu, kar je Kristus tudi izkusil. Gre prav zares za oglje, ki ožge in opeče, kot je dejal prerok, in ti udarci zarežejo v meso bolj boleče kot prvi. Kristus govori o obeh vrstah bičanja in nas opozori, da nas bodo izdali, trpinčili na zborih, bičali in v farizejskih sinagogah tolkli po naših telesih in naši časti. In malo zatem pravi: »Non est discipulus super magistrum nec servus super dominum suum: sufficit discipulo ut sit sicut magister eius et servo sicut dominus eius« in dodaja: »Če so mesnateži in zavrženci imenovali mene, ki sem hišni gospodar, Belcebub, koliko bolj bodo moje domače.«⁹⁰ Ponižno se mu zahvaljujem, saj čutim, da me je naredil za podobnega sebi, in ga prosim, da blagovoli narediti po svoje in mi da, če mu je tako všeč, mučeništvo in smrt za njegovo slavo.

⁸⁹ Prim. Mt 10, 16–17: »Glejte, pošiljam vas kakor ovce med volkove... Varujte pa se ljudi, ker vas bodo izdajali sodiščem in bičali po svojih shodnicah.«

⁹⁰ Prim. Mt 10, 24–25: »Učenec ni nad učiteljem in služabnik ne nad svojim gospodarjem. Učencu zadošča, da postane kakor njegov učitelj, in služabniku, da postane kakor njegov gospodar. Če so hišnega gospodarja imenovali Belcebub, koliko bolj bodo njegove domače.« Kot je razvidno, Vergerij omenjeni odlomek navaja dokaj svobodno.

Naj vaša svetost poslušša še to: na podlagi bréveja sploh niso imeli pooblastila, da me preiskujejo, kar so sami priznali in potrdili, da proti meni ni možno sprožiti novega procesa, če se ne pospeši prvi, ki je poln neumnosti in hudobij. To boste kmalu lahko javno videli in se prepričali o usposobljenosti gospoda Gerarda Busdraga, ki ga je sprožil. Tisti so priznali, da me ne morejo preiskovati, zato pa so me neprestano obkladali z nedostojnimi besedami in me, kot sem povedal, zasuli z vsemi žalitvami in grajami, ki so jim prišle na misel. Poleg tega so zaslišanim pričam dajali napotke in tako ravnali z vsemi, ki so jih izbrali, ter od njih zahtevali, da govorijo, kot da so vse to izvedeli pri meni. Po takih ovinkih so proti meni sprožili nov proces, v katerem so pisali tisto, kar jim je padlo na pamet, pa naj bo dobro ali slabo.

Prizanesli niso niti mrtvim, saj so dejali, da so slišali, da naj bi monsinjor škof Pulja, moj brat, naj počiva v miru, delil z mano ista prepričanja in da se je tudi on trudil za odpravo zlorab in malikovanj ter očiščenje Cerkve. Drži, da je imel ista prepričanja, saj je dobro občutil duhovno prenavo in bil resnični božji otrok ter pravi pastir. Dobro je posejal seme evangelija po vsej puljski škofiji, a nekateri lažni bratje so se ga zaradi strahu odrekli in so se vrnili k blatu. Pravi bratje pa so mu ostali zvesti in stanovitno branijo njegovo čast tako, da so spremenili svoje življenje na bolje. Ko so inkvizitorji zavohali tisti prijeten vonj mojega brata, ki pa se je tem zavržencem zdel nadležen in kot vonj smrti, so vzkliknili, da bi radi izkopali njegovo telo iz groba, ga sežgali in vrgli njegov pepel z vetrom. In verjamem, da bi to naredili, če bi bilo po njihovo, saj so možje pobesnelih duhov, ki upajo, da bodo zavoljo teh dejanj dobili kakšno veliko nagrado. O kako slabo se danes godi nesrečnim škofom! Včasih je bilo drugače, saj so jih na primeren način klicali na koncile in jih tam uvidevno poslušali, če so bili obtoženi, ali pa so jim pisali papeži in jih prijazno opomnili. Tako je, na primer, ravnal papež Gregor, ko je pisal škofu Marseillesa ki je uničil tiste podobe. Proti njemu ni sprožil procesa in dvigoval hrupa, ampak mu je pisal in dejal: »Pohvaljen, brat, ker si dejal, da se podob ne sme častiti, ne hvalim pa te, ker si jih podrl.«⁹¹ Sedaj ni več te skromnosti in prijaznosti, saj lahko vidite, kako ravnajo avditorji, inkvizitorji in vsi mogoči fratri z ubogimi pastirji. Papež nas sicer imenuje za brate, če nam piše kakšno pismo in nam naroči razsodbo pri kakšnem sporu, drugače se nam niti ne oglasi, a v resnici smo na slabšem kot sužnji, saj so nam vzeli in ukinili vso moč

⁹¹ Gre za Gregorja I. Velikega (590–604), ki je konec 6. stoletja pisal marsejskemu škofu Serenu in pohvalil njegov boj proti čaščenju podob, a mu dejal, da jih ne bi smel uničevati, ampak zgolj prepovedati malikovanje.

in oblast. *Sed tu Domine usque quo?*⁹² Nam boš, Gospod, kdaj naklonil tudi varen zbor ali nam kako drugače omogočil, da ubogi škofje povemo svoje?

A naj se vrnem k Grisoniu. Naj vaša svetost sliši tudi za najbolj zlonamerno in okrutno zadevo od vseh, kar jih je naredil. Razvnela sta ga sovraštvo in želja, da bi naredil škodo kakim petindvajsetim ali tridesetim najbolj uglednim meščanom, med katerimi je bilo tudi mnogo njegovih bližnjih sorodnikov in med temi je celo eden, ki ima za ženo njegovo sestro. Ko je videl, da z njimi ne bo mogel opraviti s svojimi zasliševanji in vražjimi procesi, se je odločil, da jim škoduje *de facto*. Ker je vedel, da hodi ob nedeljah ob sončnem vzhodu vse mesto v stolnico k maši, se je odločil, da jo opravi sam in ljudi nagovoril v tisti lepi opravi, ki jo je oblekel, da bi se zdel bolj vpliven. Res se je v zakristiji pustil odeti v najlepša oblačila in z najbolj strupenimi in nenavadnimi besedami, ki jih je lahko našel, skušal zanetiti sovraštvo do mene in vseh tistih meščanov, ki so v tisti deželi začeli govoriti o Kristusu in evangeliju. Ker je vedel, da so ljudje najbolj občutljivi, ko je govor o njihovih zadevah, je dejal: »V tem času ste imeli hudo lakoto, vihar, sušo, kobilice ter druge nadloge in za vse to so krivi škof in ostali krivoverci. Te nesreče vas bodo pestile, vse dokler teh ne bomo utišali in to je mogoče najhitreje storiti tako, da primemo za kamne ter jih kamenjamo.« Tako je govoril pred množico kakih dva tisoč ljudi. Pa povejte, če ni hudič deloval v tem svojem duhovniku. Upal je, da bo takoj vzdignil vstajo in upor, da bodo tisti meščani raztrgani na kosce in da ga bo nevedna množica razglasila in izvolila za škofa. Mar niso to strašne stvari? In gre za resnico. A ti ljudje ne bodo imenovani za zlohodne in hudobne, ampak za katoliške in svetniške. *Sed tu Domine usque quo?*

To so torej koncili in to so prenove, ki jih je tako dolgo in ob mnogih vzdihih pričakovalo vse krščanstvo. Papež je v številnih pismih in bulah priznal, da se zavzema za svoboden koncil, da tega pestijo zlorabe, praznoverja, zmote in da je treba to popraviti.

Na začetku papeževanja je nekaterim kardinalom naložil, da mu opišejo in predložijo tiste zlorabe, ki bi jih morali odpraviti, in obljubil, da jih bo res odpravil. Vsi vedo, da so mu jih izročili veliko, saj so natisnjene v knjižici, ki nosi naslov *Consilium*

⁹² Ps 6, 4: »... a ti, Gospod, doklej?«

de emendanda ecclesia, napisal pa jo je kardinal Contarini,⁹³ tisti dobri božji služabnik, naj počiva v miru.

Potem so sklicali koncil in ga že pred dvema ali tremi leti odprli v Trentu in tam so trije legati in vsi škofje, ki so pred tistimi njihovimi zasedanji opravili molitve, vzklíkali, da so v Cerkvi številne nečednosti in izrojenosti ter da jih je treba popraviti. So jih popravili tako, da pošiljajo naokoli v svetih spisih nepoučene in izjemno krute inkvizitorje ki, namesto da bi za napake poskrbeli na koncilih, trpinčijo in nadlegujejo vsa ta mesta in spodbujajo h kamenjanju vseh meščanov, škofov in pastirjev, ki bi radi brali sveti evangelij Jezusa Kristusa in vsaj malo dvignili glavo iz mlakuže praznoverja, malikovanja, teme in poganstva, kjer jih oni tlačijo in utapljujejo, da ne bi nikoli videli luči resnice? O božja dobrota, kako prenašaš te norčije, to trpinčenje tvojih svetih ljudi, za katere si dala svojega ljubljene Sina na križu? Kaj nas še čaka? Takoj ko nekdo začuti KRISTUSA v duši, takoj ko začuti malo duhovnega preporeda in pokore, ko želi kdo pustiti posvetne zadeve in se posvetiti evangeliju, takoj skočijo ven ti farizeji in vpijejo: »Krivoverec, krivoverec, luteranec, luteranec!« in se ga takoj lotijo s preganjanjem. Naj se zgodi po tvoji volji in kakor je tebi večč. Sedaj vladajo mesnateži in tvoji sovražniki so zmagoviti nad nami, tvojimi otroci, a njihova oblast in kraljestvo ter ta krivica bodo trajali zgolj toliko, kolikor boš hotel. Ti jih namreč lahko razpustiš in uničiš z lahkim pišem iz tvojih ust in to boš storil, ko ti bo po volji. S tem se tolažimo in se veselimo, ker si že začel svoje delo. *Qui coepit perficiet.*⁹⁴

Monsinor moj, počasi bom končal, a prej povem še tole malenkost: Že pet ali šest let Gospod kar lepo klesti po meni, me uri in kaznuje in vem, da je name padalo z vseh strani. Zahvaljujem se mu in naj bo vedno hvaljen, saj čutim, da mi je prav skozi trpljenje, tegobe in preganjanje odprl oči in pokazal Jezusa Kristusa. Naj tu v njegovo slavo priznam, da nisem vedel, kaj pomeni duhovni prepored in nisem poznal resnice, ko sem prvič postal sumljiv duhovnikom Rimske cerkve in ko so me začeli preganjati. Med preganjanjem

⁹³ Vergerij v svojih spisih pogosto omenja dokument o zlorabah v Cerkvi z naslovom *Consilium de emendanda Ecclesia*. Poročilo so sestavili po naročilu Pavla III., komisiji pa je predsedoval kardinal Gasparo Contarini (1483–1542). Čeprav je bilo poročilo zaupne narave, so ga tako v Italiji kot v Nemčiji protestanti začeli skrivoma tiskati že kmalu po tem, ko so ga marca leta 1537 predstavili papežu. Kot poroča Vergerij, papeži kasneje poročila niso upoštevali, kar velja celo za Pavla IV., ki ga je pred tem kot kardinal in član komisije pomagal sestaviti. Gre torej za zanimivo protislovje, na katerega Vergerij v svojih kasnejših spisih seveda z veseljem opozarja.

⁹⁴ Prim. Flp 1, 6: »Prepričan sem, da bo on, ki je začel v vas dobro delo, to dokončal do dneva Kristusa Jezusa.«

pa sem našel ta zaklad. Naj bom povsem jasen: Ko me je začel Giovanni della Casa nadlegovati, da bi ugodil Eliu, ki ga je spodbujal iz Rima, sem bil še povsem slep in sem lepo pomagal pri ohranjanju in širjenju praznoverij, zato mi je Bog s pomočjo tegob in nadlog odprl oči, za kar se mu iz srca zahvaljujem. Poleg legatovega preganjanja sem trpel bolezn, pravdanje, oderuške dajatve, katerih sem se znebil, razne življenjske nesreče in hude preizkušnje. Umrli mi je brat, ki je bil škof in mi je bil v oporo in tolažbo, umrlo mi je nekaj nečakov in svak, in z njihovo smrtjo me je doletelo breme skrbi za mnoge otroke, revne in brez drugega očeta kot mene, ki sem sam revež. In vidim, da gre vse skupaj po taki poti, da bom povsem obubožal. Umrli so tudi nekateri drugi moji pomembni prijatelji, pokrovitelji in zaščitniki in poleg tega mi nad glavo visi to prizadevno in neusmiljeno preganjanje. Vaša svetost ve, saj je znano, da me je legat pred nekaj dnevi dal iskati v vasi, ki ji pravijo Dajla, ki je globlje v Istri. Tam me je v velikem besu iskalo več kot dvesto ljudi *cum lanternis, facibus et armis*.⁹⁵ Moralo se je zgoditi, da so z mano, Kristusovim tovarišem, po milosti Gospoda ravnali tako kot z mojim vodjo. Hotel me je zvezanega poslati v Rim in v Tiberio in mislim, da je vedel, da sem bil takrat v Lombardiji, a se mu je zdelo, da je dobro vzdigniti ves ta hrup in pokazati, da dela vse to proti evangeliju. S tem je tudi dobro očrnil mene in prestrašil druge, da ne bi toliko govorili o Kristusu in bi raje ostali tiho v smradu praznoverja in malikovanja. O nesrečnik, naj mu Bog nameni luč! Tako se že nekaj mesecev klatim okoli in se skrivam tu in tam, trpim muke in tegobe ter sem kot Atanazij, samo še v vodni zbiralnik se moram skriti.⁹⁶ Še veliko bolj trpijo moji ubogi nečaki, ki so sirote in so odvisni od mene ter ves dan tako jočejo, da bi se še kamnom zasmilili, a to preganjalce prav nič ne gane. Poleg tega vsak dan pričakujem novico, da so me odstavili, razlastili, izobčili in prekleli in da bom moral zapustiti Italijo ter se na stara leta odpraviti v tujo deželo, kjer bom živel v pomanjkanju, revščini in pričakovanju, da me bodo nekega dne nenadoma ujeli, zabodli v prsi in naredili za mučenika. Takšna je krutost ljudi, kar nam potrjuje nedavni dogodek v Nemčiji, torej usoda tistega svetega mučenika Jezusa Kristusa, Španca Juana Diaza, ki je zapustil Rim in šel v Nemčijo, kjer je služil Kristusu in njegovemu svetemu evangeliju. Tam ga je

⁹⁵ Jn 18, 3: »... z baklami, svetilkami in orožjem.«

⁹⁶ Cerkevni oče in Aleksandrijski škof Atanazij (ok. 296–373) je zgodnjo Cerkev branil pred arianizmom. V svojem boju za čisto vero je, kot pravi izročilo, utrpel veliko krivic in preganjanja ter se med drugim več let skrival v praznem zbiralniku za vodo. Athanasio je tudi eden od Vergerijevih psevdonimov, s katerimi se je podpisoval pod svoje spise.

njegov brat Alfonso, njegovo meso in kri, umoril z nožem za sekanje, je kdo že slišal kaj hujšega?

Te mnoge nesreče in nevarnosti imajo svojo težo ter nas pritiskajo in nemogoče bi jih bilo prenašati, ne da bi izgubili pamet ter obupali, če nas ne bi pri močeh ohranjala božja roka. A naj vam povem, da mi vse skupaj ne prinašajo toliko gorja, grenkobe in žalosti kot spoznanje, da je moja uboga Cerkev prizadela takšno trpinčenje, razdejanje in uničenje. In ta cerkev je moja, pa naj papež naredi z njo, kar hoče, in naj razdeli tiste dohodke, komur želi. To so moji otroci in vedno bodo, jaz sem jim dal rojstvo v Kristusu, jaz sem jih hranil z Jezusovim mlekom. Nihče ne more vzeti očetovstva rojstnemu očetu, čeprav se ta loči od otrok, in podobno ne more nihče vzeti očetovstva duhovnemu očetu. Ta nesreča moje uboge neveste, pravim, me je prizadela bolj kot vse druge tegobe. Uboga božja beseda, ubogi Jezus Kristus, ki so ga z njegovo krvjo tako grobo prekleli in oškodovali, ubogi tisti skromni kristjani, živi tovariši Kristusa, ki so utrpeli toliko nadlog in trpinčenja ter morajo gledati, kako jim vladajo brezbožneži in sovražniki njihovega Gospoda. »Deus autem non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte et patientiam habebit in illis? Dico vobis quia cito faciet vindictam illorum.«⁹⁷ Dobro poslušajte te besede, moji dragi otroci, saj jih je izrekel Jezus Kristus, ki vam obljublja, da bo večni Oče opravil vaše maščevanje, ko mu bo po volji, zato se s tem ne mudite. Glejte le, da vas ti napadi ne zmedejo in da ne boste zaradi njih kolebali. »Videte ne turbemini«, tako pravi Kristus, »oportet enim haec fieri.«⁹⁸ Treba je, da pridejo gorja, a naj se res pazi tisti nesrečnik, zavoljo katerega pridejo. Spomnite se, da je Kristus govoril prav o tem vašem preganjanju in dejal: »Beatus qui non fuerit scandalizatus«,⁹⁹ ter še: »Qui perseveraverit usque in finem hic salus erit.«¹⁰⁰ Bodite trdni in verjemite vanj, saj lahko pobožne osvobodi skušnjave. In ti, nebeški Oče, daj jim moči in potrpljenja ter jim utrdi duha, če si že pustil, da se razmahne preganjanje teh siromakov.

A poslušajte, vaša svetost, kje sem našel glavno uteho. Ko me najbolj tlačijo te moje težave in nadloge, mi duh razkrije besede nebeškega očeta in poskrbi, da se slišijo: »Ko sem poslal ljubljenega Sina v mesu, sem hotel, da se vsi

⁹⁷ Prim. Lk 18, 7–8: »Mar Bog ni pomagal do pravice svojim izvoljenim, ki noč in dan vpijejo k njemu? Bo mar odlašal? Povem vam, hitro jim bo pomagal do pravice.«

⁹⁸ Prim. Mt 24, 6: »Slišali pa boste o vojnah in govorice o vojnah; glejte, da se ne vznemirite. Kajti to se mora zgoditi, vendar še ni konec.«

⁹⁹ Prav tam, 11, 6: »In blagor tistemu, ki se ne spotakne nad menoj.«

¹⁰⁰ Prav tam, 24, 13: »Kdor pa bo vztrajal do konca, bo rešen.«

odvežejo in vidijo, da je to, kar je moral narediti za mojo slavo, božje delo. Pustil sem, da se demon in vsi njegovi tovariši, Herodi, Pilati, Kajfe, visoki duhovniki, pismouki in farizeji kar najbolj potrudijo, da ljudje ne bi spoznali nauka, ki ga je oznanjal, in da ga ne bi sprejeli. In res so se potrudili po svojih najboljših močeh, zmožnostih in pameti, da bi ga potlačili in zastrli. A zaman, saj je vzklik, se razcvetel in kljub njihovim prizadevanjem obrodil sad. In podobno sem dovolil, da dobijo moji sovražniki oblast, vse pristojnosti in veliko moč ter da jih lahko uporabljajo, kot jih je volja proti mojim učencem. Tako so se trudili, da bi ti učenci ostali še naprej nemočni in neznatni pred svetom, da jih ne bi poslušali in jim sledili, ko so širili dobre novice o miru in spravi, ki sta bila dosežena s smrtjo ljubljene Sina med mano in ljudmi. Napeli so torej vse svoje sile in na koncu ugotovili, da ne morejo nič proti meni, ko nekaj odločim. In to v teh časih drži. Kristusa sem najprej pokazal v duhu, a ko je prišel v mesu, ga svet ni hotel in ga ni spoznal in noče ga spoznati niti sedaj. Križa se in trepeti, ko ga vidi pred sabo, in si željno prizadeva preprečiti njegov приход. Dal sem mu to prednost, da lahko naredi najhuje, kar zmore, in uporabi ves svoj bes in srd. Na koncu pa bom poskrbel, da bo ugotovil, da ne more storiti ničesar in bo ostal izgubljen in zmeden, saj želim, da moja beseda kraljuje. Želim, da moja Cerkev, ustanovljena in očiščena v krvi Kristusa, mojega sina, ostane čista in nedotaknjena, brez tistih malikovanj in madežev, s katerimi so jo hoteli še naprej tlačiti brezbožni farizeji. Nihče ne sme misliti, da lahko proti meni zmaga«. Tako mi je Duh razkril, da je govoril Bog in da je taka njegova volja. S tem se tolažim in s srcem kličem: Kar hitro, Gospod, kar hitro naredi, da bomo videli to tvojo lepo zmago za Kristusa, našega odrešenika.

Se priporočam Vaši Svetosti. Molite zame.

V Dosolu, 22. aprila MDXLIX

TISKAR PREDSTAVI RAZLOGE, ZAKAJ SE JE ODLOČIL OBJAVITI TO SKROMNO ZADEVO

Bog je hotel, da sem v roke dobil pismo, ki ste ga prebrali, in me spodbudil, da sem ga natisnil, saj se bo tako po Italiji razvedelo, da so se legati in drugi papeževi služabniki po vseh teh pogajanjih in obljubah o svobodnem in krščanskem koncilu odločili, da ne bodo storili nič in da ne bodo dovolili, da bi se kdo pritaknil zlorab, praznoverij in prikritega malikovalstva ali jih vsaj malo skušal popraviti. Nasprotno, besno so začeli hoditi naokoli in se z veliko krutostjo znašati nad škofi ter mesti, ki so pokazali, da bi se radi premaknili in vsaj malo dvignili glave iz smrada in nesreč, v katerih so se znašli. Videli ste, kako so ravnali z mestom Koper in njegovim škofom, kakšne nesramnosti ter hudobije so širili in koliko zmot so želeli tam utrditi. Bodite prepričani, da bi radi na isti način ravnali z vsemi drugimi, kar se je že potrdilo. To niso stvari, ki lahko ostanejo zakrite, saj jih hoče Bog pokazati. Po njegovi volji so v Italiji še druga mesta in drugi škofi, ki so že okusili in spoznali Kristusa, ki so že dvignili glave in pričakujejo, da jih antikristi ne bodo pustili počivati. Vedite tudi, da je ubogi koprski škof zavoljo jeze, krivice in hudobije, ki jih je bil skupaj s svojo Cerkvijo deležen, odšel v daljne dežele, kjer mu, če bo po sreči, ne bo treba gledati in poslušati vsega tega hrupa in grajanja, s katerima so vseskozi zatirali nauk in žive tovariše Jezusa Kristusa. Raje se je odločil za skromno zasebno življenje v večnem izgnanstvu in za hudo revščino med ljudmi, ki dosledno spoštujejo božjo besedo in objemajo JEZUSA KRISTUSA z njegovim čistim evangelijem. Odločil se je pustiti vse časti, udobje, lagodje in posvetne užitke tistih krajev, kjer tako visoko častijo praznoverje in s številnimi lažnimi verovanji preklinjajo Kristusa ter tako močno trpinčijo njegove tovariše. Zares se je preganjanje v naši Italiji v tem času zelo razvnelo in v Nemčiji zaradi plamenov tistega *Interima*, naperjenega proti božjim otrokom, ni dosti boljše. Mesta in ljudstva hudo trpijo, Kristusov nauk je obsojen in grajan, pobožne knjige najdemo na dolgih seznamih, kjer jih blatijo, preklinjajo in prepovedujejo nato pa sežigajo, medtem ko škofoje in ostali pridigarji in duhovniki evangelija bežijo. V najbolj znanih mestih imajo na voljo celo nagrade in hišice, kjer lahko ti zmikavti na skrivaj očrtnijo in prijavijo ljudi ter tako pokažejo, da bi radi s posnemanjem Judeža izdali in prodali Kristusa in njegove tovariše. Ne delajo drugega, kot da pišejo procese proti njim in z njimi polnijo ječe, zapore in temnice. To so koncili, to so preнове, ki so jih obljubili. Res so vsem razkrili, da bi radi še naprej tlačili Cerkev in jo dušili z nagnusnimi

zlorabami in da bi radi obnovili poganstvo. Dragi bratje, začnite moliti in prosite nebeškega Očeta, da v tej stiski spodbudi vaše kneze in mestne veljake, da poskrbijo za vaše duše tako, kot skrbijo za telesa in imetje. Jasno je namreč, da vam bodo ti, ki se imenujejo duhovniki in hočejo biti vladarji in upravniki vaših duš, kot hudičevi služabniki prinesli prekletstvo in ne zdravja. Pravim, da vašim vladarjem božji in človeški zakoni nalagajo, da vas morajo zaščititi in bedeti nad dušami svojih podanikov, ne pa jih pustiti v nemilost tistih umazanih harpij. Molite, pravim, h Gospodu, da jih spodbudi k sočutju do vas in da sredi tega trpljenja in tlačenja, ki je večje od tistega Izraelovih sinov pod tiranijo faraona v Egiptu, dvigne duha njegovi Cerкви in njegovemu izbranemu ljudstvu. Tako bo to neomajno in potrpežljivo preneslo vse, dokler se ne bo odločil, da ga osvobodi in popelje v obljubljeni deželo za Kristusa, našega Gospoda. Molite tudi zame in pričakujte, da vam kmalu tudi sam ponudim v branje kakšno pisanje tega škofa, ki se je rešil zarot in spletk, zaradi česar bo njegov duh čistejši in močnejši. Takrat vam njegove besede, če bo všeč Gospodu, tudi sam ponudim v boljšem in bolj čistem tisku od tega, ki je bolj za prvo silo.

MDXLIX

NI JE BILO DEŽELE, V KATERI BI BILO VEČ TRPINČENJA, KOT V KOPRU

Ko je Vergerij jeseni leta 1536 zaključil pot cerkvenega diplomata in postal koprski škof, je svojo novo zadolžitev sprejel z mešanimi občutki. Čeprav mu je bilo pogodu, da se je v rodno mesto lahko vrnil z uglednim nazivom, za katerega si je prizadeval že nekaj let, je po drugi strani verjetno vedel, da je bilo njegovo imenovanje na čelo dokaj revnega mesta na robu Beneške republike bržkone posledica njegovih zgolj delno uspešnih diplomatskih zadolžitev in tako tudi težnje, da bi ga dokončno oddaljili od papeške diplomacije. K tej težnji niso botrovali zgolj Vergerijevi stiki s protestanti in prebiranje njihovih knjig, ki jih je moral preučiti v okviru svoje službe, ampak tudi nenavadne poteze v času njegove druge nunciature, kot je bilo samoiniciativno srečanje z Lutrom v Wittenbergu. Če bi torej papež Pavel III. še potreboval njegove usluge pri pogajanjih glede koncila, bi mu gotovo lahko zaupal kakšno od pomembnejših škofij, kjer mu ne bi bilo treba bivati, oziroma mu namenil kakšno od donosnih služb v papeški kuriji. Tako pa je bil ambiciozni Vergerij odtlej vezan na koprsko škofijo in njene skromne dohodke, ki jih je še dodatno znižal odlok o renti petdesetih letnih dukatov, namenjenih Antoniu Eliu, tajniku papeževega vnuka, kardinala Alessandra Farneseja. Kot lahko razberemo iz njegovih zapisov, je bilo plačevanje tega zneska vseskozi velik trn v Vergerijevi peti, njegov spor z Eliem pa eden od razlogov nesoglasja s papeškim dvorom.

V času pred tridentinskim koncilom so škofoje malokdaj bivali v svoji škofiji. Ena redkih izjem je bil Gian Matteo Giberti, ki je v Veroni skušal v duhu prenove z zglednim delovanjem in skrbnim pastoralnim delom prečistiti navade in versko življenje v svoji škofiji. Vergerij na začetku svojega službovanja ni imel namena posnemati Gibertija, a kaže, da je v času po imenovanju za škofa imel željo, da se v Kopru ustali. Kljub nizkim dohodkom mu je bilo zaupano duhovno vodstvo nad kakimi dvajset tisočimi dušami in številnimi lokalnimi cerkvenimi institucijami. Stolnica sv. Nazarija je imela v kapitlju deset kanonikov in omenjeno telo je večkrat skušalo za škofa ustoličiti enega svojih članov. Čeprav je beneška vlada zagovarjala nominacije iz lokalnega okolja, pa so papeži te težnje nemalokrat zavrli s svojimi kandidati, ki so prihajali iz širšega beneškega ozemlja, kot sta bila Vergerijeva predhodnika Assonica in Valvassori, po rodu iz Bergama. Leta 1500 je kapitelj izgubil tudi nekatere privilegije, med katerimi je bila potrditev svojih članov, ki je tako prešla na škofa in papeža, s čimer se je nekoliko spremenila

dinamika med škofom in kanoniki. Glede tega je gotovo pomenljivo dejstvo, da je eden omenjenih koprskih kanonikov, Annibale Grisoni, kasneje postal eden glavnih Vergerijevh sovražnikov. V mestu je bilo trideset cerkva, na širšem področju koprške škofije pa več kot sto trideset kolegijskih, župnijskih in podružničnih cerkva. V škofiji je bilo tudi veliko redovne duhovščine in najpomembnejši redovi so imeli v mestu tudi samostane. Med temi velja naštetih benediktince, dominikance, frančiškane, servite, klarise in avguštinke. Vergerij je imel z redovniki kar nekaj težav, ki so sicer pogosto pestile tedanje škofove, saj redovi niso bili podrejeni neposredno njim, ampak so imeli svoje nadrejene – generale, generalne kapitlje in včasih tudi vplivne kardinale. Če je škof torej hotel poseči v njihovo dejavnost, ki je imela precej velik vpliv na krajevno versko skupnost, je pogosto prihajalo do sporov in prijav na organe zunaj škofije. Vergerij je že leta 1537 prišel v spor s kanonikom kolegijske cerkve v Piranu, Bernardinom De' Pretijem, ki ga je hotel disciplinirati in zaradi katerega si je nakopal nezaupanje kanonikovega zaščitnika kardinala Aleandra. Zaradi spora z Eliem in Vergerijevih tožb proti njegovemu očetu so po papeževem ukazu zavrnili tudi škofovo prošnjo, da bi na področju Istre postal pobiralec dajatev za vojno proti Turkom, kar je bila tisti čas dokaj donosna služba.

Ker je razočarani Vergerij menil, da nima materialnih pogojev za vodenje škofije, je Koper zapustil in skoraj tri leta prebil na potovanjih ter obiskih pri svojih prijateljih in zaščitnikih, kot so bili Pietro Bembo, Gasparo Contarini, Ercole Gonzaga in Ippolito d'Este. Na tej poti se je seznanil tudi z italijanskih evangelizmom, duhovnim gibanjem, ki je vsebovalo nekatere luteranske zamisli, kot je opravičenje po veri, in se je razmahnilo pod vplivom španskega mistika Juana de Valdésa, ki je svoja zadnja leta preživel v Neaplju. Decembra leta 1539 se je mudil v Rimu in se pogovarjal s kardinali Contarinijem, Poleom in Fregosom ter pesnico Vittorio Colonno in drugimi *spirituali*, povsem možno pa je tudi, da je tam spoznal Marcantonia Flaminia, ki je tisti čas urejal besedilo knjižice *Il beneficio di Cristo*. Naslednje leto je kardinala d'Este spremljal na francoski dvor in se v pogovorih s kraljevo sestro Margareto Navarsko še bolj poglobil v duhovnost evangelizma in neoplatonizma. Čeprav je začel dvomiti, da bi prenovo lahko prinesli zgolj zbori in javne razprave, še ni opustil diplomatskih ambicij in sanj o obnovitvi verske enotnosti, ki so ga konec leta 1540 spodbudile, da je kot zastopnik francoskega kralja Franca I. prišel v Worms. Tam je spet zagovarjal potrebo po koncilu in se družil s protestantskimi delegati, kar je sprožilo negativne odzive cesarskih poslancev in še poglobilo nezaupanje

papeške delegacije. Nato se je odpravil še na pogajanja v Regensburg, a od tam odšel, bržkone zaradi nenaklonjenosti rimskih predstavnikov, že pred začetkom pogovorov. Težko je oceniti v kolikšni meri so omenjena potovanja prispevala k Vergerijevi spreobrnitvi, ki je bila vsekakor dolgotrajen proces, a je vseeno mogoče ugotoviti, da je stik z italijanskim evangelizmom v precejšnji meri vplival na njegovo duhovno oblikovanje. Drži pa, da po odhodu iz Regensburga svojih upov ni več polagal toliko v koncil, ampak se je vedno bolj poglobljal v nauke spiritualov, po katerih se je ravnal tudi po povratku v Koper.

Po vrnitvi v rodno škofijo leta 1541 je Vergerij svoje napore tako usmeril v izboljšanje tamkajšnjih razmer ter skušal odpraviti nekatere neprimerne navade duhovščine oziroma tamkajšnjih menihov. Pri tem se je ravnal po smernicah poročila *Consilium de emendanda Ecclesia*, ki ga je za papeža pripravila skupina kardinalov pod vodstvom Gaspara Contarinija in je obravnavalo vprašanje različnih zlorab znotraj Rimske cerkve.

Na zaupno besedilo iz leta 1537, katerega priporočil papež ni upošteval in je kmalu prišlo v roke protestantov, ki so ga z veseljem tiskali, se je Vergerij pogosto skliceval v svojih knjižicah. Verjetno je koprski škof v tistem obdobju tudi že sprejel nauk opravičenja po veri, o čemer pričajo njegova pisma, še posebej dopisovanje z Margareto Navarsko. Vsekakor pa je bil pri uresničevanju tovrstnih prepričan Vergerij bolj dejaven kot ostali visoki kleriki iz kroga spiritualov, ki so po Contarinijevi smrti in ustanovitvi Rimske inkvizicije leta 1542 previdno utihnili. Spričo nevarnih razmer, ki so spodbudile Ochina in Vermiglija k begu v Švico, je Vergerijevo nenavadno živahno delovanje po povratku v Koper vsekakor zanimivo. Čeprav je verjetno vedel, da je Ochinov beg na beneškem ozemlju sprožil nezaupanje do kapucinov, je škof kmalu zatem povabil skupino omenjenih redovnikov, da bi pridigali v Kopru in se celo zavzemal, da bi jim tam postavili samostan. Poleg tega je njegovo dejavnost vseskozi zaznamovalo tudi sodelovanje pri lokalnih sporih, kot je bil tisti med rodbinama Verzi in del Bello. Ker je bil s slednjo preko bratranca Ottonela Vide škof sorodstveno tudi sam povezan, je očitno stopil na njeno stran, namesto da bi skušal spor pomiriti, spričo česar se je od njega oddaljil ugledni zaščitnik, kardinal Pietro Bembo. Zaradi svoje nagnjenosti k prepirom je Vergerij tako v najbolj kritičnem času ostal brez podpornikov v Rimu.

V Kopru so se proti njemu najprej obrnili frančiškani in gvardijan tamkajšnjega samostana sv. Ane fra' Bonaventura Geroni, ki je bil prvi med podpisniki pisma, poslanega nunciju Giovanniju della Casi decembra 1544 v

Benetke. V pismu so vodje štirih koprskih samostanov obtožili Vergerija, »ki bi moral biti pastir in vodnik svojih ovčic, a je postal uničevalec, krvoločni volk, ker po tem mestu in domovini širi profanosti luteranske sekte«. Razglašal naj bi, da vice ne obstajajo, omalovaževal zakrament birme, govoril čez posvetitev cerkva in oltarjev ter trdil, da Krištof in Jurij nista bila prava svetnika. Ko je nek koprski duhovnik v svoji pridigi oporekal škofovim razlagam, češ da naj bi bile luteranske, naj bi mu Vergerij prepovedal pridigati. Nuncija so prosili, da bi v mesto poslal nekoga, ki bi začel preiskavo in zbral potrebne dokaze zoper škofa, saj bi v nasprotnem primeru ta lahko na pota krive vere popeljal veliko meščanov.

Po tej prijavi so proti Vergeriju sprožili vrsto preiskav, ki so trajale nekaj let in se končale šele leta 1549, ko je škof zapustil domovino. Pri tem so Vergeriju povzročali težave mnogi sovražniki, ki si jih je nabral s svojim ravnanjem tako v Kopru kot zunaj njega, kot tudi sumi glede njegove pravovernosti, s katerimi se je moral spopadati že od povratka v rodno mesto. Tako je poleti 1546 sestavil dolgo obrambo v obliki pastoralnega pisma, v kateri je v osmih točkah obravnaval in skušal ovreči vse obtožbe, in jo je osem mesecev po svojem begu z naslovom *Otto difesioni* objavil v Baslu. Čeprav so knjižico natisnili šele leta 1550, pa je očitno, da se besedilo navezuje prav na čas prve preiskave in da ponuja veliko informacij o Vergerijevih nevšečnostih pri vodenju svoje škofije.

Zametke njegovega spora s koprskimi frančiškani bi lahko iskali že v obdobju pred njegovim prihodom v mesto, ko je leta 1439 beneška vlada ukrepala proti redovnikom zaradi prijave Ottonella Vide, sorodnika in tesnega pomočnika Vergerija, ter njegovega podpornika Girolama Zarotta. Omenjena sta beneškemu gospostvu poročala, da vzbuja ravnanje redovnikov in nun v mestu zgražanje ter dosegla, da je spoštovanje doseženega sporazuma mestnim oblastem ukazal sam beneški dož. Čeprav Vergerij torej ni bil neposredno vpleten v zadevo, je prijava njegovih prijateljev prispevala iskro, ki je hitro zanelila spor s koprskimi frančiškani. Kot rečeno, je bilo discipliniranje redovnikov zaradi vseh oblasti, ki so hotele posegati na to področje, za škofa lahko sila nevarno. Redovniki so se lahko pritožili na eno ali več instanc, ki so menile, da so za to pristojne – vodje njihovih redov, beneška vlada ter papež in njegov nuncij v Benetkah. Podpisniki prijave proti Vergeriju so se obrnili na vse omenjene naslove. Pri tem velja omeniti, da njihovih obtožb ni spodbudila zgolj razprava o neprimernem druženju frančiškanov s tamkajšnjimi klarisami, ampak je imel vsak od podpisanih tudi osebne razloge za prijavo. Kot je razvidno iz Vergerijeve obrambe, so bili to opomini, ki jih je škof v zasebnosti namenil redovnikom, a

so ti spričo njihovih slabih navad hitro prišli v javnost. Frančiškan Bonaventura je slovel kot ženskar, servit Giovanni Angelo je veljal za sodomita, dominikanec fra' Vincenzo, ki je dobil odvezo od grehov v zameno za lažno pričevanje proti Vergeriju, pa je sam dajal odvezo tatovom v zameno za del ukradenega plena. Znano je bilo tudi, da je imel Vincenzo pri sebi v samostanu desetletno turško deklico, s katero se je kratkočasil, preden mu je nesrečnica ušla, in da je veliko noči prebil pri ženskah zunaj samostana. Ko je Vergerij za to izvedel, je dominikanca najprej opozoril, a ker se ta za opozorilo ni zmenil, ga je izgnal iz škofije in o zadevi obvestil generala dominikancev. Nadvse zabavna je tudi prigoda frančiškana, ki mu je poročena ženska rodila otroka. Ker je bil njen mož v času spočetja v tujini, je bilo jasno, da ta ni mogel biti otrokov oče, zato jo je menih prepričal, da se ji je v eni od frančiškanskih cerkva prikazala Marija in ji podarila otroka. Ko se je to razvedelo, so ljudje iz vse Istre drli na kraj čudeža, tam pa so frančiškani podjetno pobirali prispevke. Vergerij je ob podpori mestnega načelnika dogodek javno obsodil in pomagal kaznovati storilce.

Čeprav so Vergerija prekrški mesene narave motili do te mere, da je dal postaviti ograjo med samostanoma frančiškanov in klaris, pa tovrstne pregrehe koprške duhovščine niso bile njegova glavna skrb. Bolj so ga motili praznoverje in ljudske pobožnosti, ki so jih redovniki pogosto izkoriščali za lasten zaslužek in jih je imel za izrojenost, ki škoduje pravi krščanski veri. Kot je razvidno iz obtožb, pričevanj in tudi *Osmih obramb*, je v tem kontekstu posebno pozornost namenil predvsem čaščenju svetnikov, čemur se je pri duhovni prenovi svoje škofije najprej posvetil. Zaradi tega je veliko Koprčanov menilo, da se je škof zarotil proti njihovih zaščitnikom, saj je govoril proti svetnikom Juriju, Krištofu, Roku in drugim, ter zanikal njihove moči zdravljenja različnih bolezni. Seveda precej ljudi ni razumelo njegovih pozivov, naj molitve, prošnje in sveče namesto svetnikom namenijo Kristusu, ki je s svojo krvjo odkupil človeštvo. To nevednost so škofovi obtoževalci spretno izkoristili in jo spremenili v strah in sovražnost, v luči katerih lažje razumemo številna lažna pričevanja proti škofu. Poleg zaničevanja svetnikov so ga mnoge priče obtožile tudi ikonoklazma oziroma uničevanja podob svetnikov, kar je Vergerij zanikal in pojasnil, da je pozval k odstranitvi podobe zgolj takrat, ko je bila ta slabo zasnovana in izdelana: »Zdelo se mi je torej, da je slabo in neprimerno, da bi ob vstopu v cerkev najprej naleteli na tako nemarno in grdo podobo.« Čaščenje svetnikov, povezano z različnimi domislicami o čudežih in s postavljanjem neprimernih kipov in podob po cerkvah, je označil za poganstvo in svetoval ljudem, naj denar, ki so ga porabili za to početje, raje namenijo revežem,

kot je učil Kristus. Ker je bil dovolj dobro podkovan v cerkvenem pravu, je tovrstne svetniške legende učinkovito izpodbijal tudi z odlomki iz Gracijanovega *Decretuma* in papeškimi besedili, torej z uradnimi določili Rimske cerkve. Še posebej dobro je svoja stališča utemeljil z *Decretumom*, zbirko odlokov iz 12. stoletja, ki je tisti čas veljala za osrednje besedilo kanonskega prava in je, kot je opomnil, na podlagi spisov različnih cerkvenih avtoritet med drugim učila, da človeški običaji ne morejo biti pomembnejši od božjih zapovedi in resnice.

Nemara pa je v tem kontekstu najbolj zanimiva Vergerijeva alegorična razlaga svetniških legend, v okviru katere naj bi bile omenjene zgodbe nekako skladne s Kristusovim sporočilom. Po tej razlagi je sv. Jurij, ki pobija zmaja, da bi rešil kraljevo hči in bližnje mesto, Kristus, ki premaga hudiča, da bi rešil dušo in vse človeštvo:

»Mesto, kjer sta kralj in tisto dobro ljudstvo, je ves človeški rod. Bližnje jezero je pekel. Zmaj, ki pride vsak dan iz njega in zastruplja ljudi ter jih žre, je hudič in ta bi jih vse zastrupil ter jih potegnil v svoje brezno. A prišel je Jurij s sulico, torej Kristus s križem, ter pokončal zmaja, našega starega sovraga, osvobodil kraljevo hčer, ki je duša, in vse mesto, torej vse vernike.«

Tudi legenda o sv. Krištofu naj bi po njegovi razlagi izvirala iz starodavne zgodbe nekega dobrega pridigarja o kristjanu, ki pluje po morju življenja in nosi na hrbtu, torej v srcu, Kristusa. Potem ko so zgodbo upodobili, so ljudje sčasoma pozabili na izvirno alegorijo in iz slike naredili legendo, po kateri je sv. Krištof prenesel čez reko Jezusa in ji primešali še »ostale čenče«.

Vergerij ni imel težav z zavračanjem očitkov o tem, da je zanikal resničnost zgodb o svetnikih Juriju in Krištofu, resnejša pa je bila obtožba kardinala Cervinija, da naj bi podobne prisposodbe o sv. Krištofu pred tem širil nek krivoverec. Vergerij mu odgovarja, da mora škof učiti resnico, pa četudi jo je pred tem izrekel kak heretik, in se pri tem opira na sv. Avgušтина in sv. Pavla, češ da prihaja resnica od Svetega Duha, »pa naj jo pove kdorkoli«. Konec koncev je tudi hudič dejal, da je bil Kristus božji sin, še preden je to resnico, po kateri se ravna vsak kristjan, zapisal kateri od evangelistov. Prav tako mu pojasni, da je škofova naloga preučiti knjige vseh vrst, iz njih potegniti dobro ter to ponuditi ljudem, pri čemer ni važno, ali je besedilo napisal krivoverec ali pravoverni katolik.

Očitno je torej, da je Vergerijeva kritika ljudskih pobožnosti škodovala ugledu in zaslužku redovnikov ter povzročala zgražanje nepoučenih vernikov. Še ena obtožba, ki jo vsebuje prijava menihov iz leta 1544 je zavračanje nauka o

vicah. Vergerij naj bi nekemu frančiškanku prepovedal govoriti o vicah v pridigah, kritiziral naj bi odpustke ter trdil, da ti, podobno kot molitve za mrtve, služijo zgolj bogatenju menihov. Njihove izmišljotine naj bi bile tudi posebne maše, kot je bila tista sv. Gregorja, namenjena za skrajšanje bivanja pokojnikov v vicah. Kot je trdil škof, si je duhovščina izmislila posebne dodatke k obredu krsta in pogreba zato, da bi jih lahko zaračunala, ter pozival ljudi, da se spovedo pri Bogu, ne pa pri fratirih, ki z eno roko delijo odveze z drugo pa pobirajo denar. Nadvse sporno se mu je zdelo tudi prodajanje meniških kut umirajočim, ki naj bi si tako odeti pred smrtjo prislužili odvezo, pri čemer je opomnil na zanimivo dejstvo, da so fratri to uslugo ponujali le premožnim. Ko je glede tega Vergerij začel učiti, da je do odveze mogoče priti le tako, da se oblečemo v Kristusovo telo, je zaslužek menihov občutno upadel in podoben učinek je imelo njegovo razglašanje, da se ravnanje koprskih frančiškanov in dominikancev ne sklada s tistim njihovih ustanoviteljev. V tej luči je gotovo lažje razumeti, zakaj si je v tistem času prislužil prijavo.

Vseeno pa je iz obtožb mogoče razbrati, da se Vergerij pri svojem prizadevanju za duhovno prenovo v svoji škofiji ni omejil zgolj na odpravo zlorab, ampak naj bi širil tudi nauke *spiritualov*. Očitali so mu, da je zanikal svobodno voljo človeka in njegovo odrešenje preko del. Kot je pridigal, lahko pridemo do odrešenja zgolj po veri in slednje je božji dar, za katerega je poskrbel Kristus s svojo žrtvijo na križu. Poleg tega naj bi razpečeval tudi knjige nekaterih odpadnikov, kot sta bila Ochino in Vermigli, ki so izšle na severu, in deli *Il sommario della sacra scrittura* ter *Il beneficio di Cristo*, ki so ju natisnili v Italiji. Kot je povedala neka priča, naj bi škof razdelil vsaj štirideset izvodov *Sommaria* in ko so ga opomnili, da je *Beneficio* v Bologni prepovedan, naj bi odgovoril, da »nismo v Bologni, ampak v Kopru«. Vergerij v obrambi pojasni, da se v Benetkah knjiga prodaja brez prepovedi in da so tam »v zadnjih štirih letih natisnili in prodali več kot petintrideset tisoč tistih Dobrot«. Pri tem razkrije tudi dovolj dobro poznavanje bolj zamotanih protestantskih nauk, ki jih vsebujeta knjigi in jih njegovi preganjanci očitno niso razumeli:

»Pravijo tudi, da knjigi uničujeta dela in vero, pa čeprav to dvoje obe zelo hvalita in povečujeta. Razlagata, da vera deluje po milosti, ko je navdahnjena in živa, da je božanska vrlina, da ni samo začetek, ampak tudi konec in izpolnjenje kristjana. Dela nas pravične, dobre in svete in zaradi te vere smo pravzaprav rešeni. O delih pravita, da so kot sinovi te vere in da vera kristjana, kateremu je Bog naklonil milost (saj je vera dar njegovim otrokom), presune in spodbudi s silo božje ljubezni. Tako ne more ostati v brezdelju in je vedno

pripravljen na dobra dela ter ne sprašuje, koliko jih po zakonu mora opraviti in kdaj, ampak jih opravlja vseskozi, kolikor jih lahko, ter se ne briga za drugo. In obe omenjeni knjigi oštevata nekatere mesnateže, ki bi radi lenarili in živeli nepošteno ter si mislijo, da je dovolj če govorijo: 'Verujem'. Pravita, da to ni prav, da mora biti kristjan dejaven. Povem naj še več, in sicer da knjigi ne kvarita in ne blatita vere, kot velja tudi za vse protestantske knjige, glede katerih se pritožujejo branitelji Rimske cerkve, češ da naj bi uničevale vero. A včasih nekateri izmed njih po pravici tarnajo, da te preveč poveljujejo in hvalijo vero in tako je res pošastno, da moramo danes poslušati, kako je knjiga *Il beneficio di Cristo* luteranska in da uničuje vero. Ti dve zadevi ne gresta skupaj, če je namreč luteranska, ne uničuje vere in če jo uničuje, ni luteranska.«

Kot trdi Vergerij, so obtožbe proti njemu prežete s tovrstnim neskladjem, ki dokazuje, da menihi ne razumejo božje besede, še več, radi bi jo celo iztrgali iz rok preprostih ljudi, kot dokazuje primer čevljarja Pietra, ki so mu prepovedali brati evangelij.

Nekateri nauki so bili torej preveč zamotani oziroma nepomembni za priče, ki so jih zaslišali, saj ne gre pozabiti, da so bili številni Koprčani med sabo sprti in razdeljeni že pred prihodom škofa v mesto. Pri svojem pričevanju so Vergerija podprli, če so bili že prej naklonjeni njegovim rodbini, oziroma ga očrnili, če so bili z njo sprti. Tak je primer Alviseja Carreria, ki je potrdil, da je Vergerij zagovarjal opravičenje po veri in dodal, da je po njegovem mnenju vsekakor krivoverec. Pomenljivo pa je tudi njegovo pojasnilo, da ga je že prej sovražil, ker je tolpa škofovih sorodnikov napadla njegove sorodnike, Vergerij pa je nato storil vse, da bi jih oprostili. Podobno je bilo pričevanje pravnik Metella Metellija, ki so ga voditelji lokalne židovske skupnosti podkupili, da je govoril proti škofu, in teologa Ambrogia Loschija, ki mu je Vergerij prepovedal pridigati. Loschi je tudi izjavil, da naj bi Vergerij v jedilnici frančiškanskega samostana sv. Bernardina v Piranu povedal anekdoto o obletnici kronanja papeža Pavla III., ki so jo popestrili tako, da sta med pojedino na tleh občevala nek Arabec in plesalka. Papež naj bi v navzočnosti kardinalov vse to gledal in se smejal kot obseden, ko sta akterja opravila svoje, pa naj bi jima dal odvezo in ju blagoslovil.

Seveda pa ne gre pozabiti na najbolj znanega Vergerijevega sovražnika Antonia Elia, Koprčana, ki je služboval na papeškem dvoru. Kot pojasni Vergerij v svoji obrambi, je Eliu, ki je bil pred sporom o denarju tesen družinski prijatelj, omenjeno službo omogočil njegov brat Aurelio. Skupaj s svojimi zagovorniki potrdi, da je bil spor rešen z ustavitvijo izplačila rente v času, dokler bi ostal

koprski škof, ter pojasni, da je zaradi tega Antonio s svojim očetom in bratoma spletkaril, da bi ga zamenjali in tako prišli do svojih letnih petdeset dukatov. S tem namenom so podkupili precej ljudi, med katerimi so bili duhovniki, redovniki in laiki, da bi pričali proti škofu. Poleg tega je Eliu mesto tajnika Alessandra Farneseja omogočalo, da je s papeško podporo pisal nunciju v Benetkah in drugim pomembnim klerikom ter z blatenjem pospešil preiskave proti njemu. Očitno je torej, da so bili v ozadju dobršnega dela obtožb proti škofu finančni razlogi in osebne zamere. Gotovo pa je nekaj ljudi pričalo proti njemu tudi zaradi strahu spričo govoric, da naj bi bil luteranec, torej hudičev služabnik, s katerimi so cerkvene oblasti strašile preproste vernike. Večini teh verjetno tudi ni bil všeč način, s katerim je Vergerij hotel uresničiti svojo prenovo. Pobožnemu Pirančanu gotovo ni mogla biti pogodu izjava: »Vrzite dol to kljuse« in se tako verjetno tudi ni odzival na zapletene razlage o Kristusu, ki mu ga je škof ponujal v zameno za svetnika.

Kot rečeno, se je pobudnik prijave fra' Bonaventura obrnil tako na beneško vlado kot na nuncija della Casa ter papeža Pavla III., kateremu seveda ni pozabil opisati pohujšljive zgodbe, ki naj bi jo Vergerij povedal redovnikom v samostanu sv. Bernardina. Konec januarja 1545 je della Casa v Koper poslal duhovnika Girolama Lippomana, da bi se prepričal, če so obtožbe proti škofu upravičene, a je ta kmalu ugotovil, da nuncija in papeža bolj kot domnevna Vergerijeva kriva vera zanimajo zgodbe, ki jih je ta širil o rodbini Farnese. Nekaterne priče so namreč potrdile omenjeno zgodbo o Pavlovem blagoslovu na pojedini ter dodale, da naj bi Vergerij govoril o papeškem dvoru kot o javni hiši. Poleg tega naj bi razglašal, da je papežev sin in kardinalov oče prisilil mladega škofa Fana, Cosima Gherija, v izprijen spolni odnos, zaradi česar si je Cosimo kasneje vzel življenje. Čeprav je šlo za staro zgodbo, ki je po Italiji krožila že od leta 1537, je razumljivo, da je motila papeževo rodbino, ki je hotela Vergerija čim prej utišati. Della Casa je še pred rezultati Lippomanove začetne preiskave skušal z Vergerijem doseči dogovor in poročal v Rim, da se bo Vergerij papežu opravičil ter celo prišel v Rim. To se ni zgodilo, saj je Vergerij po pogovoru z nuncijem odšel najprej v Firence in nato v Ferraro k svojemu zaščitniku kardinalu Gonzagi.

Spomladi 1545 so papeževe misli zaposlovala obnovljena pogajanja o koncilu, saj je razglasil njegovo odprtje za 15. marec. Sporazumel se je tudi s Karlom V. in računal, da bodo v šmalkaldenski vojni poraženi protestanti prisiljeni priti na koncil in sprejeti njegove sklepe. Kot rečeno, se je tudi Vergerijevo razumevanje koncila v tem času precej spremenilo. To potrjuje njegova razprava

z naslovom *Articoli che sono in controversia da disputarsi in concilio*, ki jo je po vsej verjetnosti napisal, ko je spomladi 1545 zapustil Koper, a preden je sporazum med papežem in cesarjem o vojaškem posredovanju proti protestantom prišel v javnost. V besedilu je skušal pojasniti glavne razloge protestantov za nezaupanje do koncila in razlagal, da je med njimi tudi razočaranje, ker cesar ni držal obljube iz Regensburga, da bo koncil zasedal na nemškem ozemlju. Kot je Vergeriju ob njunem srečanju omenil že Luter, protestanti niso zaupali zagotovitom o prostem prehodu in varnem bivanju na zboru, ki bi bil zunaj Nemčije, saj so se spominjali, kaj se je v Konstanci zgodilo Janu Husu in Hieronimu iz Prage. Prav tako se niso strinjali s tem, da bi morali spoštovati sklepe zadnjih koncilov in da bi na zboru imeli odločilno besedo škofje, saj naj bi bili tisti po poreklu iz Italije preveč podkupljivi. Spis jasno razkriva, da Vergerij koncila ni več videl kot sredstva za discipliniranje protestantov, kakor je razmišljal kot nuncij, ampak je, nasprotno, začel zagovarjati njihova stališča in potrebo, da katoliška stran prečisti svojo hišo, preden bi se koncil sploh začel. V besedilu močno odmevajo zamisli *spiritualov*, ki so verjeli, da jim je Bog zaupal nalogo prebuditi Cerkev, ni pa ob njem mogoče potrditi, da je Vergerij že stopil na protestantsko stran. Odločneje je proti njej zakorakal decembra leta 1545 s pismom novoizvoljenemu beneškemu dožu Francescu Donàju, v katerem ga prosi, da bi prevzel vodenje verske preнове v Italiji, kot so to storili knezi v Nemčiji. Pismo, ki je eden ključnih dokumentov za preučevanje Vergerijevega spreobrnjenja, že razkriva luteranski pogled na Cerkev, saj zavrača ustaljeno hierarhijo pod papeževim vodstvom in poudarja pomembnost politične oblasti pri uresničevanju resnične cerkvene preнове.

Tovrstna besedila Vergeriju gotovo niso pomagala, da bi opral svoje ime pred preiskovalci. Njegov obisk v Brescii konec leta 1545 je zaradi bližine zbora pri teh spet vzbudil nemir in della Casa je poročal v Rim, da škof spet besni in rovari po beneškem ozemlju. Ponovno so ga skušali zvbati v Rim, a brez uspeha, Vergerij se je po postanku v Mantovi napotil v Trento, kamor je prišel 21. januarja 1546. Čeprav na zbor ni bil vabljen, je menil, da mu naziv škofa daje pravico, da se tam oglasi, oziroma da je zaradi svoje službe to dolžan storiti. Imel pa je tudi dva osebna razloga za svojo pot v Trento. Koncil je namreč pomenil uresničenje njegovih dolgoletnih prizadevanj v službi cerkvenega diplomata, poleg tega pa je Vergerij tudi upal, da bodo škofje presodili o njegovi zadevi in ga podprli, papeževi predstavniki, kardinali legati, pa bi morali to sprejeti. Trdil je tudi, da bi proces proti njemu v Benetkah povzročil zgražanje in škodil koncilu. A ker je bilo v Trentu takrat šele kakih trideset škofov, je obveljal ukaz

Cervinija, enega od legatov, da se Vergerija zaradi preiskave in odklanjanja poti v Rim oddalji od koncila. Kot pojasni v posegu proti seznamu della Case, naj bi mu Cervini na vprašanje, zakaj ga podi s koncila, odgovoril: »Se vam zdi lepo, da ste se spravili preganjat sveta Jurija in Krištofa?« Vergerij je tako sprevidel, da je obrekovanje koprskih fratrov dobilo širše razsežnosti in da je lokalni spor začel odmevati tudi v tridentinskih dvoranah. Ker ga ostala legata Pole in Del Monte nista odločneje podprla, je tudi ugotovil, da ne more računati na pomoč visokih prelatov iz vrst *spiritualov*, ki so se bali za svoje službe. Izgon iz Trenta je bil za škofa gotovo grenka izkušnja, po kateri se ni več izmikal preiskavam, ampak je, opirajoč se na svoje pravno znanje, začel pripravljati obrambo proti obtožbam, ki so se kopičile proti njemu.

V treh letih po izgonu iz Trenta so Vergeriju naprtili enega najdaljših in najbolj zamotanih procesov, kar jih je bilo kdaj sproženih proti kakšnemu italijanskemu krivovercu. Njegova javna obramba in dejstvo, da Italije ni zapustil ob prvih obtožbah, dokazujeta, da se ni strinjal z ravnanjem ostalih uglednih *spiritualov*, ki so pod krinko katolištva nove nauke širili na skrivaj. V njegovih spisih tako pogosto zasledimo kritike nekaterih visokih prelatov, kot je bil Pole, ki so videli luč, a so jo zaradi navezanosti na posvetno udobje zatajili in s pretvarjanjem raje posnemali Nikodema.

Proces proti škofu Vergerijevega slovesa je bilo tisti čas težko začeti, saj bi ga v teoriji moral voditi duhovnik z nazivom, višjim od škofa. Težavo je povzročalo tudi dejstvo, da je bil Vergerij beneški podanik in da je njegova škofija ležala na ozemlju republike, kar je pomenilo, da bi bilo pri takem procesu treba upoštevati beneško vlado in se z njo pogajati izjemno previdno. Ko je Vergerij v začetku marca 1546 zapustil Trento, še ni bilo jasno, kdo bo vodil proces proti njemu, della Casa pa je kmalu zatem za to delo zadolžil teologa Vittora Puteolana in pravnika Giovannija Marijo Bucella ter Gherarda Busdraghija. Vergerija so poklicali v Benetke pred nuncija, kjer so 8. junija tudi uradno izdali obtožnico v štiriintridesetih točkah. Tega poletja je Vergerij napisal svojo obrambo, v kateri je trdil, da je bila njegova škofovska dolžnost izkoreniniti praznoverja in zlorabe ter zagovarjati izvirno Kristusovo besedo, in izrazil prepričanje, da bodo vsi razumni ljudje imeli obtožbe proti njemu za nesmiselne. Podobno mnenje je septembra podala skupina, zadolžena Vergerijevo obrambo, v kateri sta bila njegova sorodnika Giovanni Battista in Giovanni Vittori ter Giuliano del Bello. Ti so v dolgi uvodni izjavi trdili, da je do procesa, ki je v vseh pogledih nezakonit in smešen, prišlo zaradi zlonamernosti fratrov in drugih škofovih sovražnikov. Dovolili so jim, da

so zaslišali deset prič, ki so zagovarjale škofa, in zastavili nekaj vprašanj pričam tožilcev, s katerimi so skušali dokazati, da so sodelavci v zaroti fra' Bonaventure in Elia premalo poučeni v teologiji, da bi lahko ločili med pravovernostjo in luteranstvom. Obramba je nato podala prijavo v enainosedemdesetih točkah proti vsem, ki so se s svojim pričevanjem hoteli maščevati škofu, ker jih je pred tem upravičeno kaznoval, ali pa so z grožnjami in nagovarjanjem v to prepričali druge. Čeprav se je proces šele dobro začel in so priče še zasliševali, sta Ottonello Vida in Francesco Grisoni v imenu mestnega sveta že pisala Bucellu in della Casi ter trdila, da je zarota poti škofu razkrita, zaradi česar bi bilo dobro prositi papeža, da bi Vergeriju dovolil vrnitev v Koper. Medtem so se tožilci bližali koncu dokaznega postopka in so do 4. oktobra zaslišali sto triindvajset oseb, od katerih jih je sedemintrideset predlagalo tožilstvo, šestinosemdeset pa obramba. Zanimivo je, da so se tudi nekateri bivši mestni načelniki in redovniki, ki so jih v tem času in kasneje zaslišali v Benetkah, glede zadeve izjasnili v prid obrambi. Tako se je zdelo, da bi se proces zaradi številnih pričevanj v korist škofa lahko z njegovo oprostivitvijo končal predčasno. Loschi je zaskrbljen pisal Pavlu III., da della Casa deluje prepočasi in da Vergerij preko svojih pomočnikov, ki jih je iz dneva v dan več, še vedno širi svoj strup po Koprju, čeprav je daleč od svoje škofije, in prosil papeža, da bi Istro končno osvobodil te nesreče. Nuncij della Casa pa je menil, da ne bi bilo dobro končati zadeve, preden bi poslali dokumente v Rim, saj bi Vergerij lahko imel veliko postopkovnih ugovorov in bi tako vse skupaj zelo upočasnili. Zato je predlagal, da bi gradivo kar v taki obliki takoj poslali v Rim in tja poklicali škofa za zaključni del procesa, če pa ne bi prišel, bi ga takoj spoznali za krivega in odstavili. Ker je bilo skoraj gotovo, da se Vergerij ne bo odzval pozivu, bi lahko označili nuncijev predlog za domiselno pravniško bližnjico do škofove obsodbe, s katero bi se rešil nadležnega procesa na svojem ozemlju.

Vergerija so namreč začeli zagovarjati tudi nekateri visoki prelati, kot sta bila kardinala Del Monte in Madruzzo, ki so menili, da je nedolžen in da bi morali proces zaključiti v Benetkah. Nadvse pomenljivo je tudi dejstvo, da sta bila o njegovi nedolžnosti prepričana celo dva od preganjalcev, katerih mnenji je Vergerij po umiku iz Italije spretno vključil tudi v svojo izdajo *Osmih obramb*. Inkvizitor fra' Marino je namreč novembra 1546 pisal kardinalu Gonzagi in pojasnil, da je škof zgledno vodil svojo čredo in da so njegove težave povzročili pokvarjeni fratri ter sodelavci Elia. Podobno je nuncijev tožilec Bucello v pismu kardinalu Ardinghelliju januarja 1547 trdil, da je Vergerij najbolj zaslužen škof, kar jih pozna. Ker vemo, da je Vergerij večkrat nekoliko priredil dokumente, ki

jih je pošiljal v tisk, je mogoče, da je podobno storil tudi s pismoma, predvsem s tistim fra' Marina, a verjetno v besedilo ni posegel v tolikšni meri, da bi spremenil njegovo sporočilo. Vsekakor sta omenjeni pismi domiselno dopolnilo tiskane izdaje *Obramb* in še dodatno osvetlujeta okoliščine, ki so v tisti fazi procesa povzročale težave della Casi. Poleg mnogih podobnih mnenj je nuncija tisti čas kar dvakrat obiskal francoski ambasador, ki je zagovarjal škofa v imenu svojega kralja in kardinala d' Este. Spričo omenjenih pritiskov se je della Casa še bolj zavzemal, da bi čim prej zaključil beneški del procesa, saj se je zavedal, da bo Vergeriju zelo težko dokazati kakršnokoli krivdo. Imel je tudi veliko težav s pozivi, da bi škof prišel v Benetke in bil navzoč pri zapečatenju dokumentov, preden bi jih poslali v Rim, saj se je škof skliceval na slabo zdravje in postopkovne napake. V začetku maja 1547 je Vergerij naposled le prišel v Benetke, kjer so ga še enkrat soočili z vrsto obtožb, katerim je njegova obramba oporekala, sklicujoč se na Elievo zaroto. V dolgem pogovoru z nuncijem je Vergerij izrazil željo po koncu procesa in upanje, da ga bo papež, ki je že videl osnutek zapisnika, spoznal za nedolžnega in mu tako prihranil pot v Rim. Čeprav je kardinal Farnese poslal zagotovilo, da tam ne bodo upošteval njegovega širjenja zgodbe o Pieru Luigiju Farneseju in škofu Fana, ter mu ponujal povračilo potnih stroškov, je Vergerij še vedno prosil, da bi o njegovem prihodu v Rim odločali po koncu procesa. Lahko bi se torej vprašali, zakaj je Vergerij kljub vsem zagotovitvam in obljubam vztrajal pri svoji prošnji. Nemara je računal na smrt Pavla III. in menjavo na papeškem prestolu ali pa na možnost, da bi pritiski iz Benetk in Francije še pred tem potovanjem prevesili tehtnico v njegovo korist. Gotovo pa je vedel, da ga v Rimu Pavel in njegov vnuk ob prigovarjanju Elia ne bosta obravnavala tako korektno kot della Casa v Benetkah, saj ga drugače ne bi klicala k sebi. Karkoli je že bil Vergerijev namen, se je strategija zavlačevanja izkazala za uspešno. Procesni dosje so 18. junija 1547 zapečatili in ga poslali kardinalu Farneseju, ta pa ga je po prejemu 13. avgusta prepustil v pregled Svetemu oficiju. Na tej točki se je proces ustavil, saj je tudi sam kardinal verjetno dvomil, da so dokazi dovolj trdni za obsodbo, zato na inkvizicijo ni pritiskal. Della Casa tako skoraj eno leto ni dobil novih navodil o zadevi.

Zastoj v poteku procesa je seveda vznemiril Vergerijeve nasprotnike. Tako so Cerviniju v Rim poročali, da se obtoženec druží s škofoma dvomljive pravovernosti Nacchiantijem in Grimanimjem ter da je beneško vlado prepričal, da ne bi sežgali Balda Lupetina, ki je bil že nekaj let zaprt zaradi krivoverstva. Težko je potrditi, koliko teh pritožb je doseglo inkvizicijo in kaj je pravzaprav

počel Vergerij od prejema dokumentacije v Rimu do njegovega prihoda v Padovo, kjer se je skoraj leto in pol kasneje zagovarjal kot obtoženec. O tem obdobju je na voljo zgolj nekaj posrednih virov, med katerimi je najbolj obsežno dopisovanje Girolama Muzia, ki je z naslovom *Le Vergeriane* izšlo leta 1550. Muzio je namreč tega leta izdal pogovore s svojim nekdanjim prijateljem, s katerim sta razpravljala o njegovem preganjanju in proti kateremu se je obrnil potem, ko so ga škofovi sovražniki prepričali, da je luteranec. Ko sta se v začetku leta 1548 srečala v Benetkah, naj bi se tako Muzijevi sumi potrdili in od takrat je pod pretvezo, da se zavzema za njegovo stvar, nadaljeval dopisovanje z Vergerijem. Seveda je bil njegov namen ravno nasproten, kar dokazujejo tudi primerno prikrojeni povzetki pisem, ki jih je Muzio vključil v svojo knjigo namesto izvirnih pisem. *Le Vergeriane* nam tako ponujajo nekoliko pristransko sliko dogodkov v zadnjem letu pred Vergerijevim begom oziroma osvetljujejo predvsem takraten vidik in prepričanja Vergerijevih sovražnikov. Muzio opisuje svoje razprave z Vergerijem in njegovo zagovarjanje evangelija, kjer naj bi bilo zapisano vse, kar kristjan potrebuje, ter omenja, da se škof ni strinjal z njegovim prepričanjem, da je Kristus svojo oblast prenesel na Cerkev. Prav tako naj ne bi priznaval papežu primata v Cerkvi in ko ga je Muzio vprašal, ali njegovo zanikanje papeške oblasti ni tudi zanikanje njegovega imenovanja za škofa, mu je Vergerij odgovoril, da je bil posvečen z »notranjim maziljenjem«. Četudi je sprevidel, da Vergerija ne bo prepričal v pokoro in vrnitev k Rimski ali, kot je pisal, »univerzalni« cerkvi, mu je, da bi razpihal ogenj, poslal še nekaj pisem in na podoben način drezal tudi v Ottonella Vido. V teh pismih je skušal ovreči škofove trditve o papeštvu, svobodni volji, zakramentih in svetnikih ter oštel Vergerija, ker se še ni razkril za luteranca.

Ker *Le Vergeriane* niso vsebovale Vergerijevih izvirnih pisem, bi iz njih težko razbrali, kaj je škof menil o avtorjevih pozivih, da bi se jasno opredelil za rimsko ali luteransko stran. Šele v izgnanstvu je v odzivu na izdajo knjige pojasnil, da mu drobna iskra luči, ki jo je imel v tistem času, še ni prinesla spoznanja, da se mora odreči svojemu položaju znotraj cerkvene hierarhije. Muziov poziv torej ni bil odločilen za njegovo spreobrnjenje, bil je zgolj potrditev, da so ga po krivici preganjali. Vseeno pa je bila omenjena knjiga v veliko pomoč Vergerijevim nasprotnikom. Z njo je Muzio pridobil podporo Elija, ki je po smrti Giovannija Battiste Vergerija stopil na čelo Puljske škofije, in ga je Girolamo nagovarjal, da bi v Pulju tudi zasedal ter pomagal osvoboditi Istro strupenega vpliva Vergerijev. Podpiral ga je tudi Annibale Grisoni, ki ga je Muzio vseskozi obveščal o svoji

polemični dejavnosti, mu ponujal svoja pisma in mu bil v pomoč, ko je Grisoni v začetku leta 1549 začel novo preiskavo proti Vergeriju.

Na Vergerijev proces je vplivala tudi sprememba pri obravnavi verskih zadev na beneškem ozemlju. Po porazu protestantov pri Mühlbergu spomladi 1547 so se tamkajšnje oblasti, vseskozi strpne do krivovercev, začele bati posredovanja cesarske vojske. A da pri teh zadevah ne bi pustile prostih rok Cerkvi, so ustanovile laično telo, imenovano *Tre savi sopra l'eresia*, katerega naloga je bila pomagati nunciju, beneškemu patriarhu in inkvizitorjem pri iskanju ter kaznovanju krivovercev v mestu in jih obenem nadzorovati. Sistem so po letu in pol razširili na vse beneške posesti z navodilom, da mora biti *Consiglio dei dieci* obveščen o vseh pravnih postopkih proti uglednim podanikom. *Tre savi* so tako začeli pri della Casi poizvedovati, zakaj Vergerijev primer stoji, kar so njegovi sovražniki spretno izkoristili. Grisoni je preko Muzia poslal Eliu prošnjo, da bi v Rimu izdali odlok, ki bi škofa oddaljil iz Kopra in omogočil della Casi začeti novo preiskavo. Nuncij je po navodilu iz Rima kmalu zatem Vergerija izgnal iz njegove škofije in vseh beneških posesti v Istri.

Vergerij je najprej iskal pomoč v Mantovi, ko pa se je vrnil na beneško ozemlje in prišel v Padovo, je dož obvestil nuncija, da bodo posvetne oblasti proti škofu ukrepale šele, ko bodo dobile nov papeški ukaz, veljaven za vse beneško ozemlje. Tako so decembra 1548 iz Rima poslali tri papeška pisma z zelenimi pooblastili. Prvo je določalo, da lahko nuncij ob pomoči posvetnih organov Vergerija zapre in ga izroči papeškemu legatu v Bologni, drugo, namenjeno škofu, je vsebovalo ukaz, da mora ta priti v Rim ali pa plačati kazen deset tisoč dukatov, tretje pa je pooblaščalo Annibala Grisonija, da začne novo preiskavo. Grisonijeva prošnja po novem procesu je bila tako kar se da hitro uslišana. Ko je ta novica dosegla Koper, je mestni svet na *Consiglio dei dieci* naslovil uradno pritožbo, v kateri je zatrjeval, da naj bi bil Grisoni verski skrajnež, ki je zelo pristranski do nekaterih uglednih Koprčanov ter zaradi tega neprimeren za vodenje tovrstnega procesa. Čeprav si je beneška vlada prizadevala, da bi Grisonija na tem mestu zamenjala druga, primernejša oseba, je ta začel s svojim delom v Kopru 7. decembra, konec januarja 1549 pa je nadaljeval s preiskavo v Piranu.

Vergerijevo delo z naslovom *O nesreči in preganjanju, ki so ju trpeli tisti iz Kopra v letu 1548* nam ponuja zanimiv opis dogodkov iz časa, ko je »ubogi kanonist« Grisoni prišel v mesto. Njegove opise o takratnih razmerah in težavah Koprčanov zaradi pristranskosti preiskovalcev so skoraj v vseh podrobnostih potrdile tudi pritožbe, ki jih je iz mesta kmalu po začetku nove preiskave prejel

della Casa. Grisoni, ki so ga opisovali kot orodje Elijevega maščevanja Vergeriju, naj bi podkupoval priče, spodbujal verske spopade in celo razglašal, da je božje poslanstvo katolikov kamenjati luterance. Podpisniki pritožb so tudi trdili, da je po njegovih besedah bolje brati Petrarko, Boccaccia in Ariosta kot pa evangelij, ob katerem postanemo krivoverci. Na las podobne zapise najdemo tudi v Vergerijevi knjižici:

»In lahko vam povem, da so proti evangeliju močno vpili ter celo trdili, da je bolje brati Petrarko in Ariosta. To so govorili na javnih krajih, kjer je bilo veliko ljudi, in zagotavljali, da je to resnica. 'Petrarka vas lahko naredi za nepoštene, evangelij pa za krivoverce', tako so dejali.«

Med preiskavo je della Casa je Vergerija pozval na neuraden sestanek, a brez uspeha in ko je izvedel, da skuša škof prek svojih poznanstev v Benetkah ustaviti delo Grisonia, se je zbal, da bi se mu Vergerij spet izmuznil. Delno olajšanje mu je prinesel odlok Sveta desetih, ki je odobril njegovo željo po posredovanju posvetnih oblasti pri aretaciji Vergerija. Medtem se je ta vrnil v Padovo, kjer so na zahtevo padovanskega škofa sufragana Giacoma Rote, ki ga je motila Vergerijeva priljubljenost v univerzitetnih krogih, proti njemu odprli še eno preiskavo. To naj bi bilo potrebno, ker je škof v svoji uradni opravi pogosto obiskoval tamkajšnja predavanja in po njih razpravljal s profesorji in študenti, jim ponujal svoje razlage Pavlovih pisem ter se norčeval iz vic in svetniških čudežev. Roto pa je še bolj skrbela Vergerijeva navzočnost ob smrtni postelji Francesca Spiere, pravnika iz Cittadelle, kateremu je nudil duhovno oporo v zadnjih tednih njegovega življenja. Spiera je namreč zaradi strahu pred inkvizicijo preklical nekaj svojih trditev in verskih prepričanj, povezanih z nauki *spiritualov*, kmalu zatem pa skrivnostno zbolel in, prepričan, da je postal Kristusov sovražnik, umrl v vročinskih blodnjah. Med obiskovalci bolnika je bilo največkrat mogoče opaziti prav Vergerija, ki naj bi celo ponujal finančno pomoč pri zdravljenju in razglašal, da bo dal natisniti zapise, ki jih je s svojimi somišljeniki sestavil ob obiskih. Vergerij ponudi svoje videnje dogodka v posegu proti seznamu prepovedanih knjig della Case, ob čemer tudi pojasni, zakaj se ni odzval povabilu v Rim:

»Oh, kako je bil ta nesrečnik zmeden, prestrašen in obupan! Prav zares se mi je zdelo, da govorim z dušo, ki je sredi pekla in ima okoli vojsko hudičev, ki jo muči. Bil je jezen in zelo ga je bolelo, da se kljub veliki želji ne more vrniti k Bogu in ga poklicati s srcem, ter priznal, da ga je ta strašna nesreča doletela samo zaradi greha zatajitve. Tako hudo je besnel in koprnel, da bi se še kamni

razjokali. Prav sredi Padove, cvetočega mesta in kraja učenosti, kjer je bilo več kot tisoč učenjakov, je Bog želel prikazati to izjemno predstavo. [...] Ni bilo dovolj, da sem se o tem poučil v svetih spisih, vse skupaj sem moral izkusiti in videti Njegovo jezo, če nekdo zanika tisto resnico, ki mu jo je razkril kot največjo uslugo. Pri njegovi slavi priznavam, da so me različne strani vabile v Rim hvalit vse njihove uredbe, institucije, obrede in domisli kot apostolske in prave. Ob vsem tem bi meso, ki je željno posvetne slave ter se boji obrekovanja ter nelagodja, kaj lahko podleglo in me prepričalo, da se res odpravim tja, se pretvarjam, se pogodim, če ne bi zame poskrbel moj nebeški Oče in mi po svoji veliki milosti dovolil gledati in poslušati Francesca Spiero.«¹⁰¹

Po Vergerijevih besedah naj bi Spierova zgodba tudi prispevala k njegovi odločitvi za beg iz Italije, zaradi česar bi jo lahko označili za zadnje v vrsti »razsvetljenj« na poti k njegovi spreobrnitvi. Z njo tudi večkrat zagrozi tistim, ki niso izbrali te poti in so zaradi strahu ali pa koristoljubja, potem ko so videli luč, preklicali svoja prepričanja. V zadnjih treh letih, ko se je moral braniti pred obtožbami, je namreč spoznal, da mora Jezusov tovariš prenašati preganjanje, saj je to ena od značilnosti evangelijskega življenja.

Roti je na njegove obtožbe odgovoril decembra 1548 v pismu, kjer je pojasnil, da je njegova pastirska dolžnost pomagati človeku v stiski in da obiskovalcev pri Spierovi smrtni postelji ni mogoče obtožiti, da so umirajočega k čemurkoli nagovarjali ali javno nasprotovali njegovemu preklicu. Pri tem je dodal, da je na obtožbe tolaženja grešnika celo ponosen in da ga za njegova dejanja čaka na onem svetu božja nagrada.

Seveda odločitev zapustiti Cerkev in oditi iz Italije ni bila lahka, o čemer priča tudi Vergerijev poskus, da bi aprila 1549 s pomočjo francoskega ambasadorja v Benetkah primer prestavil v Ferraro, kjer bi o zadevi odločal kardinal d'Este. Verjetno pa tudi sam škof ni več verjel, da bi bil lahko poziv uspešen, saj se je že dva meseca pred tem začel pripravljati na beg. Že 16. februarja je vse svoje imetje prepisal na vnuke, da ga ne bi zaplenili, 22. aprila je v Dosolu pri Mantovi dokončal svoj spis o trpljenju Koprčanov in ko mu je spodletel tudi zadnji pravni maneuver, je 1. maja prečkal Alpe ter zapustil Italijo. Dolgotrajni pravni postopki proti Vergeriju so se v njegovi odsotnosti končali šele 3. julija 1549, ko so ga na papeškem koncistoriju spoznali za krivega in ga odstavili s škofovskega položaja. Čeprav si je Farnese zelo prizadeval za enoglasno odločitev, pa štirje kardinali niso glasovali za škofovo obsodbo, pri čemer je kardinal Crescenzo javno opomnil na nepravilnosti preiskave.

¹⁰¹ Peter Pavel Vergerij ml., *Proti cenzorjem* (Ljubljana: Založba ZRC, 2018), 47.

Vergerijev proces je sicer dobil nekakšen formalni epilog, a če gledamo nanj s pravnega vidika, se ta vedno znova izkaže za izjemno zamotanega in neprepričljivega. Kot pričajo zapisi, mu preganjalci niso mogli dokazati pravzaprav ničesar, kar bi bilo po cerkvenem pravu nesporno obremenilno, po drugi strani pa tudi Vergerij ni mogel ovreči očitkov in se dokončno oprati suma krivoverstva. Kmalu je namreč sprevidel, da mu družinske povezave, vplivni prijatelji in pravno znanje ne morejo pomagati, da bi se ubranil obtožb, četudi so bile te slabo utemeljene. Na največjo oviro je naletel pri papežu, ki je zaradi osebnih zamer in Vergerijevega obrekovanja onemogočil večino njegovih poskusov obrambe. V smislu pritiska na škofa, ki so ga izvajali njegovi sovražniki v Kopru in Rimu, pa je bilo preganjanje vsekakor uspešno, saj je povzročilo Vergerijev beg in prineslo zamenjavo na škofovskem sedežu. 21. avgusta je namreč Pavel III. po nasvetu della Case za novega koprskega škofa imenoval dominikanca Tommasa Stello. Vergerijevi koprski nasprotniki so bili celo tako učinkoviti in zagnani, da so se v času, ko sta škofovsko stolico zasedala dominikanca Stella in Beretti, še posebej pa od leta 1572, ko je škof postal Elio, zavzemali za izbris oziroma preklic spomina na krivoverskega škofa. O tem med drugim pričata uničeni vrstici na napisu v koprski stolnici, posvečenemu Avreliju Vergeriju, škofovemu bratu, ki so ga odkrili med nedavno prenovo.¹⁰² Kot je bilo ugotovljeno, sta omenjeni odklesani vrstici nosili imeni Petra Pavla in Giovannija Battiste, ki sta napis leta 1548 posvetila svojemu bratu Avreliju. Da je bilo zavzemanje za omenjeno *damnatio memoriae* res veliko, priča tudi dokaj verjetna zgodba, da naj bi v času imenovanja Elia za škofa celo izkopali kosti pokojnega Giovannija Battiste Vergerija, ki je bil pokopan v koprski stolnici, in jih vrgli v morje.

Spisa *Osem obramb* in *O nesreči in preganjanju, ki so ju utrpeli tisti iz Kopra* ponujata zanimiv pogled na zadnja leta Vergerijevega življenja v Italiji in na razmere v Kopru neposredno pred škofovim begom. Vergerijeve obrambe iz leta 1546 so odgovor na prvo skupino obtožb. Kot rečeno, so izšle po škofovem begu iz Italije, spremna besedila pa je napisal Celio Secondo Curione, ki je kot urednik pomagal pri baselski izdaji. Ker je kmalu zatem Curione pomagal urediti tudi nekaj besedil, ki so zagovarjala nauke odpadnika Serveta, se je Vergeriju zameril in ta je leta 1557 skušal doseči, da bi njegovo delo *De amplitudine beati regni Dei* tudi protestanti prepovedali kot krivoversko. V njej je Curione

¹⁰² Gl. Gregor Pobežin, »Napis Vergerijev v koprski stolnici – kratka zabeležka in rekonstrukcija napisnega polja«, *Studia universitatis hereditati*, 8/1 (2020).

namreč razglašal, da je odrešenje mogoče doseči tudi ob upoštevanju naravnega zakona, kar je Vergerij razumel kot zavrnitev in izključitev Kristusa. Vseeno pa ni povsem jasno, ali je do spora med nekdanjima sodelavcema prišlo zgolj zaradi doktrinarnih vprašanj ali pa je Vergerija nemara skrbelo tudi, da bi mu Curione lahko omajal vodilno vlogo med italijanskimi izgnanci v Švici.

A vrnimo se k obrambam. Vergerijevi argumenti so tehtni in dobro predstavljeni. V njih uspešno razkrinka nevednost in zlonamernost tistih, ki so pričali proti njemu in obsodi obtoževalce, ki so sprejeli njihova pričevanja. Z besedili cerkvenega prava dokaže, da so bila njegova dejanja in učenje povsem skladna s tistimi Katoliške cerkve in da je bilo pobijanje praznoverja in slabih navad pravzaprav njegova osnovna pastirska naloga. Seveda velja še enkrat poudariti da Vergerij tisti čas še ni prestopil na stran protestantov in ni eksplicitno zagovarjal nauk, ki bi bili značilni zanje. Čeprav meni, da spis *Il beneficio di Cristo* ni krivoverski in pojasni, da ne uničuje vere, ne potrди, da sprejema tam zapisani nauk o opravičenju. Kot pojasni, knjiga sicer vsebuje zamisli, ki so blizu protestantom, a to še ne pomeni, da ni skladna tudi s katoliškim naukom. In če po drugi strani menijo, da je Avguštinovo učenje, na katerega se opirajo luteranci, v nasprotju s katolištvom, je obtožba, da naj bi ukazal sežig njegovih knjig, pravzaprav nesmiselna. Kot rečeno, z razkritjem tovrstnih neskladij, ki pričajo o nepoučenosti njegovih preganjancev, Vergerij posredno dokaže, da so obtožbe, povezane z njegovim domnevnim luteranstvom, izmišljene:

»S to kratko razpravo bi rad poudaril, da imamo lahko nekoga za pravega luteranca, če verjamemo, da je ljubitelj sv. Avguština. Vseeno pa me je ena od prič, ki je govorila proti meni in ne pozna teh zadev, označila za luteranca in me v isti sapi obtožila, da sem dejal, da bi bilo treba sežgati vsa dela sv. Avguština. [...] Kot vidim in pravim, ti prav zares ne vedo, kaj pomeni biti luteranec in v njihovi domišljiji so se porodile zamisli, da je luteranec tisti, ki bi rad uničil in požgal vse cerkve, sežgal vsa dela sv. Avguština in še kaj hujšega. Brez milosti so me po krivem obtožili tega hudodelstva. Naj jim Bog oprosti.«

Obrambe tudi nikjer ne vsebujejo protestantskega prepričanja, da je papeževa oblast nelegitimna in da skupaj z institucionalno strukturo Cerkve pomeni največjo oviro na poti do prenove. Vergerij je sicer v tistem času že razmišljal o luteranskem konceptu Cerkve v okviru posvetne države, kar je razvidno iz že omenjenega pisma beneškemu dožu, ki ga poziva, da se postavi na čelo verske prenove v Italiji, kot so to storili nemški knezi. Pismo

iz decembra leta 1545 sicer razkriva škofov miselni proces, ki pa glede tega vprašanja v času nastanka obramb še ni dovolj jasno izoblikovan in izražen. Ker je torej očitno, da je Vergerij med pisanjem svojega zagovora že razmišljal o tej tematiki, se postavlja vprašanje, v kolikšni meri, če sploh, je tisti čas skušal svoja resnična prepričanja zastreti z nikodemitsko tančico, kot so to storile nekateri druge ugledne osebnosti. Čeprav ga tovrstnega pretvarjanja obtožuje Muzio, pa njegov značaj in ravnanje tega ne potrujeta. Vergerij je namreč vedno jasno in odločno izrazil svoje mnenje in prav ta svojeglavost mu je v veliko primerih prinesla več težav kot pa koristi. Poleg tega je verjetno poznal tudi izpovedi Vermiglija in Ochina, v katerih je zajeto in dobro popisano njuno duhovno popotovanje pred begom. Vermigli, čigar primer je bil podoben Vergerijevemu, ob prvih sumih o njegovi pravovernosti ni ugotovil, da bo težko pridigal in razglašal svoja prepričanja brez pretvarjanja in upoštevanja naukov, v katere ni verjel več. Ochino pa je, nasprotno, priznal, da je kar nekaj let ravnal kot hinavec. Čeprav mu je Bog kmalu po vstopu v kapucinski red razkril, da je odrešenje božji dar, da meniška zaobljuba ni pomembna ter da je Rimska cerkev izrojena, je sklenil, da lahko pod krinko meniške kute še vedno pridiga resnični evangelij in razpravlja o opravičenju po veri. Pri tem je svojim poslušalcem pustil, da sami presodijo o tehtnosti naukov Rimske cerkve in na ta način naj bi, kot je razložil, rešil mnogo duš. Čeprav je bilo tovrstno pretvarjanje v tistem času dokaj pogost pojav, Vergerij ni bil pristaš Ochinove poti. To navsezadnje potrjujejo tudi številni pozivi, ki jih škof v svojih spisih naslavlja na svoje sobrate v veri, ko jih prosi, naj ne posnemajo Nikodema in zatajijo svojih prepričanj. *Osem obramb* nam tako ponuja dokaj iskreno sliko Vergerijevih prepričanj sredi leta 1546, ko so bila njegova nedavna spoznanja sicer dovolj jasna, da je prepoznal verske zlorabe in napake, a obenem še premalo izoblikovana, da bi v protestantskem duhu javno sprejel novo miselnost. Nasprotno, Vergerij je s svojimi pozivi k duhovni prenovi in odpravi zlorab skušal urediti svojo škofijo v skladu s katoliškimi navodili in tisti čas ni kazal namena, da bi rad izstopil iz Rimske cerkve. To je nakazal šele v delu *Dodici trattatelli*, ki je nastalo približno dve leti kasneje. V tej luči se zdijo obtožbe neutemeljene in celo krivične, kar nam dodatno osvetli tudi spis o trpljenju Koprčanov, ki nam prikaže sliko razmer v drugi fazi pravnih postopkov proti škofu. Kot razlaga Vergerij, je šele po prihodu Grisonia in njegovem ustrahovanju, zapiranju, podkupovanju prič in pozivanju h kamenjanju odkril Jezusov zaklad:

»Že pet ali šest let Gospod kar lepo klesti po meni, me uri in kaznuje in vem, da je name padalo z vseh strani. Zahvaljujem se mu in naj bo vedno hvaljen, saj čutim, da mi je prav skozi trpljenje, tegobe in preganjanje odprl oči in pokazal Jezusa Kristusa. Naj tu v njegovo slavo priznam, da nisem vedel, kaj pomeni duhovni preporod in nisem poznal resnice, ko sem prvič postal sumljiv duhovnikom Rimske cerkve in ko so me začeli preganjati. Med preganjanjem pa sem našel ta zaklad. Naj bom povsem jasen: Ko me je začel Giovanni della Casa nadlegovati, da bi ugodil Eliu, ki ga je spodbujal iz Rima, sem bil še povsem slep in sem lepo pomagal pri ohranjanju in širjenju praznoverij, zato mi je Bog s pomočjo tegob in nadlog odprl oči, za kar se mu iz srca zahvaljujem.«

Opis tegob Koprčanov je torej zadnje Vergerijevo besedilo, dokončano pred begom, in očitno je, da ga zaznamujejo drugačen ton in nekoliko drugačne misli kot obrambe. Preganjanje sedaj razume predvsem kot nujno zlo in veliko preizkušnjo na poti do končne zmage evangelija ter sredstvo, ob katerem je dokončno spregledal. Bog je namreč hotel, da njegovi sovražniki napnejo proti njemu vse moči in pokažejo ves svoj bes, da bi jim pokazal, da v tej vojni ne morejo zmagati. Ko se je Vergerij pripravljal prečkati Alpe, je bil prepričan, da ga je Bog izbral za oznanjevalca evangelija v domovini, ki jo mora zapustiti, in da mu bo pomagal pri njegovem novem poslanstvu.

VIRI IN LITERATURA

- Corpus Iuris Canonici*. Ur. Aemilius Friedberg. Lipsiae: Tauchnitz, 1879.
- Corpus Iuris civilis*. Ur. Paulus Krueger, Theodor Mommsen. Berlin: Weidmann, 1892.
- Marcantonio, Flaminio. *Apologia del »Beneficio di Cristo« e altri scritti inediti*. Ur. Dario Marcatto. Firenze: Olschki, 1996.
- Pasquinate romane del Cinquecento*. Ur. Valerio Marucci, Antonio Marzo, Angelo Romano. Roma: Salerno editrice, 1983.
- Sarpi, Paolo. *Istoria del concilio Tridentino*. Torino: Einaudi, 2011.
- Vergerio, Pier Paolo. *Della afflittione et persecutione fatta sopra quei di Capodistria*. [Poschiavo: Dolfino Landolfi, 1449]
- Vergerio, Pier Paolo. *Dopisi papeškega tajnika*. Ljubljana: ZRC SAZU, 2018.
- Vergerio, Pier Paolo. *Le Otto difesioni del Vergerio vescovo di Capodistria*, [Basel: Parco], 1550.
- Vergerio, Pier Paolo. *Retrattatione del Vergerio*. Tübingen: [Morhart], 1558.
- Vergerio, Pier Paolo. *Vergerijeva molitev*. Koper: Društvo bralcev Svetega pisma – Evangelijska skupina skala, 2017.

- Buzzi, Franco. »Pier Paolo Vergerio incontra Lutero a Wittenberg«. V: *Pier Paolo Vergerio il Giovane, un polemista attraverso l'Europa del Cinquecento*, ur. Ugo Rozzo. Udine: Forum, 2000.
- Caponetto, Salvatore. *La riforma protestante nell'Italia del Cinquecento*. Torino: Claudiana, 1992.
- Cantimori, Delio. *Eretici italiani del Cinquecento*. Torino: Einaudi, 1992.
- Caravale, Giorgio. *Predicazione e inquisizione nell'Italia del Cinquecento; Ippolito Chizzola tra eresia e controversia anti-protestante*. Bologna: Il Mulino, 2012.
- Cavazza, Silvano. »Quei che vogliono Cristo senza croce - Vergerio e i prelati riformatori Italiani«. V: *Pier Paolo Vergerio il Giovane, un polemista attraverso l'Europa del Cinquecento*. ur. Ugo Rozzo. Udine: Forum, 2000.
- Cavazza, Silvano. »'Nenavadna osebnost': profil Petra Pavla Vergerija«. *Stati inu obstati* 9, 17/18 (2013).
- Dolinar, France. »Vergerijev vpliv na razvoj protestantizma na Slovenskem«. *Acta Histriae*, 7/2 (1999).
- Firpo, Massimo. *La presa di potere dell'inquisizione romana 1550–1553*. Roma-Bari: Laterza, 2014.
- Hubert, Friedrich. *Vergerios publizistische Thätigkeit, nebst einer bibliographischen Übersicht*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1839.
- Jacobson Schutte, Anne. *Pier Paolo Vergerio e la riforma a Venezia*. Roma: Il Veltro editrice, 1988.
- Jurca, Tomaž. *Dva meča*. Ljubljana: Studia humanitatis, 2010.
- Kerševan, Marko. »Reformacija, protestantsko krščanstvo in značilnosti moderne družbe«. *Stati inu obstati*, 5/9-10 (2009).
- La Monica, Alessandro. »Indici e controindici: La polemica di Pier Paolo Vergerio contro la censura ecclesiastica«. *Quaderni d'italianistica* XXIX, 2, (2008).
- Le Goff, Jacques. *Nastanek vic*. Ljubljana: Studia humanitatis, 2009.
- Marinčič, Marko. »Vergerij mlajši in Primož Trubar: latinski humanizem in slovenska reformacija«. *Primerjalna književnost*, 41/2 (2018).

- Marinčič, Marko »Prvi, Slovencev uskok': Vergerij mlajši, ilirizem in turško vprašanje«. *Stati inu obstati*, 15/29 (2019).
- Paolin, Giovanna. »I Processi del vescovo di Capodistria Tommaso Stella, successore di Pier Paolo Vergerio«. *Acta Histriae*, 7/8 (1999).
- Pierce, Robert A. *Pier Paolo Vergerio the propagandist*. Roma: Edizioni di storia e letteratura, 2003.
- Pobežin, Gregor. »*Nihil odiosus quam nomen Italarum*: Vergerij mlajši med humanističnim univerzalizmom in nacionalizmom. *Primerjalna književnost*, 41/2 (2018).
- Pobežin, Gregor. »Magna enim est spes de pace: Vergerijev spis *Duae actiones secretarii pontificii* in njegova stališča do tridentinskega koncila«. V: *Secretarii actiones Petri Pauli Vergerii*. Biblioteca iustinopolitana 9. ur. Gregor Pobežin, Peter Štoka. Biblioteca Iustinopolitana 9. Koper: Osrednja knjižnica Srečka Vilharja (2018).
- Pobežin, Gregor. »Napis Vergerijev v koprski stolnici – kratka zabeležka in rekonstrukcija napisnega polja«. *Studia universitatis hereditati*, 8/1 (2020).
- Prosperi, Adriano. *L'eresia del libro Grande, storia di Giorgio Siculo e della sua setta*. Milano: Feltrinelli, 2011.
- Rodolphe, Peter in Gilmont, Jean-François. *Bibliotheca Calviniana. Les oeuvres de Calvin publiées au XVIIe siècle*. Genève: Droz, 1991.
- Rozzo, Ugo. »La lettera al doge Francesco Donà del 1545 e il problema politico della riforma in Italia«. *Acta histriae*, 7/8, (1999).
- Rozzo, Ugo. *La letteratura italiana negli »Indici« del Cinquecento*. Udine: Forum, 2005.
- Rozzo, Ugo. »Pier Paolo Vergerio, censore degli indici dei libri proibiti«. V: *Pier Paolo Vergerio il Giovane, un polemista attraverso l'Europa del Cinquecento*. ur. Ugo Rozzo. Udine: Forum, 2000.
- Rupel, Mirko. *Primož Trubar, Življenje in delo*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1962.
- Sorrentino, Andrea. *La letteratura italiana e il Sant'uffizio*. Napoli: Perella, 1935.
- Stipčević, Aleksandar. »Petar Pavao Vergerije ml. i Rimska inkvizicija«. *Acta Histriae*, 7/2 (1999).
- Tomizza, Fulvio. *Zlo pride s severa*. Ljubljana: Beletrina, 2015.
- Vinkler, Jonatan. »Trubarjeva Biblija v kulturnozgodovinskem kontekstu – Med prevajanjem in pisanjem«. *Stati inu obstati*, 15/29 (2019).

Spisa *Osem obramb* in *O nesreči in preganjanju, ki so ju utrpeli tisti iz Kopra* ponujata zanimiv pogled na zadnja leta Vergerijevega življenja v Italiji in na razmere v Kopru neposredno pred škofovim begom. Glede na druge vire tudi dovolj objektivno osvetljujejo ozadje dolgotrajnega procesa, ki so ga sprožili proti Vergeriju in se je kljub pomanjkanju oprijemljivih dokazov in mnogim nepravilnostim končal z obsodbo in izgnanstvom. Gre torej za nadvse zanimivo mikrozdgodovinsko sliko mesta na obrobju beneške oblasti in tamkajšnjih versko-družbenih razmer ter institucij v času verskega razkola, reformacije in protireformacije, ter nenazadnje tudi za prikaz dobro utemeljene in tehtne obrambe človeka, ki v današnjem času ne bi smel veljati za krivoverca.

